

HALK MASALLARI

HALK MASALLARI

MASALLARLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

- Masallar ve Masal Çalışmalarıyla İlgili Temel Kavramlar

ÜNİTE

2

MASAL VE ARAŞTIRMALARININ TARİHİ

- Masalların Kaynakları Hakkında Tartışmalar
- Masal Araştırmaları Tarihi

ÜNİTE

4

BAĞLAM VE KORUMA MERKEZLİ MASAL KURAMLARI

- Bağlam Merkezli Kuramlar
- Koruma Merkezli Kuramlar

ÜNİTE

6

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MASAL ANLATICILIĞI

- Masal Anlaticısının Özellikleri

ÜNİTE

8

MASAL NEDİR? NASIL TANIMLANIR?

- Masal Tanımları
- Masal Tanımlarına Eleştirel Yaklaşımlar
- Masalların Özellikleri

ÜNİTE

1

TÜR OLARAK MASALLAR

- Tür Tartışmaları
- Masalın Diğer Türlerle İlişkisi

ÜNİTE

3

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI

- Metin Merkezli Masal Kuramları
- Masalın Yapısına Dair Kuramları

ÜNİTE

5

MASAL VE KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ

- Masal ve Kültür Endüstrisi
- İzlenen Masallar
- Masal ve Turizm

ÜNİTE

7

**KAVRAM
PANOSU**

MASAL NEDİR? NASIL TANIMLANIR?

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite; masalların tanımlanmasında yaşanan zorlukları kavrayacak ve tanımlara eleştirel yaklaşabilecek, şekil özelliklerini anlayıp açıklayabilecek, içeriğine dair temel özellikleri ifade edebilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

Kültürel unsurların kesin ve net tanımlarını yapmak oldukça zordur. Sözlü kültürün önemli türlerinden biri olan masalların da bu nedenle herkes için geçerli bir tanımını yapmak zordur. Masallar, her dönemde farklı türler altında incelemeye tabi tutulur. Dolayısıyla kesin ve katı kuralları olan ve değiştirilemez bir tanım yerine masalların kendini sürekli yenileyen dinamik yapısına da uygun, çok değişkenli bir tanım yapmak gerekir.

Masalı tanımlamaya çalışmanın zor taraflarından biri de hem masalların hem de anlatıcıların dünya üzerindeki hareketliliğidir. ABD’li halk bilimci **Dan Ben Amos** masalların, yaratıldıkları toplumlardan göç ederek başka toplumlara geçişiyle birlikte kaçınılmaz değişikliklerin meydana geleceğini belirtir. Ona göre bu durum sosyal çevre, kültürel davranış ve kişisel yetenek değişkenlerinin de etkisiyle bir masalın nihai şeklinde, metninde ve yapısında açık farklılıklar meydana getirebilir. Dan Ben Amos’un söylediklerinden yola çıkarak masal tanımlarının da toplumdaki topluma hatta aynı toplumda farklı yer özelliklerine ve masal anlatıcısının ürettiği metnin biçimine göre değişebileceği söylenebilir. Hatta bir toplumda masal olarak kabul edilen bir anlatının diğer toplumda mit olarak kabul görmesi anlatının sınırlarını belirleyen unsurların sosyal, kültürel ve ritüel dünya görüşüyle yakından ilişkili olduğunu gösterir. Tam da bu nedenlerle masalı tanımlamak zorlu bir sürece dönüşür.

MASAL TANIMLARI

Roger D. Abrahams, geleneksel bir türü çalışabilmenin dört yolu olduğunu söyler. **Birincisi**; ‘sanatçının şekil veren elinin önemi üzerinde durur, sanat işini ve onun seyirci üzerindeki etkisini, işi yapmanın veya yorumlayanın elle yapılan enerjilerinin yan ürünü olarak görür.’ **İkincisi**; ‘nesne olarak sanat çalışmasını merkeze alır, onun sanatçısını konu dışına iter. **Üçüncü yaklaşım**; ‘ilk olarak performansın dinleyiciyi nasıl etkilediği ile ilgilenir.’ **Dördüncüsü** ise ‘dinleyicinin performansı etkileyiş şekline, odaklanır. İcra eden sanatçı (performer) halk değerleri ve zevklerinden onların yükselişine ve destekleniş şekli’ne odaklanarak toplulukların nasıl etkilendiğini analiz eder. Abrahams’ın bu yaklaşımından da anlaşılacağı üzere bir folklor türünü çalışmaya başlarken sanatçı/yaratıcı, metin/nesne, bağlam odaklı bakış açıları geliştirilir. Geleneksel bir anlatı türü olan masala yaklaşanlar da masalı bazen sadece bir metin, bazen yaratıcısı olan ve yaratıcısının etkisi ile şekillenen bir gösterim veya performans, kimi zaman da bulunduğu bağlama yani dinleyicilere göre şekillenen bir metin olarak görmüşlerdir.

Alan Dundes da “Herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi, dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibarıyla tahlil edebilir.

Umay Günay, Elazığ Masalları ve Propp Metodu adlı çalışmasında “masal” kelimesinin Arapça “mesel” kelimesinin anlamının ve söylenişinin değişmesinden türediği bilgisinin Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde yer aldığını aktarır ve “mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen **öğüt**” anlamına geldiğini söyler. Günay bu türün 19. yüzyıldan beri masal adıyla anıldığını bu döneme kadar Türkiye’de bu türün adının “**kıssa, destan, hikâye, mesel**” olarak geçtiğini de ekler.

İslâm Ansiklopedisi'nin "mesel" başlıklı maddesinde masalın "mesel, masal (Arapça çoğulu amsâl), Habeşçe mesl, messâle; Aramice masla, İbranice mâsâl gibi mukayese ve karşılaştırma ifade eder; tabirler mutâd olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumi olarak **atalar sözü, darb-ı mesel mânâsına gelir**" denilmektedir. **Kamûs-ı Türkî'de** "mesel, âdâb ve ahlâk ve nasayihe müteallik küçük hikâye" şeklinde geçer.

Günay'a paralel bir biçimde **Saim Sakaoğlu** da bugünkü "masal" kelimesinin kullanım tarihinin oldukça yeni olduğunu belirtir. 130 yıllık geçmişi olan bu kelimedenden önce Türkiye'de **kıssa, dâstân, hikâye** vb. kelimelerin kullanıldığını aktarmaktadır. Sakaoğlu, masal kelimesinin yerine Anadolu'da "**metel, mesele, matal, hekâ, hikâ, hikiya, hekeya, oranlama, ozanlama ve nagıl**" kelimelerinin kullanıldığından bahseder.

Saim Sakaoğlu, Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı çalışmasında Divanü Lügati't Türk'te geçen **ötkünç** kelimesinin sanıldığı gibi aksine masal değil hikâye anlamına geldiğini ve Naki Tezel'in "masalın öz Türkçe karşılığı **ötkünçtür**" ifadesinin doğru olmadığını söyler.

Bu türün tanımı konusunda yaşanan belirsizliğin temel nedenlerinden biri İngilizcede "folktale" teriminin tam olarak masala karşılık gelmeyen tüm türleri kapsayan bir terim olmasıdır. Masalın tanım problemlinden önce uzun süre masala hangi ismin verilmesi gerektiği konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Folktale, **FairyTale, Conte populaire, Märchen Wonder Tale, Novella, Hero Tale, Chimerat** gibi pek çok ad masal karşılığı olarak önerilmiştir. Saim Sakaoğlu, 1972 yılında yayımlanan **Funk and Wagnalls Standart Dictionary of Folklore, Mythology an Legend** adlı ansiklopedinin masal tanımına yer verir. Orada masal için "**halk masalı (folktale)**, denmiştir ki bu İngilizcede son derece kapsamlı bir terimdir.

Rus biçim bilimci **Vladimir Propp**, masal tanımı konusunda farklı bir yol izlemiştir. Propp, masalların doğrudan bir tanımını vermeden önce inceleme kısmına ağırlık verir. Mehmet Rifat, Propp'un **Masaların Biçim Bilimi** adlı eserine yazdığı önsözde "V. Propp, işlevleri ve kişileri belirledikten sonra, masalın birbirini izleyen iki tanımını verir. **Birinci tanım** işlevlerin dizilişine göre yapılan tanımdır; ikinci tanımsa masalın yedi kişiden oluşan bir taslağı izlediğini belirtir" demiştir.

Masal araştırmaları tarihinde önemli bir isim olan **Stith Thompson, The Folktale** adlı kitabında masalın tanımını şu şekilde yapmıştır: "Masal, motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunlukta anlatılardır. Belirli bir mekâna veya belirli karakterlere sahip olmayan masal gerçek dışı bir dünyada olağanüstülüklerle doludur. Bu masal ülkesinde mütevazı kahramanlar, düşmanlarını öldürür, krallığa yükselir ve prensesler ile evlenirler"

Motif: Stith Thompson'a göre motif, eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip, masalın en küçük unsurudur. Masallardaki temel motiflerden bazıları yasak, sihir, aldatma, ödül-ceza, talihin tersine çevrilmesi, kader ve olağanüstülüklerdir.

Saim Sakaoğlu'nun aktarımına göre **Ahmet Vefik Paşa** masal için; "**mesel, hâlâ hikâye, dâsitân, menkabe manasına fıkrâ ve kazıyyeden gayri**" derken **Muallim Naci**; "mesel" olarak ele aldığı kelimeye "**Dâsitân, kıssa-i meşhûre**. 'Masal' bundan muharreftir" demektedir. Masal için, destan ve hikâye terimlerinin Ahmet Vefik Paşa ve Muallim Naci tarafından 1800'lü yılların sonlarında kullanılmış olması bu belirsizliğe iyi birer örnektir.

Ferit Devellioğlu masal için "terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye" derken, Bilge Seyidoğlu masalların içeriğinden bahseden şu tanımı yapmaktadır: "Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü."

Mehmet Halit Bayrı masalı "halk bilgisi kadrosu içinde 'masal' mefhumundan anlaşılan mana, bilinmeyen bir zamanda, yine bilinmeyen bir yerde veya sahada bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikâyesidir" biçiminde açıklamıştır.

İstanbul'dan derlediği masalları ile bilinen **Naki Tezel** ise masal hakkında "olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri ve cin, dev, ejderha, cadıkarı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları belirli kişileri temsil etmeyen hikâye" demiştir.

Şükrü Elçin ise masalı şu şekilde tanımlar: "Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi... İşte, böyle bir zaman içinde, köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan, "hayali-gerçek", "mücerret-müşahhas", "maddi-manevi" bir takım konu, macera, vak'a, problem, motif ve unsurlar, nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesiyle, hususi bir üslupla anlatılır ve yazılırlar.

Masal tanımlamalarında tür ve içeriğe yönelik dikkatler yanında masalı bir gösterim olarak ele alan ve tanımlamalarında bu konuya dikkat çeken araştırmacılar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan **Umay Günay** masalla ilgili “asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada, kendisine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde, geleneksel motiflerle anlatan masallar, sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır” diyerek hem masalların içinde barındırdığı kültür birikimine dikkat çekmiş hem de “sözlü anlatım türü” ifadesini kullanarak masalların metin ve tür merkezli tanımlarının ötesinde bir yaklaşım ortaya koymuştur. **Mustafa Arslan** masal konusunda şunları söyler: “Resmi olmayan bir ortamda ve günlük yaşama ilişkin mekânlarda, farklı kabiliyetlerdeki profesyonel olmayan masalcılar tarafından, kendine has hazırlanmış mekanizmasıyla oluşturularak, gelenekle içselleşmiş kurallara bağlı ve sade bir anlatım tekniğiyle, farklı özelliklere sahip dinleyicilere, söz dışında başka bir iletme tekniği kullanmaksızın anlatılan; genellikle mensur olarak icra edilen, kalıplaşmış bir yapıya sahip, insan, hayvan ve olağanüstü varlıkların başından geçen hayal mahsulü olayların konu edildiği; sonunda iyilerin kazandığı ve kötülerin cezalandırıldığı; çeşitli işlevler üstlenmiş sözlü kültür ürünleridir”

Türk Dünyası masalları üzerine çalışmaları bulunan **Selami Fedakâr, Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar** adlı kitabında masalı daha geniş bir bakış açısıyla şu şekilde tanımlamıştır: “Halkın ve anlatıcıların hayâl gücüne bağlı olarak kurmaca temelinde ilk örnekleri sözlü, sonradan hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılan; çeşitli seviyelerde anlatma yeteneğine sahip anlatıcılar tarafından aktarılan; anlatıklarına inandırmak iddiası olmamakla birlikte, toplumun farklı kesimlerinden oluşan dinleyicilerde gerçek etkisi yaratabilen; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklar olan, bazı örneklerinde yaşanması mümkün olmayan olağanüstü olayları, bazı örneklerinde ise yaşanması muhtemel gerçekçi olayları konu edinen, anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü, fakat ifade ettiği anlam bakımından hayatın gerçekliğiyle yakından ilgili; başında, ortasında ve sonunda kalıp ifadelere yer verilen, dinleyenleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek ve kıssadan hisse çıkarmak işlevleri olan bir anlatı türüdür.”

Türk Dünyası masalları üzerine çalışan bir başka araştırmacı **Mustafa Gültekin** de **Kazan Tatar Masalları (İnceleme-Metinler)** adlı kitabında masalı biraz daha farklı bir pencereden değerlendirmiş ve tanımını şu şekilde vermiştir: “İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadeler yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.”

Masal, Türk dünyasında da çok yaygın bir türdür. Dolayısıyla her bölgenin kendine has bir masal adlandırması ve tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Ertek (Karakalpaklar, Özbekler), Ertegi/ü (Kazaklar, Kırgızlar), Erteki (Türkmenler), Ekiyet (Başkurtlar), Erteği-ertek (Türkistan), İmak (Sagaylar), Nıbah (Şorlar), Sersek (Şorlar), Nağil (Azerbaycanlılar), Hallep (Çuvaşlar), Çöçek (Doğu Türkistan), Çörçök (Altay Türkleri), Cöö Comok (Kırgız Türkleri), Ostuoruya, Kepsen (Saha/Yakut Türkleri)

MASAL TANIMLARINA ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Pertev Naili Boratav, masalı “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük anlaşılardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlatıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlar. Diğer bir masal araştırmacısı olan **Saim Sakaoğlu** ise, Boratav’ın söz konusu masal tanımını eleştirir.

Masal, içinde geliştiği toplumun gelenek ve görenekleriyle yoğrulmuş, din ve büyü anlayışını dile getiren, “şehir görmemiş kadınlar” da olsalar kendi kültürel kodlarını masal diliyle dokuyan masalcıların “kurgulanmış gerçeklik”lerini taşıyabilen bir türdür.

İster yazılı kültüre, ister sözlü kültüre ait olsun, edebî bir türün içeriğinin tanımlanması titiz bir çalışmanın sonucu olmalıdır. Her tanım, araştırmacının yaklaşımını ve masalın yaşatıldığı kültürün algı biçimini yansıtmaya elverişli bir parçası olarak görülmelidir. Dolayısıyla, yapılan tanımın tutarlılığı, kişinin üzerinde çalıştığı türe yaklaşımını berraklaştıran, araştırmasının yönünü belirleyen bir güce sahiptir. Masallar, elbette birçok farklı araştırmacı tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Ancak masal nedir sorusunun cevabı düşünüldüğünde masalın sadece yazılı bir metinden ibaret olmadığı aynı zamanda sözlü ve gösterime dayalı bir tür olarak “masal anlatıcıları” tarafından yüzyıllardır anlatılan ve kuşaktan kuşağa aktarılarak devam eden, içinde olağanüstülükler ve diğer türlerden izler barındıran bir anlatı ve anlatma geleneği olduğu bilinmelidir.

MASALLARIN ÖZELLİKLERİ

Şekil Özellikleri

- Masallar genellikle nesir (mensur) anlatılardır. Ancak bazı masalların nazım (manzum) kısımları da bulunmaktadır.
- Masal, yazılı literatürden çok sözlü kültüre aittir. Olaylar, karakterler, düşünce ve duygular yazılı anlatımda sabittir.
- Masallardaki tekrarlar sistemli olmamakla beraber masalın bazı yerlerinde sabit ve forma uygun kelimelerle tekrarlar yapılır.
- Masallar, masalın başı (giriş), masalın kendisi (gelişme), masalın sonu (sonuç) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. “Başlangıçta “bir varmış bir yokmuş gibi” gibi bir giriş formülü bulunur. Bu girişten sonra asıl masal kısmı başlar. Sonunda anlatıcı “onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza...” dileğiyle sözü kapatır”
- Masalların başında, ihtiyaç duyulan yerlerde, ortasında ve sonunda formeller kullanılır. Masallardaki formeller, tekerleme ve kalıp söz biçimindedir. Pertev Naili Boratav, Türk masallarındaki tekerlemeleri sınıflandırarak özelliklerini aşağıdaki gibi çıkarmıştır:
 - Masalın başında söylenmesi âdet olan “giriş klişeleri” (evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; bir varmış bir yokmuş gibi). Masalın ortasında ve sonunda da bu klişeler görülmektedir.
 - Masalcının kendi başından geçmiş gibi -birinci şahıslaanlattığı garip maceralar.
 - Masallar, destan ve halk hikâyelerine göre daha kısa, fıkra ve efsaneye göre ise daha uzun anlatılardır.
- Masallarda kullanılan dil sade, açık ve anlaşılırdır. Anlatıcının yerel ağız özellikleri de masalların dil özelliklerini şekillendiren başka bir unsurdur.
- Masallar, genellikle “öğrenilen geçmiş zaman” (-mişli geçmiş zaman) ile anlatılır. Bazı masallarda geniş zaman kullanıldığı da görülebilir.
- Masalların içinde diğer türlerden (mit, efsane, destan, bilmece, atasözü gibi) örneklere rastlanabilir. Masalların orijinalinde olmayan bu durum masal anlatıcısının diğer türlerle ilgili bilgi birikimine bağlı olarak değişebilir.
- Masalların başlığı genel geçer değildir. Bir masal yöreye göre farklı adlar altında anlatılabilir.

İçerik Özellikleri

- Masallar, olağanüstü özelliklere sahip anonim anlatılardır. Ancak “her masal olağanüstü özelliklere sahip olmalıdır” diye bir kural yoktur, bazı masallar günlük hayatta karşılaşılabilecek sıradan olayları konu edinebilir. Masallarda şekil değiştirme, öldükten sonra dirilme, görülen olağanüstülüklere örnektir.
- Masalların kahramanları ya da masalda geçen yardımcı karakterler (bir hayvan ya da insan olabilir) olağanüstü özelliklere sahip olabilirler. Masalların kahramanları genel olarak sıradan insanlar, olağanüstü özelliklere sahip insanlar, hayvanlar, cadı, dev, cin, peri, ejderha, zümrüdü anka vb. gibi olağanüstü varlıklardır. Aşağıda bu konuyla ilgili örnekler bulunmaktadır:

İnsanlar: olağanüstü özelliklere sahip “Taş Yoğuran”, “İğ Eğiren”, “Yer Dinleyen”, “Silip Süpüren”, “Dağ Deviren” gibi yardımcı kahramanlar Türk masallarında görülen belli başlı unsurlardır.

Hayvanlar: Zümrüdü Anka, konuşan atlar gibi olağanüstü özellikleri olan yardımcı hayvanlar Türk masallarında sıklıkla görülür. Zümrüdü Anka kuşu gerçek hayatta var olmayan, ancak masallarda bugünkü uçak görevini üstlenen, konuşma kabiliyetine sahiptir. Ayrıca sırtında kırk batman su ve masal kahramanını taşıyabilecek güçtedir.

Periler: Türk masallarında periler çok güzel ve olağanüstü güçleri olan insan şeklinde tasvir edilmektedir.

Devler: Devlerin büyük kısmı masalın kahramanına zarar vermek isteyen güçlü ancak bir o kadar da saf karakterlerdir.
- Bütün masallarda, iyilik ve kötülüğün, güzellik ve çirkinliğin, zenginlik ve yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Çok az istisna dışında, masallar genellikle mutlu sonla, iyilerin, güzelliklerin, akıllıların kazanması ile biter.

- *Masallar hem gerçek hem de gerçek olmayan mekânda geçer. Masallarda kullanılan kırk gün, üç gün, üç yıl; “evvel zaman içinde”, “pireler berber develer tellal iken” gibi söz kalıpları masalların zamanının belirsiz olduğunu gösterir.*
- *Mekân ise Hindistan, Kaf Dağı, İran, Çin gibi masal diyarlarıdır. Ancak masalda yerin bir önemi yoktur.*
- *Masalda sürekli kendisine sevgi duyulan bir kişi vardır. Bu da masalın kahramanıdır. Kahraman iyi yürekli, cesur, suçsuz, zeki veya saf, becerikli, çalışkan, kötülerle savaşan bir tiptir.*

İcra, Bağlam ve Anlatıcı Özellikleri

- *Masalların ilk üreticisinin kim olduğu belli değildir. Sözlü kültürde kuşaktan kuşağa aktararak gelen anonim bir türdür.*
- *Masal anlatan kişilere “masal anası”, “masalçı”, “masal ebesi/ninesi”, “masal atası” gibi isimler verilmektedir.*
- *Geleneksel kültürde genellikle belirli bir yaşın üstüne olan kadın veya erkeklerin anlattığı masallar son dönemlerde bir meslek hâline gelmeye başlamış ve gençler tarafından anlatılmaya başlanmıştır.*
- *Masal anlatıcısı masalına başlamadan önce tekerlemeler söyler bu sayede masala başlayacağını haber verir ve sessizliği sağlamış olur.*
- *Masalların genellikle kış aylarında bir ateş ya da ocak başında anlatıldığı söylenmektedir. Ancak günümüzde bu durum değişmiştir.*
- *Masalların dinleyici kitlesi her yaşta insanlardır. Çocuk ya da yetişkin insanlar masalları dinleyebilir.*
- *Masalını uzatan anlatıcılar masalın karakterlerini ve temel akışını değiştirmeden olayları geliştirir. Masalçı farklı farklı masallardan alınan bölümleri mekanik bir biçimde birbiriyle kaynaştırarak yeni masalı üretir. Bu anlatım biçiminde anlatıcı kendince bir çerçeve oluşturur ve bu çerçeve içinde birkaç masalı arka arkaya anlatabilir.*
- *Masalçı monotonluğu önlemek için masalının anlatım dilini değiştirebilir. Bazen geçmiş zaman bazen de şimdiki zaman kullanır.*
- *Anlatıcı masalını anlatmakla kalmaz, akışını bozmadan kendi duygularını ve bazı düşüncelerini ekleyerek masalı anlatır.*
- *Masallarda da günlük konuşmalarda olduğu gibi edebe, terbiyeye aykırı bir şey söyleneceği zaman “sözüm yabana”, “sözüm meclisten dışarı” sözleriyle dinleyiciden özür dilenir.*
- *Masalçı, dinleyenler karşısında yeri geldikçe kişiler ya da olaylar hakkında kendi düşüncelerini olumlu veya olumsuz yargılarıyla aktarır.*
- *Masalçı kimi zaman olayların geçtiği mekânı kendi yakın çevresinden seçer.*
- *Masal anlatıcısı şapka, battaniye, mendil, baston, tespih gibi bazı nesnelere kullanarak masalına görsel imgeler katar ve böylece anlatımını kuvvetlendirir.*
- *Masalçının kendi yöresinin örf ve adetleri masal metnine yansiyebilir. Masal kahramanlarının doğumundan kahramanın evlenmesine kadar birçok unsur anlatıcının yöresindeki adetlerden izler taşıyabilir.*
- *Masal anlatıcısı masalını anlatırken kendinden bir şeyleri de masalına katar böylelikle her masal bir önceki anlatılan masaldan farklı bir masala dönüşebilir. Anlatıcı ana çatıyı bozmayacak şekilde motiflerin uzunluklarını, kısalıklarını ayarlayabilir veya bir motifi masaldan tamamen atabilir.*

Masalların İşlevleri

1. Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi

William Bascom halk kültürünün eğlence işlevi için şunları söyler: “Eğlence folklorun en önemli işlevlerinden biridir; ancak bugün bu durum tam bir cevap olarak kabul edilemez. Şurası açıktır ki, çoğu gülmeye unsurunun altında daha derin anlamlar bulunmaktadır” Masalların icra ortamlarına ve içeriğine bakıldığında eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevinin kendiliğinden ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Radyo, televizyon, sinema ve İnternet, masalların yeni bağlamlarıdır. Bu mecralarda masallar yeniden şekillenerek film, müzik, dizi gibi farklı biçimler şeklinde karşımıza çıkar. Bu da medya ve eğlence arasında günümüzde var olan güçlü ilişkinin önemli bir parçasının da masallar olduğunu gösterir.

2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törenlere destek verme

Bascom, bu ikinci işlev hakkında “folklorun ikinci işlevi, kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanmasıdır” derken şunları ekler: “Dünyevi ya da ilahî olsun kabul edilmiş örüntülerin şüphecilüğünün ya da memnuniyetsizliğinin vurgulandığı ya da artmasından şüphelenildiği zamanlarda onları daima geçerli kılabacak bir mit ya da efsane vardır veya son adlandırmalarla ‘açıklayıcı hikâye’, ahlaki hayvan hikâyeleri veya atasözleri aynı işlevi yerine getirmektedir” Bascom’un bahsettiği üzere masalarda birçok mitik ve arkaik ritüellerin izleri görülebilir.

Masalların geleneksel icra ortamlarında her yaştan bir araya gelen insanlar birbirleri ile sözlü olarak iletişim kurmakta ve bir yandan masalı dinlerken diğer yandan da yaşlı ve genç kuşaklar arasındaki kopukluk giderilerek masal metinleri içindeki mitik motiflerin yeni kuşaklara aktarımı onaylanmaktadır.

3. Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi

Bascom bu konuda “folklorun üçüncü işlevi, özellikle –fakat yalnızca değil– okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevidir” demektedir. Bascom devamında masalların anlatım sebeplerinden de bahseder. Ona göre dev masalları çocukları disipline etmek için kullanılır ve onların iyi bir kişiliğe sahip olabilmeleri için ninniler söylenir. Ahlaki öğeler içeren fabllar ve masallar çalışkanlık, dindarlık ve evlatlıkla ilgili prensipleri öğütlemek ve bunun aksine asilik, tembellik gibi özellikleri kötülemek için anlatılmaktadır.

Masalların bu eğitim işlevi 1970’li yıllarda radyo programlarında çocukların eğitimini amaçlayan masalların anlatılmaya başlanması, günümüzde masalların kullanıldığı çizgi filmler aracılığıyla çocukların eğitimi gibi konular icra ortamları değişse bile masalların eğitim işlevini sürdürmekte olduğunu göstermektedir.

Pertev Naili Boratav ise masalın eğitim işlevini çocukların ana dilini öğrenmesi bağlamında yorumlamıştır: “Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu –ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhâlde onlardan daha geniş ölçüde – ilk aşıl原因an masalıdır”. Masal ve dil öğrenimi arasındaki ilişkiye dikkat çeken araştırmacılarından biri de Mustafa Gültekin’dir.

4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

Bascom’un tespit ettiği dördüncü işlev ise toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevidir. “Davranışları, inançları, kurumları geçerli kılmak ya da doğrulamanın ötesinde, folklorun bazı şekilleri sosyal baskı uygulaması ve sosyal kontrol çalışması açısından önemlidir” diyen Bascom “bir atasözü, bir ima şarkısı, bir bilmece ya da bir masal hoşnutsuzluğu ifade etmek için kullanılır” demiştir. Bu işlev aslında toplumca yasaklanan bazı söz, düşünce ve davranış kalıplarının halk kültürü ürünleri ile dışavurulması anlamına gelmektedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Masalların, yaratıldıkları toplumlardan göç ederek, başka toplumlara geçişyle birlikte kaçınılmaz değişikliklerin meydana geleceğini belirten halk bilimci aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Roger D. Abrahams
B) Dan Ben Amos
C) Alan Dundes
D) Vladimir Propp
E) Stith Thompson

AÇIKLAMA

ABD'li halk bilimci Dan Ben Amos masallarının yaratıldıkları toplumlardan göç ederek başka toplumlara geçişyle birlikte kaçınılmaz değişikliklerin meydana geleceğini belirtir.

YANIT: B

2. “Masal, motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunluktaki anlatılardır. Belirli bir mekâna veya belirli karakterlere sahip olmayan masal gerçek dışı bir dünyada olağanüstülüklerle doludur. Bu masal ülkesinde mütevazi kahramanlar, düşmanlarını öldürür, krallığa yükselir ve prensesler ile evlenirler.” şeklinde masalın tanımını yapan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Alan Dundes
B) Vladimir Propp
C) Stith Thompson
D) Roger D. Abrahams
E) Dan Ben Amos

AÇIKLAMA

Masal araştırmaları tarihinde önemli bir isim olan Stith Thompson, The Folktale adlı kitabında masalın tanımını soruda verilen şekilde yapmıştır.

YANIT: C

3. Türk edebiyatında masal kelimesi kullanılmadan evvel, aşağıdaki kelimelerden hangisi masal kelimesi yerine kullanılan kelimelerden biridir?

- A) Mesel
B) Bilmece
C) Kıssa
D) Efsane
E) Emsâl

AÇIKLAMA

Saim Sakaoglu bugünkü “masal” kullanım tarihinin oldukça yeni olduğunu belirtir. 130 yıllık geçmiş olan bu kelimedden önce Türkiye’de kıssa, dâstân, hikâye vb. kelimelerin kullanıldığını aktarmaktadır.

YANIT: C

4. Aşağıdakilerden hangisi masalların işlevleri arasında yer almaz?

- A) Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
B) Değerlere, toplum kurallarına ve törenlere destek verme işlevi
C) Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
D) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi
E) Konuşmada toplumsal cinsiyet farklılıklarının belirlenmesi işlevi

AÇIKLAMA

Masalların işlevleri:

- Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
- Değerleme, toplum kurallarının ve törenlere destek verme işlevi
- Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
- Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

YANIT: E

5. Roger D. Abrahams, geleneksel bir türü çalışabilmenin dört yolu olduğunu söyler.

Aşağıdakilerden hangisi bu dört yoldan biri değildir?

- A) Sanatçının şekil veren elinin önemi üzerinde durur, sanat işini ve onun seyirci üzerindeki etkisini, işi yapmanın ve yorumlayanın elle yapılan enerjilerinin yan ürünü olarak görür.
- B) Nesne olarak sanat çalışmasını merkeze alır, onun sanatçısını konu dışına iter.
- C) İlk olarak performansın dinleyiciyi nasıl etkilediği ile ilgilenir.
- D) Dinleyicinin performansı etkileyiş şekline, odaklanır. İcra eden sanatçı halk değerleri ve zevklerinden onların yükselişine ve destekleniş şekline odaklanarak toplulukların nasıl etkilendiğini analiz eder.
- E) Masalların, yaratıldıkları toplumlardan göç ederek başka toplumlara geçişiyle birlikte kaçınılmaz değişikliklerin meydana geleceğini belirtir.

AÇIKLAMA

Roger D. Abrahams'ın, geleneksel bir türü çalışabilmenin dört yolu A, B, C ve D seçeneklerinde doğru olarak verilmiştir. E seçeneğinde verilen bilgi ABD'li halk bilimci Dan Ben Amos'a aittir.

YANIT: E

MURAT YAYINLARI

6. “Masal” kelimesinin Arapça “mesel” kelimesinin anlamının ve söylenişinin değişmesinden türediği bilgisinin Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde yer aldığını aktaran ve “mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt” anlamına geldiğini söyleyen araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Saim Sakaoğlu
- B) Muallim Naci
- C) Bilge Seyidoğlu
- D) Umay Günay
- E) Ahmet Vekif Paşa

AÇIKLAMA

Soru kökünde verilen açıklamayı Umay Günay “Elazığ Masalları ve Propp Metodu” adlı çalışmasında belirtmiştir.

YANIT: D

7. **Aşağıdakilerden hangisi masalların içerik özellikleri ile ilgili yanlıştır?**

- A) Masallar, olağanüstü özelliklere sahip anonim anlatılardır.
- B) “Her masal olağanüstü özelliklere sahip olmalıdır” diye bir kural yoktur, bazı masallar günlük hayatta karşılaşılabilecek sıradan olayları konu edinebilir.
- C) Masallardaki tekrarlar sistemli olmamakla beraber masalın bazı yerlerinde sabit ve forma uygun kelimelerle tekrarlar yapılır.
- D) Masallardaki şekil değiştirme, öldükten sonra dirilme, görülen olağanüstülüklerle örnektir.
- E) Masalların kahramanları ya da masalda geçen yardımcı karakterler olağanüstü özelliklere sahip olabilirler.

AÇIKLAMA

C seçeneğinde verilen özellik masalların içerik özelliklerinden biri değildir. Bu özellik masalların şekil özelliklerinden biridir.

YANIT: C

8. **Aşağıda verilen hangi eserde masal kelimesi “mesel, âdâb ve ahlâk ve nasiyihe müteallik küçük hikâye” şeklinde geçmektedir?**

- A) Celâleddin Harzemşah
- B) Zafername
- C) Kızıl Elma
- D) Divanü Lügati't Türk
- E) Kamûs-ı Türkî

AÇIKLAMA

Masal, Kamûs-ı Türkî'de “mesel, âdâb ve ahlâk ve nasiyihe müteallik küçük hikâye” şeklinde geçer.

YANIT: E

9. Aşağıdakilerden hangisi masalların şekil özellikleri ile ilgili yanlıştır?

- A) Masal, yazılı literatürden çok sözlü kültüre aittir. Olaylar, karakterler, düşünce ve duygular yazılı anlatımda sabittir.
- B) Masallardaki tekrarlar sistemli olmamakla beraber masalın bazı yerlerinde sabit ve forma uygun kelimelerle tekrarlar yapılır.
- C) Masalların içinde diğer türlerden (mit, efsane, destan, bilmece, atasözü gibi) örneklerle rastlanmaz.
- D) Masalların başlığı genel geçer değildir. Bir masal yöreye göre farklı adlarla anlatılabilir.
- E) Masallar, genellikle “öğrenilen geçmiş zaman (–mişli geçmiş zaman) ile anlatılır. Bazı masallarda geniş zaman kullanıldığı da görülür.

AÇIKLAMA

Masalların içinde diğer türlerden (mit, efsane, destan, bilmece, atasözü gibi) örneklerle rastlanabilir. Masalların orijinalinde olmayan bu durum masal anlatıcısının diğer türlerle ilgili bilgi birikimine bağlı olarak değişebilir.

YANIT: C

10. Aşağıdakilerden hangisi masal kelimesinin yerine Anadolu’da kullanılan kelimelerden biri değildir?

- A) Metel
- B) Mesele
- C) Hekâ
- D) Motif
- E) Ozanlama

AÇIKLAMA

Saim Sakaoğlu, masal kelimesinin yerine Anadolu’da “metel, mesele, matal, hekâ, hikâ, hikeya, hekeya, oranlama, ozanlama ve nagıl” kelimelerinin kullanıldığından bahseder.

YANIT: D

11. Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çikalım kerevetine, gökten üç elma düştü, bir anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü” şeklinde masalların içeriğinden bahseden tanımı aşağıdaki araştırmacılardan hangisi yapmıştır?

- A) Bilge Seyidoğlu
- B) Ferit Devellioğlu
- C) Muallim Naci
- D) Ahmet Vefik Paşa
- E) Umay Günay

AÇIKLAMA

Bilge Seyidoğlu masalların içeriğinden bahsederken soru kökünde verilen tanımı yapmıştır.

YANIT: A

12. Aşağıdakilerden hangisi masalarla ilgili yanlıştır?

- A) Masalların ilk üreticisinin kim olduğu belli değildir. Masallar sözlü kültürde kuşaktan kuşağa aktararak gelen anonim bir türdür.
- B) Masal anlatan kişilere “masal anası”, “masalci”, “masal ebesi/ninesi”, “masal atası” gibi isimler verilmektedir.
- C) Masalların dinleyici kitlesi sadece çocuklardan oluşmaktadır.
- D) Masalını uzatan anlatıcılar masalın karakterlerini ve temel akışını değiştirmeden olayları geliştirir.
- E) Masalci farklı farklı masallardan alınan bölümleri mekanik bir biçimde birbirleriyle kaynaştırarak yeni masallar üretir.

AÇIKLAMA

Masalların dinleyici kitlesi her yaşta insanlardır. Çocuk ya da yetişkin insanlar masalları dinleyebilir.

YANIT: C

13. Aşağıdakilerden hangisinde “masal” kelimesinin aslı verilmiştir?

- A) mesil
- B) mesel
- C) musul
- D) emsâl
- E) masalât

AÇIKLAMA

“Masal” kelimesinin aslı Arapça “mesel”dir.

YANIT: B

14. Aşağıdakilerden hangisi “masal” yerine “ertek” / “erteği”nin kullanıldığı Türk ülkeleri arasında yer almaz?

- A) Özbekistan
- B) Azerbaycan
- C) Türkmenistan
- D) Kırgızistan
- E) Kazakistan

AÇIKLAMA

Azerbaycan’da masal kelimesi yerine “nağıl” kelimesi kullanılmaktadır.

YANIT: B

15. Aşağıdakilerden hangisi masalı “halk bilgisi kadrosu içinde ‘masal’ mefhumundan anlaşılan mana, bilinmeyen bir zamanda, yine bilinmeyen bir yerde veya sahada bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikâyesidir.” biçiminde açıklamıştır?

- A) Selami Fedakâr
- B) Mustafa Gültekin
- C) Mustafa Arslan
- D) Mehmet Halit Bayrı
- E) Naki Tezel

AÇIKLAMA

Mehmet Halit Bey, masalı “halk bilgisi kadrosu içinde ‘masal’ mefhumundan anlaşılan mana, bilinmeyen bir zamanda, yine bilinmeyen bir yerde veya sahada bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikâyesidir” biçiminde açıklamıştır.

YANIT: D

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI

?

1. Aşağıdakilerden hangisi masalı “olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri ve cin, dev, ejderha, cadıkara, arap, padişah, vezir gibi kahramanları belirli kişileri temsil etmeyen hikâye” biçiminde tanımlamıştır?

- A) Şükrü Elçin
- B) Mehmet Halit Bayrı
- C) Mustafa Arslan
- D) Umay Günay
- E) Naki Tezel

2. Aşağıdakilerden hangisi masaların içerik özellikleri ile ilgili yanlıştır?

- A) Masalların kahramanları genel olarak sıradan insanlar, olağanüstü özelliklere sahip insanlar, hayvanlar, cadı, alev, gibi olağanüstü varlıklardır.
- B) Masallar her zaman gerçek olmayan mekânda geçer.
- C) Masalda sürekli kendisine sevgi duyulan bir kişi vardır. Bu da masalın kahramanıdır.
- D) Kahraman iyi yürekli, cesur, suçsuz, zeki veya saf, becerikli, çalışkan, kötülerle savaşan bir tiptir.
- E) Türk masalarında periler çok güzel ve olağanüstü güçleri olan insan şeklinde tasvir edilmektedir.

3. Aşağıdakilerden hangisi masalı “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekte ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlar?

- A) Pertev Naili Boratav
- B) Vladimir Propp
- C) Stith Thompson
- D) Roger D. Abrahams
- E) Dan Ben Amos

4. Aşağıdakilerden hangisi gerçek hayatta var olmayan, ancak masalarda bugünkü uçak görevini üstlenen bir kuştur?

- A) Zümrüdü Anka
- B) Yer Dinleyen
- C) Silip Süpüren
- D) Taş Yoğuran
- E) İğ Eğiren

5. Aşağıdakilerden hangisi masalların özelliklerinden biri değildir?

- A) Masalın yörenin örf ve adetleri masal metnine yansiyabilir.
 B) Masal kahramanlarının doğumundan kahramanın evlenmesine kadar birçok unsur anlatıcının yöresindeki adetlerden izler taşıyabilir.
 C) Masal, dinleyenler karşısında yeri geldikçe kişiler ya da olaylar hakkında kendi düşüncelerini sadece olumlu yargılarla aktarır.
 D) Anlatıcı ana çatıyı bozmayacak şekilde motiflerin uzunluklarını, kısalıklarını ayarlayabilir veya bir motifi masaldan tamamen atabilir.
 E) Anlatıcı masalını anlatmakla kalmaz, akışını bozmadan kendi duygularını ve bazı düşüncelerini ekleyerek masalı anlatır.

6. Aşağıdakilerden hangisi Türk masallarında görülen yardımcı kahramanlardan biri değildir?

- A) Taş Yoğuran B) İğ Eğiren
 C) Silip Süpüren D) Dağ Deviren
 E) Kapı Dinleyen

7. Aşağıdakilerden hangisi Zümrüdü Anka kuşun özelliklerinden biri değildir?

- A) Konuşma kabiliyetine sahip değildir.
 B) Sirtında kırk batman su taşıyabilecek güçtedir.
 C) Sirtında masal kahramanını taşıyabilecek güçtedir.
 D) Gerçek hayatta varolmayan bir kuştur.
 E) Masalarda bugünkü uçak görevini üstlenen kuştur.

8. Aşağıdakilerden hangisi masalların içerik özelliklerinden biri değildir?

- A) Mekân Hindistan, Kaf Dağı, İran, Çin gibi masal diyarlarıdır. Masalda yerin bir önemi yoktur.
 B) Çok az istisna dışında, masallar genellikle mutlu sonla, iyilerin, güzelliklerin, akıllıların kazanması ile biter.
 C) Türk masallarında periler çok güzel ve olağanüstü güçleri olan insan şeklinde tasvir edilmektedir.
 D) Masalların başlığı genel geçer değildir. Bir masal yöreye göre farklı adlar altında anlatılabilir.
 E) Masallar, olağanüstü özelliklere sahip anonim anlatılardır.

9. Aşağıdakilerden hangisi Türk masallarındaki tekerlemeleri sınıflandırarak özelliklerini belirtmiştir?

- A) William Bascom
 B) Pertev Naili Boratav
 C) Vladimir Propp
 D) Alan Dundes
 E) Dan Ben Amos

10. Masal, Türk dünyasında da çok yaygın bir türdür. Dolayısıyla her bölgenin kendine has bir masal adlandırması ve tanımı bulunmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi "masal" kelimesi yerine "çörçök" kelimesini kullanmaktadır?

- A) Özbekler B) Kırgızlar
 C) Başkurtlar D) Altay Türkleri
 E) Azerbaycanlılar

11. Masalarda günlük konuşmalarda olduğu gibi edebe, terbiyeye aykırı bir şey söylemeye zaman aşağıdakilerden hangisi ile dinleyiciden özür dlenir?

- A) İzninizle
 B) Uğurlar olsun
 C) Sözüm yabana
 D) Bir varmış bir yokmuş
 E) Evvel zaman içinde

12. Masal anlatıcısı şapka, battaniye, mendil, baston, tespih gibi bazı nesnelere kullanarak masalına görsel imgeleri katmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zamanda belirsizliğin olduğunu göstermek ister.
 B) Dinleyicinin olayları hayâl etmesini ister.
 C) Masalını anlatırken kendinden bir şeyleri de katmak ister.
 D) Anlatımı kuvvetlendirmek ister.
 E) Anlatımını monotonlaştırmak ister.

13. Aşağıdakilerden hangisi masalın eğitim işlevini çocukların ana dilini öğrenmesi bağlamında yorumlamıştır?

- A) Stith Thompson
 B) Vladimir Propp
 C) Alan Dundes
 D) Roger D. Abrahams
 E) Pertev Naili Boratav

14. Perilerin her şekle girme yetenekleri olmakla beraber, en çok aşağıda verilen hangi biçimiyle masalarda yer alırlar?

- A) Güvercin B) Kuzgun
C) Kelebek D) Fare
E) Şapka

15. Masalla ilgili “asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak, zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada, kendisine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde, geleneksel motiflerle anlatan masallar, sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır.” diyen Umay Giray masalarla ilgili aşağıdakilerden hangisinin önemini vurgulamamaktadır?

- A) Sözlü anlatım ürünü olduğunu
B) İçinde barındırdığı kültürel birikimi
C) Masalların kendi içinde tutarlı bir anlatı olduğunu
D) Eğitici işlevi olduğunu
E) Metin ve tür merkezli tanımlarının ötesinde bir yaklaşım olduğunu

5. C Masalçı, dinleyenler karşısında yeri geldikçe kişiler ya da olaylar hakkında kendi düşüncelerini sadece olumlu yargılarla aktarmaz. Kendi düşüncelerini olumlu veya olumsuz yargılarla aktarır.

6. E Olağanüstü özelliklere sahip “Taş Yoğuran, Yer Dinleyen, Silip Süpüren, Dağ Deviren, İğ Eğiren gibi yardımcı kahramanlar Türk masalarında görülen belli başlı unsurlardır.

7. A Zümrüde Anka kuşu konuşma yeteneğine sahiptir.

8. D D seçeneğinde verilen özellik masalların içerik özelliklerinden biri değildir. Bu özellik masalların şekil özelliklerinden biridir.

9. B Pertev Naili Boratav, Türk masalarındaki tekerlemeleri sınıflandırarak özelliklerini belirtmiştir.

10. D Altay Türkleri masal kelimesinin yerine “çörçek” kelimesini kullanmaktadır.

11. C “sözüm yabana”, “sözüm meclisten dışarı” sözleriyle dinleyiciden özür dilenir.

12. D Masal anlatıcısı şapka, battaniye, mendil, baston, tespih gibi bazı nesnelere kullanılarak masalına görsel imgeler katar ve böylece anlatımını kuvvetlendirir.

13. E Pertev Naili Boratav masalın eğitim işlevini çocukların ana dilini öğrenmesi bağlamında yorumlamıştır.

14. A Perilerin her şekle girme yetenekleri olmakla beraber, en çok güvercin biçimiyle masalarda yer alırlar.

15. D Masalların eğlenme, değerlere, toplum kurumlarına ve törenlere destek verme, kültürün genç kuşaklara aktarılma ve eğitici işlevi de vardır. Ancak soru kökünde masalların eğitici işlevinden bahsedilmemiştir.

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. E İstanbul'dan derlediği masaları ile bilinen Naki Tezel masal hakkında “olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri ve cin, dev, ejderha, cadıkari, arap, padişah, vezir gibi kavramları belirli kişileri temsil etmeyen hikâye” biçiminde tanımlamıştır.

2. B Masallar hem gerçek hem de gerçek olmayan mekândan geçer.

3. A Pertev Naili Boratav, masalı “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlar.

4. A Zümrü Anka kuşu gerçek hayatta var olmayan, ancak masalarda bugünkü uçak görevini üstlenen bir kuştur.

Öğretmen Diyor ki! Bu üniteye; masal kavramı ve masal ile ilgili temel kavramlar hakkında bilgi ve beceri kazanabilecek, motif ve tip kavramlarının masallar açısından ne ifade ettiğini belirleyebilecek, masal tahlil açısından önem arz eden kavramları yorumlayabilecek, fonksiyonel ve rol kavramları ile ilgili çıkarımlarda bulunabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.	Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
	Ara Sınav	Dönem Sonu
	5	1 - 2

MASALLAR VE MASAL ÇALIŞMALARıyla İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Masal

Umay Günay “mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt” anlamına geldiğini ve bu türün 19. yüzyıldan beri masal adıyla anıldığını, bu döneme kadar Türkiye’de bu türün adının “**kıssa, destan, hikâye, mesel**” olarak geçtiğini ifade etmiştir. **Stith Thompson** da **The Folktale** adlı eserinde masalı motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunluktaki anlatılar olarak tanımlamış ve belirli bir mekâna veya belirli karakterlere sahip olmayan masalın gerçek dışı bir dünyada olağanüstülüklerle dolu olduğunu belirtmiştir. **Saim Sakaoğlu** ise Masal Araştırmaları’nda masalı kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayâl mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırılabilen bir sözlü anlatım türü olarak tanımlamıştır. **Naki Tezel** masal terimi yerine öz Türkçe karşılığı olarak **ödkünç/ötkünç** teriminin kullanılmasını önermiştir. Tezel, Uygurca’da öd’ün, öğüt; ödkünç’ün ise öğüt verici ad, öğüt verici hikâye, ahlak dersi veren alegorik eser anlamına geldiğini ifade etmiştir. **Sakaoğlu** ise Divanü Lügatit Türk’te geçen ötkünç kelimesinin sanıldığının aksine masal yerine değil hikâye anlamına geldiğini söylemiş ve **Naki Tezel**’in “masalın öz Türkçe karşılığı ötkünçtür” ifadesinin doğru olmadığını ifade etmiştir.

Motif

Stith Thompson tarafından “motif”, **Propp** tarafından “fonksiyon”, **Veselevskij** tarafından “tem” olarak adlandırılan bu terim masalın en küçük yapı unsuru olarak tanımlanmıştır. **Stith Thompson** **The Folktale** adlı eserinde motifi şu şekilde açıklamıştır: “Motif bir masaldaki en küçük unsur olup bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır”. Bu tariften sonra **Stith Thompson** motiflerin üç grupta incelenebileceğini söyler. **Birinci grupta** yer alanlar tanrılar; olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi şahane yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleridir. **İkinci grupta** ise bir hareketin arkasındaki büyümlü objeler, olağanüstü görenekler, açayıp inanmalar ve benzeri gibi unsurlar yer alır. **Üçüncü grupta** da; tek tek olaylar yer alır. Ayrıca Stith Thompson, motifin kullanımı ve tipler motif arasındaki ayrımın ne olduğu konusunda şunları söyler: “Anlatmaya ait motifler bazen çok basit kavramlardan oluşup geleneksel anlatılarda devamlı şekilde yer alırlar. Bunlar periler, cadılar, devler, ejderhalar, hain üvey anneler, konuşan hayvanlar vb. gibi görülmemiş yaratıklar olabilir. Motifler şahane dünyaları içine alırlar ki orada büyü her zaman güçlüdür. **Büyü** ise görülmemiş fiziki meydana gelişler ve oluşlardır. Bir motif özü itibarıyla kısa ve basit bir anlatma da olabilir. **Motif**, seyirci hâlindeki dinleyiciye yeteri kadar çarpıcı gelen veya onları cezbedecek kadar şaşırtıcı olan bir oluşumdur.” Stith Thompson motifi bu şekilde kısaca ifade ettikten sonra, bir masaldaki her şeyin motif terimi ile ifade edilemeyeceğini, bir unsurun motif olabilmesi için farklı bazı özelliklere sahip olması gerektiğini de şöyle açıklar: “motif terimi çok esnek bir şekilde bir masaldaki herhangi bir unsur için kullanıldığında kesinlikle unutulmamalıdır ki geleneğin bir parçası olabilmek için, bir unsur insanların onu hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olmak zorundadır. Sahip olunan bu özellik sıradan ve bayağı bir özellik değil, farklılığı gösteren bir özelliktir.”

Motiflerle ilgili en geniş ve en önemli çalışma olan ve ilk baskısı 1932-36 yıllarında yapılan Stith Thompson'ın **Motif Index of Folk Literature** adlı altı ciltlik çalışmasıdır.

Stith Thompson Motif İndeksi adlı dünya masallarının motiflerini tasnif ettiği bir çalışma yapmıştır.

Alman masal araştırmacısı **Max Lüthi tarafından ise motif şu şekilde tanımlanmıştır**: “Kendisi gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.”

Umay Günay, motifi masal geleneğinde devamlılık gösteren, masalın en küçük elementi olarak tanımlamış ve bir masalın en az bir motiften meydana geldiğini, birden fazla motifi ihtiva eden masalların da olduğunu belirtmiştir.

Tip

Stith Thompson motifi; “bir masalda geleneği devam ettirme gücüne sahip en küçük parça” şeklinde tanımlanmıştır. **Alan Dundes** ise “**Motif İndeksi ve Masal Tip İndeksi: Bir Değerlendirme**” başlıklı makalesinde tip kavramının en anlaşılır tarifinin Macar Janos Honti tarafından yapıldığını ifade etmiş ve Honti'nin 1937 yılındaki “**Folk-liv**” adlı yazısında analiz yazılabilen bir masal tipini göz önünde tutarak üç farklı anlam önerdiğini dile getirmiştir. **Dundes** bu anlamlardan **birincisinin** motiflerin birbirlerine özel bir şekilde bağlanmasıyla oluşması, **ikincisinin** herhangi bir masal tipinin diğer bir masal tipi karşısında benzersiz bir yapıda olabilmesi ve **üçüncüsünün** bir masal tipinin kendini değişik varyantlarda gösteren bir Cookie Cutter platonik form veya modeli gibi algılanabilmesi olduğunu belirtmiştir.

Esma Şimşek ise Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması adlı doktora tezinde tip ile ilgili şu bilgilere yer vermiştir: “Ünlü masal araştırmacısı Stith Thompson bu kelimeyi şu şekilde tarif eder: Bu terim gelenekte bağımsız bir şekilde var olabilen anlamlı bir masaldır. Aynı bir hikâye, anlatış olarak söylenen herhangi bir hikâye ne kadar karmaşık veya ne kadar basit olursa olsun, bir tip olarak kabul edilebilir.

Milletlerarası nitelikte bir masalın tipini tespit etmek çok zordur. Zira aynı anlatıcı dahi bir masalı değişik zamanlarda anlatırsa tipler arasında farklılıklar görülebilir. Bu sebeple bir masalın tipini tespit etmek için her şeyden önce dünyadaki bütün ülkelerdeki varyantları tespit edilmiş olur ve bunlar mukayese edilerek ortaya masal tipi çıkarılır. Böylece masal çalışmalarında da tatmin edici bir netice alınabilir.”

Thompson şunu anlamıştı “tiplerin yarısından fazlası” masal tip indeksinde “tek bir masal motifinden oluşmuştur”. Bu da demektir ki motif ve masal tip sistemlerinin büyük bir kısmı çakışiktır.

Urform

Tarihî Coğrafi Fin Kuramı temsilci ve takipçileri tarafından kullanılan bu kavram 19. ve 20. yüzyıl halk bilimi tartışmalarının temel taşıdır. Kuramın temsilcileri Julius Krohn ve Kaarle Krohn'un Halk Bilimi Yöntemi kitabında urform, kök biçim olarak tanımlanmıştır ve temel yapı (urform, asıl yapı, ilk örnek) ile örnek yapı arasındaki bağlantıya bakarak söz konusu geleneğin yayılma ve gelişme rotasının keşfedilebileceği belirtilmiştir.

Varyant (Eş Metin)

Varyant meselesi sözlü kültürün can damarlarından birisidir. **Öcal Oğuz Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları** adlı kitabında varyant terimini, Türk folklor araştırmalarında kazandığı anlam bakımından, asıl metinden az çok uzaklaşmış, çeşitlenmiş metin olarak tanımlamaktadır. Öcal Oğuz “Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları” başlıklı makalesinde ise Türk dünyasının çeşitli coğrafi alanlarında çeşitli boyları arasında yaşatılan her ürünün müstakil olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu metinleri karşılaştırırken “**varyant**” terimi yerine “**eş metin**” terimini önermiştir. **Metin Ekici** ise “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkinin Önemi” başlıklı makalesinde “**varyant**” terimi yerine “**çeşitleme**” terimini önermiştir.

Versiyon (Benzer Metin)

Öcal Oğuz “Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu” başlıklı makalesinde “**versiyon**” terimi yerine “**benzer metin**” terimini önermiştir. **Metin Ekici** de “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkinin Önemi” başlıklı makalesinde varyant olarak adlandırdığımız metinlerin esas itibarıyla birer versiyon olduğunu belirtmiş ve “**versiyon**” terimi yerine Öcal Oğuz'un teklif ettiği “**Eş Metin**” terimini kullanmayı önermiştir.

Ekotip (Oikotype)

Tarihi-Coğrafi Fin yönteminin takipçilerinden C. von Sydow, Fin okulunun temel kavramı olan ur-formu eleştirmiş ve bu terim yerine “oicotypes” (ekotip) kavramını ilk kez 1927’de öne sürmüştür. Bu terim, botanikte bir bitkinin yerli veya bölgesel tipine verilen isimden alınmıştır. Sözcük Yunanca’da ev anlamına gelen “oikos” kökünden türemiştir ve aynı kök “ekonomy” (ekonomi) ve “ecology” (ekoloji) gibi İngilizce sözcüklerde de bulunur.

Sydow’a göre “ekotip” karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır. Bir halk masalının yerli versiyonunun veya baladın nasıl yegâne olduğunu, onu başka yerlerdeki versiyonlarıyla karşılaştırmadan kimsenin bilemeyeceğini belirtmiştir.

Formel-Kalıp Söz-Tekerleme

Saim Sakaoğlu Masal Araştırmaları adlı kitabında masalların belirli yerlerinde kullanılan, hemen her usta anlatıcı tarafından kullanılmak istenen, asıl olayların başlamasından önce kullanılan ve yine asıl olayın bitmesinden sonra da devam eden, unutma ve yanlışlık gibi sebeplerle biraz bozulmuş görülsün bile aslında bir kalıptan çıkmış gibi görünen sözlere “formel” yani “kalıp söz” adının verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Sakaoğlu formeli kısaca masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlamıştır.

Sakaoğlu formelleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- A. Başlangıç (Giriş) Formelleri
 1. Sade Giriş Formelleri
 2. Tekerlemeli Giriş Formelleri
- B. Bağlayış (Geçiş) Formelleri
- C. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller
- D. Bitiş Formelleri
- E. Çeşitli Formel Unsurlar

Formel yerine tekerleme kavramını öneren Pertev Naili Boratav ise **Tekerleme** adlı eserinde tekerlemeyi halk anlatı türünde farklı biçimlere, halk masallarına yani oldukça uzun gerçeküstü ya da gerçek olabileceği kabul edilebilecek masallara, saatlerce hatta geceler boyu okunan düşsel anlatılar olan hikâyelere, en iyi uyarlanan biçimsel süs olarak tanımlamıştır. Ayrıca Boratav tekerlemelerin masalın içinde, özellikle atlanması gereken büyük zaman dilimleri ve mekânların bulunduğu yerlerde bölümleri birbirine bağladığını, anlatıya gülünç unsurlar katarak gerginliği giderdiğini, havayı yumuşattığını, masalın sonunda ise yarıda kalmış hikâyeyi bağlamaya yarayan bir düğüm işlevi gördüğünü dile getirmiştir.

Sayı Formeli

Saim Sakaoğlu Masal Araştırmaları adlı kitabında formelleri incelerken “Çeşitli Formel Unsurlar” başlığı altında masal anlatıcısının masalın muhtelif yerlerine sayı bildiren formelleri eklemek suretiyle ifadeye kuvvet kazandırmak istediğini ifade etmiş ve örnek olarak “3 kız kardeş, 7 başlı dev, 40 katır 40 satır, 7 gün 7 gece” formellerini vermiştir.

Arketip

Carl Gustav Jung Dört Arketip adlı kitabında arketipi daha antik çağda bile kullanılan ve Platon’un “idea”sıyla eşanlamli bir kavram olarak tanımlamaktadır.

Jung ayrıca arketiplerin yalnızca gelenek, dil ve göçlerle yaygınlaşmadığını; her zaman ve her yerde herhangi bir dış etkenden bağımsız olarak kendiliğinden yeniden ortaya çıkabileceklerini de ifade etmiştir.

Jung’ın bahsettiği dört arketip ise şunlardır:

1. Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
2. Yeniden Doğuş Üzerine
3. Masalarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
4. Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

Richard Dorson ise **Günümüz Folklor Kuramları** adlı kitabında bütün insanların Jung’un içeriğini ni arketip olarak tanımladığı kolektif bilinçaltını paylaştığına dikkat çekmiştir.

Fonksiyon

Umay Günay Elazığ Masalları ve Propp Metodu adlı eserinde fonksiyon ile ilgili şu bilgilere yer vermiştir: “Viladimir Propp, 1928 yılında Leningrad’da yayımladığı **Morfogija Skazki** isimli eserinde masalları yapı hususiyetleri yönünden tetkik etmiştir. Propp’un bu çalışmasının 1958 yılında İngiltere’ye tercüme edilerek yayımlanmasından sonra folklor türlerinde yapı analizi çalışmaları başlamıştır. Propp, bu çalışmayı Afanasev derlemesinde 50-150 numaralar arasındaki 100 masal üzerine gerçekleştirmiştir. Propp, bu masalları yapı hususiyetlerine göre tetkik ederek masalarda sabit ve değişken unsurları belirlemiştir. Masalların sabit unsurları şahısların icra ettikleri aksiyonlardır. **Propp, bu aksi-**

yonlara “fonksiyon” demmiştir. **Anti Aarne** sınıflandırmasında peri masalı grubuna giren bu masallar için Propp 31 fonksiyon tespit etmiştir. Böylece peri masalarında bulunan fonksiyon sayısının sınırlı olduğunu ispat etmiştir. **Propp** metodunu masalda asli unsur olarak kabul ettiği fonksiyonlar üzerine kurarken bu asli unsura, **yardımcı olan dört grup element tespit etmiştir**. Bu dört grubu meydana getiren, olaylar arasında irtibatı sağlayıp bağlayıcı unsurlar, hareketlerin maksat ve sebepleri; masal kahramanlarının ortaya çıkış şekilleri; masal kahramanlarının vasıflarıdır. Bu unsurlar fonksiyonlarla birleşince masal yapısı ile beraber masalın tarifi de sağlanmış olur”

Eylem (Aksiyon)

Vladimir Propp, sabit olan ve bir masaldan diğerine nakledilen hareketlere fonksiyon adını verecek masalları bu sabit unsurlara göre incelemiştir. Fonksiyonların ise masalların aslı unsurları olduğunu belirtmiş ve aksiyonun seyrinin bu unsurlar üzerine kurulu olduğunu ifade etmiştir. Fonksiyonların birbirlerini her zaman doğru sırayla takip etmediklerine dikkat çeken Propp, masalarda fonksiyonlarda ve diğer elementlerde üç kere tekrara sık sık rastlandığına değinmiştir. Şahıslara, çeşitli hareketlere sevk eden sebeplere ve hedeflere maksatlar adını vermiştir. Maksatların masala tamamıyla ayırıcı ve canlı renkler kattığını ve masalın en çok değişen ve sabit olmayan elementleri olduğunu ifade etmiştir. Karakterlerin çoğunun masalın ortasında aksiyonun seyri ile yönlendirildiğini belirten Propp, sadece hainliğin masalın ilk ve aslı fonksiyonu olarak ilave maksat istediğini dile getirmiştir.

Tem

Tem, masalın konusuna işaret etmektedir. Vladimir Propp masal sınıflandırmalarında kategorilere ayırmanın yanı sıra temlere göre gruplandırmaların da denendiğine dikkat çekmiş ve Profesör Volkov’un 1924 yılında yayımladığı Masal adlı eserindeki şu sınıflandırmaya örnek olarak yer vermiştir:

> *Haksız yere eza edilenler hakkında*, > *Aptal kahraman hakkında*, > *Üç erkek kahraman hakkında*, > *Ejderle savaş hakkında*, > *Ele geçirilen kızlar hakkında*, > *Akıllı genç kız hakkında*, > *Sihir ve büyü yapılanlar hakkında*, > *Tılsım sahibi hakkında*, > *Sihirli nesnelere sahip hakkında*, > *Sadakatsiz kadınlar hakkında*.

Epik Yasalar

“**Oirik**’in “kural” olarak belirlediği ve biyolojiden kaynaklanması dolayısıyla antropologlar tarafından “süperorganik” kavramıyla da adlandırılan ve metnin, doğal varlıklar gibi kendine özgü bir yapısallığının esas olduğunu savunup metin dışı unsurları göz ardı etmesi nedeniyle de eleştirilen **epik yasalar şunlardır**:

> *Giriş ve Bitiş Kuralı*, > *Yineleme Kuralı* > *Üçler Kuralı* > *Bir Sahnede İki Kuralı* > *Zıtlık Kuralı* > *İkizler Kuralı* > *İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı* > *Anlatının Her Zaman Tek Bir Çizgi Üzerinde Olma Kuralı* > *Kalıplaştırma Kuralı* > *Büyük Tablo Sahneleri Kuralı* > *Anlatı Mantığı Kuralı* > *Tek Entrika Kuralı* > *Epik Birlik Kuralı* > *İdeal Epik Birlik Kuralı* > *Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama Kuralı*”

Motif İndeks

“Motiflerle ilgili olarak en geniş ve en önemli çalışmayı, Stith Thompson yapmıştır. S. Thompson’un ilk baskısı 1932-36 yıllarında yapılan Motif Index of Folk Literature adlı çalışması altı cilttir. S. Thompson, 23 ana başlık altında topladığı motifleri, kendi aralarında da alt başlıklar hâlinde tasnif etmiştir. Bu motif kataloğunun ikinci baskısı 1955-58 yılları arasında yapılmış, yeni kataloglardan (TTV dâhil) yararlanılarak zenginleştirilmiştir.

“Stith Thompson motiflerin ana başlıklarını şöyle belirler:

> *Mitolojik Motifler* > *Hayvanlar* > *Yasak (Tabu)* > *Sihir (Büyü)* > *Ölüm* > *Olağanüstülükler (Harikuladeliçler)* > *Devler* > *Denemeler (Sınama, İmtihan Etme)* > *Akıllılar ve Aptallar* > *Aldatmalar* > *Talih (Kaderin) Tersine Çevrilmesi* > *Geleceği Belirleme* > *Şans ve Kader/Talih* > *Toplum* > *Ödüller ve Cezalar* > *Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar* > *Anormal Zulümler* > *Cinsiyet* > *Hayatın Tabiatı* > *Din* > *Karakter Özellikleri* > *Mizah* > *Çeşitli Motifler*”

Tip Kataloğu

Metin Ekici, Tarihi Coğrafi Fin Kuramı’nın en önemli temsilcilerinden **Kaarle Krohn**’un öğrencisi **Antti Aarne**’nin “**Masalların Tip Kataloğu**”nu (1910), Aarne’nin öğrencisi **Stith Thompson**’in ise “**Masal Tip Kataloğu**”nun (1928) daha yeni ve geliştirilmiş şeklini aynı yöntemin uzantısı olarak yayımladığını belirtmiştir. **Ekici Antti Aarne**’nin bu tasnifi Finlandiya, Danimarka ve Almanya’dan derlenmiş (Grimm Masalları) masallardan hareketle hazırladığını ifade etmiş ve Aarne’nin sınıflandırmasına yer vermiştir:

- I. Hayvan Masalları (1-299)
- II. Günlük (Asıl) Masallar (300-1199)
- III. Anekdötler ve Şakalar (1200-1999)

“Daha sonra Aarne'nin öğrencisi Stith Thompson tarafından düzenlenen bu sınıflandırma sistemi, günümüz çalışmalarında da kullanılmaktadır. Stith Thompson 1961'de “The Types of the Folktale”in genişletilmiş şeklini ikinci kez yayınladı. Masal araştırmalarında “AaTh”, “AT” veya Aarne-Thompson” olarak kısaltılan bu ikinci baskıda yer verilen katalogta masallar beş ana başlık altında toplanmıştır.”

Ayrıca Sakaoğlu da, Stith Thompson'ın bugün de kabul edilip uygulanan beşli sınıflandırmasına eserin de yer vermiştir:

1. Hayvan Masalları 1 - 299
2. Asıl Halk Masalları 300 - 1199
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar 1200 - 1999
4. Zincirlemeli Masallar 2000 - 2399
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar 2400 - 2499”.

Türk Masal Tipleri Kataloğu

Metin Ekici, Türk masallarının sınıflandırılması konusunda ilk denemenin Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav tarafından Türk Masal Tipleri Kataloğu (Typen Türkischer Volksmärchen; TTV) adıyla yayınlandığını belirtmiştir. **Saim Sakaoğlu** da Türk masal tipleri üzerine yapılan ilk ciddi çalışmanın, Wolfram Eberhard ile Pertev Naili Boratav'ın birlikte hazırladıkları, Typen Türkischer Volksmärchen olduğunu ifade etmiş ve şu bilgilere yer vermiştir.

Boratav, Türk masalı ve Türk masalının kaynakları konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir. Adı geçen bu çalışma TTV şeklinde kısaltılarak, masal araştırmacıları tarafından tanıtılmaktadır. Çalışmada 378 masal tipi tespit edilmiş masalların bölüm başlıkları ve sayıları tek tek verilmiştir. TTV'de masallar 23 başlık altında toplanmıştır:

Hayvan Masalları 1-22 (22 tip), Hayvan ve İnsan 22-33 (11 Tip), Hayvan veya Bir Ruh, Bir İnsana Yardım Eder. 34-82 (49 Tip), Tabiatüstü Bir Ruh veya Hayvanla Evlenme 83-109 (27 Tip), İyi Ruhla veya Evliyalarla Yaşama 110-122 (13 Tip), Kaderin Hâkimiyeti 123-142 (20 Tip), Rüya 143-145 (3 Tip), Kötü Ruhlarla Yaşama 146-168 (23 Tip), Sihirbazlar 169-184 (16 Tip), Bir Kız Sevgili Bulur 185-196 (12 Tip), Bir Erkek Sevgili Bulur 197-222 (25 Tip), Fakir Kız Zenginle Evlenir 223-238 (16 Tip), Kıskançlık ve İftira 239-255 (17 Tip), Hor Görülen Koca Kahramandır 258-259 (3 Tip), Zina ve Baştan Çıkarma 259-280 (22 Tip), Acaip İcraat ve Olaylar 281-289 (8 Tip), Acaip Davalar 289-301 (13 Tip), Realist Masallar 302-310 (9 Tip), Acaip Tesadüfler 311-316 (6 Tip), Komik Hikâyeler 317-322 (6 Tip), Aptal ve Tembel Erkekler ve Kadınlar 323-338 (16 Tip), Hırsız ve Dedektif 339-349 (11 Tip), Akıllı, Hilekâr veya Cimri Erkek ve Kadınlar 350-378 (11 Tip)”

Aktif-Pasif Geleneksel Taşıyıcılar

Carl Wilhelm Von Sydow “Coğrafya ve Masal Ekotipleri” başlıklı makalesinde folklorun aktarımla ilgili bilgilere yer vermiş ve bir halk masalı veya şarkısının tam olarak nasıl bir yerden başka yere geçeceği konusuna değinmiştir. Özel olarak ise Von Sydow geleneğin insan taşıyıcılarını, “**aktif geleneksel taşıyıcılar**” ve “**pasif geleneksel taşıyıcılar**” diye ikiye ayırmıştır. **Aktif geleneksel taşıyıcılar**ın bir toplumda masalları birebir anlatan, şarkılar söyleyenler olarak tanımlarken **pasif geleneksel taşıyıcılar**, aktif geleneksel taşıyıcıları dinleyenler olarak tanımlamıştır. Bu bilgilere ek olarak pasif geleneksel taşıyıcıları tüm yaşamları boyunca duyan fakat asla uygulamayanlar olarak nitelendirmiştir.

Pançatantra

Pançatantra'nın ortaya çıkış tarihi bilinmemekle birlikte M.Ö. 200'lü yıllarda yazıya geçirildiği düşünülmektedir. ‘Fabl’ tarzında masal içeren bu kitabın Vişnu Şarman adlı bir bilgin tarafından yazıldığı düşünülmekte ve Hindistan krallarından birinin üç oğlunu ahlâki ve siyasi konularda bilinçlendirmesi için bu bilgini görevlendirdiğini ve onun da bu masalları yazdığı söylenmektedir. Benfey'in 1859 yılında M. Ö. III. yüzyıl Hint hikâyelerinden oluşan Pançatantra'yı (Beş Kitap) yayınladığını ve Benfey'in kitabının Almanca çevirisine halk biliminin gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olacak geniş bir önsöz eklediğini dile getirmiştir. Bu bilgilere ek olarak Sokolov, Benfey'in Sanskrit (Hint) masalları ile Avrupa ve Avrupa dışındaki diğer masallar arasındaki şaşırtıcı benzerliği işaret ettiğine, Benfey'e göre bu benzerliğin halkların akrabalığından değil; aralarındaki tarihî kültürel bağların, ödünçlemesinden kaynaklandığını belirttiğine dikkat çekmiştir.

Riga-Veda

Hintlerin en eski kutsal metinleri olan Vedaların ilk bölümüdür. 1028 ilahi içeren Rigveda tanrılarına şükür ve saygı içeren yazılardan oluşan on ciltlik bir eserdir. Saim Sakaoğlu Masal Araştırmaları adlı kitabında G. Huet'in görüşlerine yer vermiş ve tarih öncesi görüşe göre masalların kökünün Hint mitolojisinde (vedalarda) aranması gerektiğine değinmiştir. Stith Thompson'ın The Folktale adlı eserinden bu okulun temsilcilerinden Max Müller'in (18201900), Riga-Vedalarındaki eski Hint ilâh tabirleri üzerinde çalıştığını ve Karşılaştırmalı Mitoloji Bilimi'ni kurduğunu aktarmıştır.

Binbir Gece Masalları

Saim Sakaoğlu Masal Araştırmaları adlı kitabının “Arap Masalları” bölümünde incelediği **Binbir Gece Masalları'nın (Elf Leyle ve'l-Leyle)** masal alanının en önemli külliyyatı olduğunu ifade etmiş ve kadınların sadakatsizliği üzerine kurulan bu külliyyatın bin bir gece boyunca, sabahın ilk ışıkları doğuncaya kadar anlatıldığını belirtmiştir. Yazarı bilinmemekle birlikte bilinmeyen, tanınmayan pek çok yazarı olduğunu dile getiren **Sakaoğlu, Türkçe'ye yapılan en eski çevirisinin 1429'da yapıldığına dikkat çekmiş ve Abdi adlı bir kişinin Sultan II. Murad'a (1421 - 1451) Camasbnâme diye adlandırılan bölümün çevirisini sunduğunu ifade etmiştir.**

Binbir Gündüz Masalları

Saim Sakaoğlu Masal Araştırmaları adlı kitabının “İran Masalları” bölümünde incelediği Binbir Gündüz Masalları'nın (Elfün-Nehar ve'n-Nehar) âdeti Binbir Gece Masalları'na nazire olarak yazıldığını ve erkeklerin sadakatsizliğinin günler boyunca anlatıldığını belirtmiştir. **Bu külliyyatın ilk Türkçe çevirisinin Ahmed Raşid tarafından yapıldığını ve Fransızca'dan dört cilt olarak yaptığı çeviriyi 1867-1871 yılları arasında yayımladığını dile getiren Sakaoğlu, diğer bir çevirisinin ise Fransızca'dan Ahmet Hami ve üç arkadaşı tarafından 1873 yılında yapıldığını belirtmiştir.**

Fıkra

Şükrü Elçin Halk Edebiyatına Giriş adlı kitabında fıkrayı, umumiyetle gerçek hayat hadiselelerinden hareketle, hisse kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok nükte, mizah, tenkid ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyeler olarak tanımlamıştır. **Saim Sakaoğlu “Geleneksel Fıkra Modern Fıkra”** başlıklı makalesinde günümüzde anlatılan fıkralardan geleneksel bağı olanların ya karakterinin/kişisinin değiştirildiğini ya da o eski yani geleneksel fıkraların yeni şartlara göre uyarlanıp farklı bir renkle sunulduğunu ifade etmiştir.

Gülin Öğüt Eker ise Türk Dünyası Edebiyat Tarihi adlı kitapta Türk halkının edebî ve estetik zevkinin, tasarım gücünün, algılamaya, yorumlama ve yargıya varma yeteneğinin yansıması olan, folklorun sözel boyutunu oluşturan kültürel aktarımların en canlı örneklerinden birinin fıkralar olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak fıkraların yapılarında bulundurduğu hoşgörü ve kabul edilebilir eleştiri zirhiyle, topluma aykırı gelen, uyumu bozan, kabul edilemeyen konu ve olaylara gösterilen tepkinin ortak ve tek-sesli protesto yöntemi olduğuna dikkat çekmiştir.

Mit

Mircea Eliade Mitlerin Özellikleri adlı kitabında mitlerin kutsal bir öyküyü anlattığını, en eski zamanda, başlangıçtaki masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlattığını belirtmiştir. Bir başka deyişle ise mitin doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani kozmos olsun isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlattığını dile getirmiştir. Sonuç olarak Eliade, mitlerin kutsal ya da doğaüstü olan şeyin, dünyaya çeşitli, kimi zaman da heyecan verici akınlarını belirtmediğini ve işte dünyayı gerçek anlamda ‘kuran’ ve onu bugün içinde bulunduğu duruma getirenin de kutsalın bu akını olduğunu vurgulamıştır.

Hikâye

Şükrü Elçin Halk Edebiyatına Giriş adlı kitabında Arap dilinde başlangıçta “kıssa” ve “rivâyet” olarak düşünülen, sonraları eğlendirmek maksadı ile taklit manasında kullanılan hikâyeyi, gerçek veya hayalî birtakım vak'aların, maceraların hususî bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı olarak tanımlamıştır.

Bilmece

Bilmeceler eşya, insan, hayvan, bitki, doğa ve inanışla ilgili bilgilerin üstü kapalı olarak anlatılması ve onun ne olduğunun düşünülerek bulunmasını hedefleyen çoğu kalıplaşmış sözlerdir. Genelde bilmece olarak söylenmesine karşın asal, elçim, masal, mat, tapmaca, bulmaca, bilmeli, jumbak, tabışka, tabışmak, yomak gibi adlarla ifade edilmektedir. Divan-ü Lügatit Türkte de bilmece kavramı ve ona yakın kavramları ifade eden **tabuz, tabuzgu, neng, tabuz gok, tabzûğ, tabuzgu, tapzugug** kelimeleri bulunmaktadır. **Bilmeceler,** tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. Bilmece sorma geleneği günümüzde de sürmektedir. Bilmeceler, çok eskilerde, savaşlarda karşılıklı sorularak savaşmadan bilen tarafın galip geldiği, kan dökmeden savaş kazanılan bir bilgi yarışması olarak işlev yapmıştır. Eskiden ciddi, zekâ savaşı özelliği gösterirken, bilmece sorma geleneği zamanla eğlence şeklini almıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi “mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt” anlamına geldiğini ve bu türün 19. yüzyıldan beri masal adıyla anıldığını ifade eden araştırmacıdır?

- A) Saim Sakaoğlu
B) Umay Günay Türkes
C) Esmâ Şimşek
D) Naki Tezel
E) Bilge Seyidoğlu

AÇIKLAMA

Umay Günay “mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt” anlamına geldiğini ve bu türün 19. yüzyıldan beri masal adıyla anıldığını ifade etmiştir.

YANIT: B

2. Divanü Lügati't Türk'te geçen ötkünç kelimesinin sanıldığı aksine masal yerine değil hikâye anlamına geldiğini söyleyen ve Naki Tezel'in “masalın öz Türkçe karşılığı ötkünçtür” ifadesinin doğru olmadığını ifade eden araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Saim Sakaoğlu
B) Umay Günay
C) Şükrü Elçin
D) Gülin Öğüt Eker
E) Bilge Seyidoğlu

AÇIKLAMA

Naki Tezel'in “masalın öz Türkçe karşılığı ötkünçtür” ifadesinin doğru olmadığını ifade eden araştırmacı Saim Sakaoğlu'dur.

YANIT: A

3. Motiflerle ilgili en geniş ve en önemli çalışma olan ve ilk baskısı 1932-36 yıllarında yapılan Stith Thompson'un eserinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Verzeichnis der Marcheantypen
B) The Motif-Index of Folk Literature
C) Halk Anlatmalarının Epik Yasaları
D) The Folktale
E) Typen Türkischer Volksmärchen

AÇIKLAMA

Motiflerle ilgili olarak en geniş ve en önemli çalışmayı, Stith Thompson yapmıştır. İlk baskısı 1932-36 yıllarında yapılan Motif Index of Folk Literature adlı çalışması altı cilttir.

YANIT: B

4. Stith Thompson aşağıda verilen hangi eserde motifi şu şekilde açıklamıştır: “Motif bir masaldaki en küçük unsur olup bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.”?

- A) Standart Dictionarg of Folklore
B) Mythology and Legend
C) Typen Türkischer Volksmärchen
D) The Folktale
E) Verzeichnis der Marcheantypen

AÇIKLAMA

Stith Thompson The Folktale adlı eserinde motif soru kökekinde verilen biçim açıklamıştır.

YANIT: D

5. “Kendisi gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.” biçimine motif kavramını tanımlayan araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Stith Thompson
B) Richard Darson
C) Max Lüthi
D) Vladimir Propp
E) Axel Olrik

AÇIKLAMA

Alman masal araştırmacısı Max Lüthi tarafından motif şu biçimde tanımlanmıştır: “Kendisi gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.”

YANIT: C

6. Aşağıdaki kavramlardan hangisi Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı temsilci ve takipçileri tarafından kullanılan ve 19. ve 20. yüzyıl halk bilimi tartışmalarının temel taşı olarak kabul edilmektedir?

- A) Varyant
- B) Ekotip
- C) Urform
- D) Versiyon
- E) Fonksiyon

AÇIKLAMA

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı temsilci ve takipçileri tarafından kullanılan bu kavram 19. ve 20. yüzyıl halk bilimi tartışmalarının temel taşıdır.

YANIT: C

7. Aşağıdaki araştırmalardan hangisi/hangileri Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı'nın temsilcisidir?

- A) Stiht Thompson
- B) Max Lüthi
- C) Dan Ben Amos – Roger D. Abrahams
- D) Janos Honti – Alan Dundes
- E) Julius Krohn – Kaarle Krohn

AÇIKLAMA

Julius Krohn ve Kaarle Krohn Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı'nın temsilcileridir.

YANIT: E

8. Öcal Oğuz "Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları" başlıklı makalesinde Türk dünyasının çeşitli coğrafi alanlarında, çeşitli boyları arasında yaşatılan her ürünün müstakil olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu metinleri karşılaştırırken "varyant" terimi yerini aşağıdaki hangi terimin kullanılmasını önermiştir?

- A) Versiyon
- B) Eşmetin
- C) Çeşitleme
- D) Ekotip
- E) Aksiyon

AÇIKLAMA

Öcal Oğuz "varyant" terimi yerine "eşmetin" teriminin kullanılmasını önermiştir.

YANIT: B

9. Öcal Oğuz "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu" başlıklı makalesinde "versiyon" terimi yerine hangi terimin kullanılmasını önermiştir?

- A) Motif
- B) Eşmetin
- C) Benzer Metin
- D) Formel
- E) Urform

AÇIKLAMA

Öcal Oğuz "versiyon" terimi yerini "benzer metin" teriminin kullanılmasını önermiştir.

YANIT: C

10. Tarihî-Coğrafi Fin yönteminin takipçilerinden C. von Sydow, Fin okulunun temel kavramı olan urformu eleştirmiş ve bu terim yerine aşağıda verilen hangi kavramın kullanılmasını ilk kez 1927'de önermiştir?

- A) Eşmetin
- B) Benzer metin
- C) Motif
- D) Ekotip (Oikotype)
- E) Eylem (Aksiyon)

AÇIKLAMA

C. von Sydow "urform" terimi yerine ekotip (oikotype) kavramını ilk kez 1927'de önermiştir.

YANIT: D

11. Aşağıda araştırmacılarından hangisine göre "ekotip" karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır?

- A) Pertev Naili Boratav
- B) Max Lüthi
- C) Stiht Thompson
- D) Kaarle Krohn
- E) C. von Sydow

AÇIKLAMA

Sydow'a göre "ekotip" karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır.

YANIT: E

12. Saim Sakaoğlu'nun formel sınıflandırmada aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Masallı Başlangıç Formelleri
- B) Başlangıç (Giriş) Formelleri
- C) Bağlayış (Geçiş) Formelleri
- D) Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller
- E) Bitiş Formelleri

AÇIKLAMA

Saim Sakaoğlu formelleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- Başlangıç (Giriş) Formelleri
 - Sade Giriş Formelleri
 - Tekerlemeli Giriş Formelleri
- Bağlayış (Geçiş) Formelleri
- Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller
- Bitiş Formülleri
- Çeşitli Formel Unsurlar

YANIT: A

13. Pertev Naili Boratav "formel" kavramı yerine aşağıdaki kavramlardan hangisini önermiştir?

- A) Eşmetin
- B) Benzer metin
- C) Tekerleme
- D) Arketip
- E) Fonksiyon

AÇIKLAMA

Pertev Naili Boratav formel kavramı yerine tekerleme kavramını önermiştir.

YANIT: C

14. Carlı Gustav Jung aşağıdaki kavramlardan hangisini daha antik çağda bile kullanılan ve Platon'un "idea"sıyla eş anlamlı bir kavram olarak tanımlamaktadır?

- A) Sayı Formeli
- B) Eylem
- C) Arketip
- D) Fonksiyon
- E) Motif

AÇIKLAMA

Carlı Gustav Jung Dört Arketip adlı kitabında arketipi daha antik çağda bile kullanılan ve Platon'un "idea"sıyla eş anlamlı bir kavram olarak tanımlamaktadır.

YANIT: C

15. Aşağıdakilerden hangisi Carl Gustav Jung'un bahsettiği arketipler arasında yer almaz?

- A) Ölüm Üzerine
- B) Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
- C) Yeniden Doğuş Üzerine
- D) Masallarda Ruhun Fenomenolijisi Üzerine
- E) Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

AÇIKLAMA

Jung ayrıca arketiplerin yalnızca gelenek, dil ve göçlerle yaygınlaşmadığını; her zaman ve her yerde herhangi bir dış etkenden bağımsız olarak kendiliğinden yeniden ortaya çıkabileceklerini de ifade etmiştir.

Jung'un bahsettiği dört arketip ise şunlardır:

- Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
- Yeniden Doğuş Üzerine
- Masallarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
- Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

YANIT: A

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI

?

1. Vladimir Propp, sabit olan ve bir masaldan diğerine nakledilen hareketlere aşağıdakilerden hangisinin adını vererek masalları bu sabit unsurlara göre incelemiştir?

- A) Fonksiyon
- B) Arketip
- C) Sayı Formeli
- D) Eylem (Aksiyon)
- E) Tem

2. Masalın konusunu işaret eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Epik Yasalar
- B) Motif
- C) Arketip
- D) Fonksiyon
- E) Tem

3. Vladimir Propp masal sınıflandırmalarında kategorilere ayırmanın yanı sıra temlere göre sınıflandırmaların da denendiğine dikkat çekmiş ve Profesör Volkov'un 1924'te yayımladığı Masal adlı eserindeki sınıflandırmaya örnek olarak yer vermiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu sınıflandırma içinde yer almaz?

- A) Haksız yere eza edilenler hakkında
- B) Aptal kahraman hakkında
- C) Üç erkek kahraman hakkında
- D) Beş kadın kahraman hakkında
- E) Ejderle savaş hakkında

4. **Aşağıdakilerden hangisi Alex Olrik'in epik yasalardan biri değildir?**

- A) Giriş ve Bitiş kuralı
- B) Beşler Kuralı
- C) Yineleme Kuralı
- D) Zıtlık Kuralı
- E) Kalıplaştırma Kuralı

5. **Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson motiflerinin ana başlıklarından biri değildir?**

- A) Periler
- B) Mitolojik Motifler
- C) Hayvanlar
- D) Yasak (Tabu)
- E) Sihir (Büyü)

6. **Eşya, insan, hayvan, bitki, doğa ve inanışla ilgili bilgilerin üstü kapalı olarak anlatılması ve onun ne olduğunun düşünülerek bulunmasını hedefleyen çoğu kalıplaşmış sözlere ne ad verilir?**

- A) Hikâye
- B) Masal
- C) Bilmecce
- D) Fıkra
- E) Mit

7. **Aşağıdaki kavramlardan hangisi çok es-kilerde, savaşlarda karşılıklı sorularak savaşmadan bilen tarafın galip geldiği, kan dökmeden savaş kazanılan bir bilgi yarışması olarak işlev yapmıştır?**

- A) Hikâye
- B) Fıkra
- C) Mit
- D) Tem
- E) Bilmecce

8. Divan-ü Lügati't Türk'te bilmecce kavramı ve ona yakın kavramları ifade eden kelimeler bulunmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu kelimelerden biri değildir?

- A) Tabir
- B) Neng
- C) Tabuz
- D) Tabuz gok
- E) Tabuzgu

9. **Aşağıdaki araştırmacılarından hangisi Halk Edebiyatına Giriş adlı kitabında Arap dilinde başlangıçta "kıssa" ve "rivâyet" olarak düşünülen, sonraları eğlendirmek maksadı ile taklit manasında kullanılan hikâyeyi, gerçek veya hayalî birtakım vak'aların, maceraların hususî bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı olarak tanımlamıştır?**

- A) Saim Sakaoğlu
- B) Metin Ekici
- C) Şükrü Elçin
- D) Rabia Kocaaslan
- E) Umay Günay

10. "Binbir Gece Masalları"nın dilimize ilk çevirisi kim tarafından yapılmıştır?

- A) Hayalî
- B) Nedîm
- C) Nefî
- D) Abdî
- E) Selanikli Münir Yurdatap

11. “Binbir Gündüz Masalları”nı Fransızcadan Türkçe’ye ilk çevirisini yapan isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Rasim
- B) Hasan Kavruk
- C) Saim Sakaoğlu
- D) Şükrü Elçin
- E) Ahmet Raşid

12. Erkeklerin sadakatsizliğinin günler boyunca anlatıldığı İran masal kitabı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Binbir Gece Masaları (Elf Leyla ve’l-Leyla)
- B) Binbir Gündüz Masalları (Elfü’n Nehar ve’n-Nehar)
- C) Pançatantra
- D) Riga-Veda
- E) Camasbnâme

13. Hintlerin en eski kutsal metinleri olan Vedaların ilk bölümü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pançatantra
- B) Camasbnâme
- C) Riga-Veda
- D) Binbir Gece Masalları
- E) Binbir Gündüz Masalları

14. Aşağıdakilerden hangisi 1028 ilahi içeren, tanrılara şükür ve saygı içeren yazılardan oluşan on ciltlik bir eserdir?

- A) Binbir Gece Masalları
- B) Binbir Gündüz Masalları
- C) Camasbnâme
- D) Pançatantra
- E) Riga-Veda

15. Aşağıdakilerden hangisi Carl Wilhelm von Sydow’un bir toplumdaki aktif geleneksel taşıyıcıları dinleyen, ayrıca tüm yaşamları boyunca okuyan fakat asla uygulamayanlar olarak tanımladığı taşıyıcılardır?

- A) Değişken geleneksel taşıyıcılar
- B) Pasif geleneksel taşıyıcılar
- C) Aktif geleneksel taşıyıcılar
- D) Geleneksel taşıyıcılar
- E) Hareketli geleneksel taşıyıcılar

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. D Vladimir Propp, sabit olan ve bir masaldan diğerine nakledilen hareketlere fonksiyon adını vererek masalları bu sabit unsurlara göre incelemiştir.

2. E Tem, masalın konusunu işaret etmektedir.

3. D

- Haksız yere eza edilenler hakkında
- Aptal kahraman hakkında
- Üç erkek kahraman hakkında
- Ejderle savaş hakkında
- Ele geçirilen kızlar hakkında
- Akıllı genç kız hakkında
- Sihir ve büyü yapılanlar hakkında
- Tılsım sahibi hakkında
- Sihirli nesnelerin sahibi hakkında
- Sadakatsiz kadınlar hakkında

4. B Epik yasalar şunlardır:

- Giriş ve Bitiş Kuralı
- Yineleme Kuralı
- Üçler Kuralı
- Bir Sahnede İki Kuralı
- Zıtlık Kuralı
- İkizlik Kuralı
- İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı
- Anlatının Her Zaman Tek Bir Çizgi, Üzerinde Olma Kuralı
- Kalıplaştırma Kuralı
- Büyük Tablo Sahneleri Kuralı
- Anlatı Mantiği kuralı
- Tek Entrika Kuralı
- Epik Birlik Kuralı
- İdeal Epik Birlik
- Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama Kuralı

5. **A** Stiht Thampson motiflerin ana başlıkları şöyledir:
- Mitolojik Motifler
 - Hayvanlar
 - Yasak (Tabu)
 - Sihir (Büyü)
 - Ölüm
 - Olağanüstülükler (Harikuladelikler)
 - Devler
 - Denemeler (Sınama, İmtihan Etme)
 - Akıllılar ve Aptallar
 - Aldatmalar
 - Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi
 - Geleceği Belirleme
 - Şans ve Kader/Talih
 - Toplum
 - Ödüller ve Cezalar
 - Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar
 - Anormal Zulümler
 - Cinsiyet
 - Hayatın Tabiatı
 - Din
 - Karakter Özellikleri
 - Mizah
 - Çeşitli Motifler
6. **C** Bilmeceler; eşya, insan, hayvan, bitki, doğa ve inanışla ilgili bilgilerin üstü kapalı olarak anlatılması ve onun ne olduğunun düşünülerek bulunmasını hedefleyen çoğu kalıplaşmış sözlerdir.
7. **E** Bilmeceler, çok eskilerde, savaşlarda karşılıklı sorularak savaşmadan bilen tarafın galip geldiği, kan dökmeyen savaş kazanılan bir bilgi yarışması olarak işlev yapmıştır.
8. **A** Divan-ü Lügati't Türk'te bilmece kavramı ve yakın kavramları ifade eden tabuz, tabuzgu, neng, tabuz gok, tabzuğ, tabuzgu, tapzugug kelimeler blunmaktadır.
9. **C** Şükrü Elçin, hikâyeyi, gerçek veya hayalî birtakım vak'aların, maceraların hususî bir üslupla, sözle nakil ve tekrarı olarak tanımlamıştır.
10. **D** "Binbir Gece Masaları"nın dilimize ilk çevirisi Abdî'nin "Camasbnâme"sidir.

11. **E** Âdeta Binbir Gece Masalları'na nazire olarak yazıldığını ve erkeklerin sadakatsizliğinin günler boyunca anlatıldığı bu külliyyatın ilk Türkçe çevirisi Ahmet Raşid tarafından yapılmıştır. Fransızcadan dört cilt olarak yapıldığı çeviriyi 1867-1871 yılları arasında yayımlanmıştır.
12. **B** Erkeklerin sadakatsizliğin günler boyunca anlatıldığı İran masalı "Binbir Gündüz Masalları"dır.
13. **C** Riga-Veda Hintlerin en eski metinleri olan Vedaların ilk bölümüdür.
14. **E** Riga-Veda Hintlerin en eski kutsal metinleri olan Vedaların ilk bölümüdür. 1028 ilahi içeren Riga-Veda tanrılara şükür ve saygı içeren yazılardan oluşan on ciltlik bir eserdir.
15. **B** Sydow pasif geleneksel taşıyıcıları, aktif geleneksel taşıyıcıları dinleyenler olarak tanımlamıştır. Bu bilgilere ek olarak pasif geleneksel taşıyıcıları tüm yaşamları boyunca duyan fakat asla uygulamayanlar olarak nitelendirilmiştir.

Öğretmen Diyor ki! Bu üniteye; Masala ilişkin tür tartışmalarını inceleyebilecek, metin olarak tür kavramını ifade edebilecek ve tür kavramı hakkında bilgi ve beceri geliştirebilecek, bağlam olarak tür kavramını yorumlayabilecek, masalın diğer türlerle ilişkisini kurabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

Masal hem sözlü hem yazılı hem de performansa dayalı bir tür olarak Türk halk edebiyatı ve Türk halk biliminin kadroları arasında yer alır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, UNESCO çatısı altındaki ülkelerin 2003 yılında kabul ettikleri ve Ocak 2017 itibarıyla 171 ülkenin taraf olduğu uluslararası bir kültür koruma sözleşmesidir.

Bu bölümde yazılı, sözlü, gösterime dayalı ve aktarım odaklı yaklaşımların masalın nasıl bir tür olduğuna dair bakış açıları dikkate alınarak masal ve tür ilişkisi anlatılmıştır. Masallar diğer pek çok türle de ilişki içindedirler. Örneğin masalların destan, efsane, mit, bilmece, fıkra, atasözü gibi türlerle ilişkisini kavramak da önemlidir.

TÜR TARTIŞMALARI

Amerikalı folklor araştırmacısı Alan Dundes, farklı halk bilgisi formlarını tanımlamayı cesaretlendirecek ve tarif için yardımcı olacak **üç seviyeli bir tahlil teklif etmiştir**. Dundes, herhangi bir halk bilgisi unsurunun, dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları yani bağlamı (context) itibarıyla tahlil edilebileceğini söyler. Ancak bir halk bilgisi türünün sadece bunlardan biri temel alınarak tarif edilmesinin mümkün olmadığını da ifade eder. Dundes; bir türün, ideal olarak bu üç seviyenin hepsinin göz önüne alınmasıyla tarif edilmesi gerektiğini düşünür. Dundes, tür kavramının doku, metin ve içinde bulunduğu bağlamla topyekün değerlendirilmesi gerektiğini iddia ederken halk bilimi kadrolarının yalnızca metin merkezli değil aynı zamanda bağlam merkezli olduğunu da altını çizer.

Tür tartışmaları yürüten bir başka araştırmacı da **William Bascom**'dur. **Bascom**; mit, masal ve efsaneyi kast ederek her üç türü birden tek bir ad verilebileceğini söyler. Bascom bu üç tür için ortak bir terim olarak **"nesir anlatı"** ifadesini önerir ve bunun; mitleri, efsaneleri ve masalları içeren "sözel sanatın" yaygın ve önemli olan bu üç kategorisi için uygun bir kavram olduğunu söyler. Sözü edilen üç biçim, nesir anlatılar olmaları bakımından birbirleriyle bağlantılıdır ve bu özellikler onları; atasözü, bilmece, şarkı, şiir, tekerleme ve tanımlanmış biçimsel özelliklere sahip diğer sözel sanat biçimlerinden ayırmaktadır. Bascom'a göre "nesir anlatı" terimi, bu geniş kategori için "masal" terimine göre daha az değişkendir; çünkü masal, halk bilimciler tarafından daha çok Almanca bir terim olan "märchen" i kastetmek amacıyla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Bascom, "nesir anlatı" terimi bu türlerin ifade edilmesinde bu amaca daha iyi hizmet etmekte olduğu için artık Almanca "märchen" terimini kullanmanın gereksiz olduğunu iddia eder. Bascom, nesir anlatı teriminin hantal ya da yetersiz bulunması durumunda, **eş anlamlı bir kelime olarak "hikâye" teriminin kullanılmasını önerir**. Bascom'un bu önerisi türü ve türler arası ilişkileri yalnızca sözel metne bağladığı için eleştirilebilir.

Tür meselesine gösterim ve metinler arası ilişkiler bağlamında yaklaşan **Richard Bauman** ise tür kavramının dilbilimsel antropolojide önemli bir rol oynadığını söyler. Bauman; metin merkezliğin, metinlerin düzenlenmesinde ayrımcılığı gerektirdiğini ve Avrupa (özellikle Alman) folklor çalışmalarından miras alınan metne dayalı türsel kategorilerin bu sınıflandırmaya hizmet ettiklerini söyler. Bauman'a göre metne dayalı sınıflamalar metin ve metnin anlatmak istediği söylemin ayrışmasına neden olur. Bu şekilde söyleminden yeni bağlamından ayrılan metinler bir başka bağlama taşınır ve yeni bağlamında eski metni tekrarlar. Böylece başka bir metnin oluşmasını da sağlar. Bu da metinlerarası bir ilişki ortaya çıkarır. Örneğin masal anlatıcısı yaşadığı bölgedeki bir efsane ya da miti de masalın içine katarak Bauman'ın sözünü ettiği türler-arasılığa katkı sağlamış olur.

Yüzyılımızda yaşanan teknolojik gelişmeler ve paradigma değişiklikleri masalın İnternet ortamına ve iş dünyasına da girmesini sağlamıştır. Bu durum bir yandan olumlu bir ivme gösterirken diğer yandan masalların tek tipleşmesine ve yerel kültürlerin özgün masallarının Grimm masalları karşısında erimesine neden olmaktadır. Bu nedenle masalların türsel olarak korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması önemlidir.

Alan Dundes'in doku, metin ve bağlam olarak bahsettiği yapıyı göz önünde bulundurarak masalları hem yazılı hem sözlü hem de gösterime dayalı olan, yüzyılların süzgecinden geçerek günümüze kadar gelen anlatı ve anlatma geleneğinin önemli bir parçası olarak tanımlamak gerekir.

Masalları anlatı ve anlatma geleneği olarak adlandırmamızın iki nedeni bulunmaktadır. Öncelikle masallar yüzyıllarca hem yazılı hem de sözlü edebiyatın yani anlatıların önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Ama aynı zamanda masal gösterime dayalı bir türdür ve bu nedenle de anlatma sanatı olarak rahatlıkla tanımlanabilir. Masallar; mit, efsane, destan, hikâye, bilmece, tekerleme, mani gibi diğer türlerle de ilişki içindedir.

Metin Olarak Tür Kavramı

Masal ve tür meselesine dikkat çekenler arasında masalın biçimine odaklanan özgün bir masal inceleme yöntemi geliştiren yapısalci masal araştırmacısı Vladimir Propp bulunmaktadır. Propp'un tür hakkındaki düşüncesi, tür ve nazım ilişkisine odaklanmaktadır. Propp, tür yani genre kelimesinin etimolojik olarak Latince genus'a dayandığını; Almanca gattung kelimesini karşıladığını; fakat aslında bu kelimenin dar bir kavram olan "tür" veya "çeşit" kelimelerini gösterdiğini söyler. Propp, her millete ait folklor türlerinin envanterinin çıkarılması ve tariflerinin yapılması gerektiğini söylemiştir. Böylece, masalın veya çeşitli efsane tiplerinin nasıl birbirlerinden farklı olduklarının görülebilir hâle geleceğini belirtir. Propp, bir yandan ulusal envanterin önemli olduğunu söylerken diğer yandan türlerin keskin sınırlarla birbirlerinden ayrılmayacağını da ima etmektedir.

Jacques Derrida, "Türlerin Kanunu" ("The Law of Genre") adındaki makalesinde, tür kavramını kuralcı (normative), sınırlayıcı, dışlayıcı bir "kanuna" benzeter. Derrida'nın "türün kanunu" adını verdiği koşul, türlerin karşılıklı geçirgenliği engelleyen bir olgudur, çünkü "tür" sözcüğünün kavramsal içeriğinde belli sınırlar, belli kurallar da ima edilmektedir. Derrida'ya göre tür kanunu kendi içinde mantıksal karşını barındırmaktadır. Derrida'nın burada vurgulamak istediği görüş şudur: "Tür" kavramından söz edilirken belli kurallarla belirlenmiş, sınırlanmış "saf" bir grup metin öngörülse bile gerçeklikte böyle bir bütünü varlığı olanaksızdır.

Roman kuramcısı Georg Lukács da türün keskin sınırlarla tanımlanamayacağını gündelik yaşam pratiğine bakarak değerlendirir. Ona göre yaşamda parça-bütün arasında organik, anlamlı bir ilişki kurmaya yarayacak olan aşkın bir ilke yoktur. Dolayısıyla aynı yoksunluk nedeniyle, bir yapının diğer yapılarla olan ilişkisi de benzerdir. Lukács da türleri tarihsel dönemlere göre sınıflandırmayı, bir tek merkezden düzenlenemeyecek kadar çok "merkeze" sahip bir kavrama, yapay ve sanal bir sınırlanma getirmek olarak görür. Sözlü kültür ürünlerini özellikle masallar üzerinden tek bir merkezde arayan Tarihî Coğrafi Fin Yöntemi ve Yayılımcı Kuram gibi halk bilimi kuramlarının kesin bir sonuç elde edemediği düşünüldüğünde, sözlü kültürün çok merkezli yapısının masalı türsel olarak nasıl etkilediği, üzerinde yeniden düşünmeyi gerektiren bir olgu olarak karşımıza çıkar.

Tür konusunda fikir üreten bir diğer kuramcı Rus yapısalci ekolünden gelen Tzvetan Todorov'dur. Todorov'a göre, türler kendilerinden önce gelen türleri kullanarak "ters yansılama" (inversion), "yerine geçme" (displacement) ve "birleştirme" eylemleriyle başka türlerin oluşumuna zemin hazırlar. Bir türün geçirdiği dönüşüm, o türün kökeniyle doğrudan ilintilidir. Bunun betimlenebilmesi yine tür tanımının yapılabilmesine bağlıdır. Todorov'a göre tür, tarihsel boyutuyla algılanan, söylemsel olarak bir düzgüne (code) oturtulan ve içinden çıktıkları toplumun yapı taşlarını aydınlatan metinler bütünüdür.

Tür konusunda çalışan bir başka kuramcı da Mihail Bahtin'dir. Özellikle Orta Çağ Avrupası metinleri ve roman üzerinde teoriler geliştiren Bahtin, sözel türlere her zaman önem vermiştir. Hatta daha da ileri giderek yazılı metinlerin toptan sözlü olduğunu belirtmiş ve bunu ispatlamaya çalışmıştır. Bahtin'e göre türleri oluşturan ne belirli kurallar ne de belli yapılarla temaların birikimidir. Bahtin türleri birer "dünyaya bakış ve dünyayı farklı açılardan yorumlayış biçimi" olarak görür. Dil aracılığıyla edinilen sayısız tür, yaşam deneyimlerimiz yeni bakış açılarını ihtiyaç duyulduğunda değişir. Bilinen türler arasında a "diyalog yaratarak" eskiden bilinen türleri değiştirir ya da yeni türler yaratırız.

Görüldüğü gibi yazılı ya da sözlü olsun, tür kavramı etrafında pek çok tartışma yürütülmektedir. Burada anlamamız gereken şey, masal türü ile ilgili düşünürken tüm bu dinamikleri ve tartışmaları göz önüne almamız gerektiği olmalıdır. Bir metin olarak kabul edildiğinde tür sınırları tam olarak belirlenemeyen ve iç içe geçen unsurlar bütünü olarak yorumlanabilir.

Bağlam Olarak Tür Kavramı

Görüldüğü gibi tür kavramının yalnızca yazınsal olarak açıklanamayacağı açıktır. Tür meselesi, bağlam söz konusu olduğunda daha da karmaşık bir boyut kazanır.

ABD'li folklor uzmanı Richard Bauman, tür tarifleri ve sınıflama sistemlerinin özellikle metin hâlindeki masal, atasözü, muamma gibi muayyen kültürel objeler üzerinde bina edildiğini söyler. Ayrıca Bauman, "Tür" başlıklı makalesinde "tür"ün gelenek hâline gelmiş bir sunum şekli olduğunu belirtir. Bauman'a göre tür önceleri terimsel olarak sınıflama anlamında kullanılmıştır; bununla amaçlanan ise şiir, destan, nutuk, hitabe gibi edebî, folklorik veya birbirleriyle bağlantısız kategorilerin düzenlenmesidir. Ayrıca yazar günümüzün bakış açısında tipolojiden ziyade iletişim pratiklerine yönelmenin temel olduğunu vurgular ve buna göre de türün sunum, üretim ve yorumunun yönlendirici bir çerçeve çalışması olduğunu ileri sürer.

Görüldüğü gibi bir tür olarak masal, folklor araştırmaları tarihinde başlangıçta yazılı bir metin olarak kabul görmüş ve yıllar geçtikçe onun yazılı ve sözlü olduğu kadar gösterime dayalı bir tür olduğu fark edilmiştir. Bu bağlamda masalla ilgili yeni tasniflerin yapılması gerektiği de fark edilmiştir. **Ekici**'ye göre bağlamı ve bağlam içinde oluşan metni ya da bu metinleri oluşturan grubu tanımlamaya yönelik çalışmalarda dört temel dinamiği dikkate almak gerekmektedir. **Ekici bu dinamikleri şu şekilde sıralar:**

- *Metnin yaratım ve aktarım bağlamı özellikleri*
- *Metnin şekil ve yapı özellikleri*
- *Metnin içerik ve konu özellikleri*
- *Metnin işlev özellikleri*

Bu dört temel dinamiğe göre halk bilgisi türlerinin tanımlamak mümkündür.

Richard Bauman'a göre tür, önceden terimsel olarak sınıflama manasında kullanılmışsa da "gelecek hâline gelmiş bir sunum şekli"ni ifade eder.

Her ne kadar masallar 'evvel zaman içinde' diye başlayarak zamansızlığı hatırlatsa da yaşadığı dönemin pek çok özelliğini mit ve efsaneye oranla daha çabuk içine alır. Anlatıcının içinde bulunduğu bağlama göre masal metninde dönemin pek çok unsuru yansıtılabilir. **Bu konuda Pertev Naili Boratav tarafından derlenen "Nardaniye Hanım" masalı örnek olarak gösterilebilir.**

Bauman, türlerin sadece kültürel objelerin organizasyonu için sınıflandırma kategorisi olarak değil, sunum işaretlerinin üretim ve yorum yollarının organizasyonu için de yönlendirici bir çerçeve çalışması olduğunu söyler. Çağdaş "tür" düşüncesi gelişmeye devam etmiş ve bu uygulama ve gösterim merkezli görüşleri de içine almıştır. Eski devirlerin atomistik ve nesnel yaklaşımından belirgin bir şekilde farklı olarak yeni tür konsepti şunları içerir:

- *İletişimsel ürün/sunum ve kabulü düzenleyen karşılıklı münasebetlerin boyutlarını önemseyerek bütün sisteme tesir eden/sistemik bir tür anlayışı,*
- *Esnek ve düzenlenebilir, araştırma çatıları olarak türlere bakan açık uçlu bir anlayış,*
- *Sosyal hayatın idaresinde mantıklı olarak sonuca varan uygulamaya odaklanan uygulama merkezli eğilim.*

MASALIN DİĞER TÜRLERLE İLİŞKİSİ

Masal, Mit ve Efsane, Bilmece, Fıkra, Destan

Bascom; masalları, kurmaca olarak kabul edilen nesir anlatılar olarak görür. Bascom; mit, masal ve efsane arasında bir karşılaştırma yaparak masalların türsel özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda Bascom'a ait olan aşağıdaki tablonun ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gerekir.

Nesir Anlatıların Üç Türü

	İnanma	Zaman	Yer	Kabul Ediş Tavrı	Temel Karakter
Mit	Gerçek	Uzak geçmiş	Farklı bir dünya: erken veya diğer	Kutsal	İnsan dışı varlık
Efsane	Gerçek	Yakın geçmiş	Günümüz dünyası	Kutsal veya değil	İnsan
Masal	Kurmaca	Herhangi bir zaman dilimi	Herhangi bir yer	Kutsal değil	İnsan veya diğer

Bascom'un tablosu mit, masal ve efsanenin türsel olarak birbirleriyle ortak ve ayrı yönlerini görmemizi kolaylaştırmaktadır. Masal, anlatan ve dinleyen tarafından gerçek olarak kabul edilmez. Anlatıcı da dinleyici de masalın kurgusal bir tür olduğunu bilir ve anlatılana inanma ihtiyacı hissetmez. Ayrıca üç tür arasındaki belirleyici olan bir başka özellik de anlatının zamanıdır. Mitler çok uzak geçmiş anlatırken efsaneler yakın geçmiş anlatmaktadır. Masal ise zamanı bilinmeyen bir döneme aittir. Masal herhangi bir zaman dilimine kolayca taşınabilir. Bascom'un tablosundan yola çıkarak her üç tür arasındaki mekânsal farklar da değerlendirilebilir. Buna göre mitler, farklı bir dünyada olup bitenler efsaneler çoğunlukla günümüz dünyasında gerçekleşir. Masallarsa rasyonel mekân algısından yoksundur.

Her üç tür, anlatıların içindeki kahramanlara göre de kısmi farklılıklar gösterir. Mitik kahramanlar çoğunlukla insan dışı ve kutsal kabul edilirken efsanevi kahramanlar içimizde yaşayan insanlar olarak varlık gösterirler. Masal kahramanları ise kimi zaman insan kimi zaman da insan dışı varlıklar olabilir. Bascom, türleri karşılaştırdığı tablonun bir benzerini "Nesir Anlatılarının Temel Özellikleri" başlığı altında benzer bir tabloda daha belirlemeye çalışmıştır. Tabloda yine mit, masal ve efsane türleri arasındaki fark ve benzerlikler anlatı özellikleri ekseninde değerlendirilmiştir:

Nesir Anlatıların Temel Özellikleri

	MİT	EFSANE	MASAL
• Geleneksel başlan-gıç	Yok	Yok	Çoğunlukla
• Geceleyn anlatılma	Sınırlama yok	Sınırlama yok	Çoğunlukla
• İnanma	Gerçek	Gerçek	Kurmaca
• Kurgu a. Zaman b. Yer	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Bir yer ve zamana bağlı değil
	Uzak geçmiş	Yakın geçmiş	Herhangi bir zaman
	Erken veya diğer dünya	Bugünkü gibi bir dünya	Herhangi bir yer
Kabul edilme tavrı	Kutsal	Kutsal	Kutsal değil
Temel karakterleri	İnsan dışı varlıklar	İnsan	İnsan veya diğer varlıklar

Masal yalnızca mit ve efsane ile ilişkili bir tür değildir. Masallar halk edebiyatının diğer ürünleri ile de ilişkilidir. **Masalların ilişkili olduğu türlerden biri de bilmecelerdir.** Araştırmacılar, masal ve bilmecce ilişkisi ile ilgili önemli tespitlerde bulunmuşlardır. **Ali Berat Alptekin**'in aktardığına göre **Wolf-ram Eberhard ve Pertev Naili Boratav**'ın beraber hazırladıkları **Typen Türkisher Volksmärchen** adlı eserde bilmeceli masallar, Değiştirilmiş Başlar; Marangoz, Terzi, İmam; İyi Olan Kız adlarıyla ve numaralandırılarak verilmiştir. Türkiye'de bilmeceli masallara ilk dikkat çeken Nasih Güngör ve İhsan Ozanoğlu'dur.

Dilek Türkiyılmaz, masalla bilmecce arasındaki ilişkinin bilmecenin bazı yerlerde mesel şeklinde isimlendirilmesiyle kurulabileceğini söyler. Bazı Türk lehçelerinde ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bilmecceye "mesel, mesel satma, küçük mesel"dendiğini aktarır.

Esmâ Şimşek, bazı masalarda bilmecemsi ifadelerle rastlanıldığını söyler. Bu tür masallar, masal kahramanının bilmecceyi (soruyu) çözdüğü takdirde vaat edilen ödülün almasıyla sonuçlanan masallardır. **Şimşek, vaat edilen bu ödülleri şu şekilde sıralar:**

- *Ölümden kurtulur.*
- *Sevdiğine kavuşur.*
- *Büyük mevkiler elde eder (padişahlık, beylik vb.)*
- *Padişahın kızıyla evlenme hakkı kazanır.*
- *Zengin olur.*

Normal bilmecedan farklı olan, cevaplayanın yanıtı bilmemesi durumunda soranın boynunun ke-silmekten kurtulduğu bu bilmecelere "**boyun bilmecesi**" (**neck riddle**) denmektedir. Soru yapısı kul-lanmasına ve cevaplayanlara rivayet edilmesine rağmen, iki özellik bu tip soruları hakiki bilmecedan ayırmaktadır.

Türkiyılmaz bilmecceye benzer ifadelerin yer aldığı masalların ilk örneklerine, Beydeba tarafından M.Ö. I. yüzyılda kaleme alındığı tahmin edilen ve fabl türünün ilk ve en önemli örneği sayılan **Keli-le ve Dimne**'de rastlanıldığını belirtir ve 1960 yılında Bakü'de yayımlanan bir Kelile ve Dimne ter-cümesinde "Tacir Ehvalatı" adıyla, 1944 yılında ülkemizde çevrilen tercümesinde "**Kudurmuş Fil ve Adam Hikâyesi**" adıyla geçen hikâyeleri sembolik ifadelerin ve mitolojik unsurların yer aldığı ilk ör-nek olarak yorumlar. **Kelile ve Dimne**, Hintli Beydebâ (Bidpai) tarafından yazılan ve aslı Sanskritçe Pançatantra'ya dayanan bir ahlak ve siyaset kitabıdır. La Fontain, fabllarının çoğunu bu eserden aldı-ğını söylemiştir.

Masal tıpkı bilmecce türü ile olduğu gibi atasözü, deyim, alkış ve kargış, fıkra ve ninnilerle de iç içe bir türdür. Özellikle atasözü ve deyimler halk edebiyatının sözle aktarılan biçimleri olduğundan masa-lın içine kolayca nüfuz edebilmişlerdir. Pek çok masal kahramanı deyimlerde yaşamaya devam etmek-tedir.

Bunun dışında alkış ve kargışlar da masallarla ilişkilidir. Kimi dua ve beddualar masalların sözel dokusunda yer alır. "Allah'ım beni ya taş et ya kuş et", "taş olasın" gibi dua ve beddualar, masalarda sıkça karşılaşılan klişelerdendir. Masal araştırmaları konusunda ünlü isimlerden Antti Aarne ve öğren-cisi Stith Thompson masalları sınıflandırırken üçüncü sıraya fıkraları koymuşlardır. Bu durum, masalın fıkra ile de tıpkı diğer türlerle olduğu gibi ilişkisi bulunduğunu göstermekle birlikte fıkraların türsel ola-rak farklı özellikleri olduğunu da göz önünde bulundurmam gerekmektedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Masallar diğer pek çok türle de ilişki içindedir. Buna göre, aşağıdaki türlerden hangisi masallarla ilişkisi yoktur?

- A) Destan
B) Efsane
C) Deneme
D) Fıkra
E) Atasözü

AÇIKLAMA

Masallar diğer pek çok türle de ilişki içindedirler. Bu durum göz önüne alındığında masalların diğer sözlü ve yazılı türlerle de ilişkisi açığa çıkar. Örneğin masalların destan, efsane, mit, bilmece, fıkra, atasözü gibi türlerle ilişkisini kavramak da önemlidir.

YANIT: C

2. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi tür kavramının doku, metin ve içinde bulunduğu bağlamda topyekün değerlendirilmesi gerektiğini iddia ederken halk bilimi kadrolarının yalnızca metin merkezli değil aynı zamanda, bağlam merkezli olduğunun da altını çizer?

- A) William Bascom
B) Alan Dundes
C) Carl Wilhelm von Sydow
D) Pertev Naili Boratav
E) Dan Ben Amos

AÇIKLAMA

Soru kökünde verilen açıklama Amerikalı folklor araştırmacısı Alan Dundes tarafından yapılmıştır.

YANIT: B

3. William Bascom'un mit, masal ve efsane türleri için önerdiği ortak adlandırma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Metinsel anlatı
B) Bağlamsal anlatı
C) Nesir anlatı
D) Nazım anlatı
E) Nazım-nesir karışık anlatı

AÇIKLAMA

Bascom; mit, masal, efsaneyi kastederek her üç türe birden tek bir ad verilebileceğini söyler. Bascom, bu üç tür için ortak bir terim olarak "nesir anlatı" ifadesini önerir.

YANIT: C

4. William Bascom, nesir anlatı teriminin hantal ya da yetersiz bulunması durumunda, eş anlamlı bir kelime olarak aşağıdaki hangi terimin kullanılmasını önerir?

- A) Destan
B) Mit
C) Motif
D) Fıkra
E) Hikâye

AÇIKLAMA

Bascom, nesir anlatı teriminin hantal ya da yetersiz bulunması durumunda, eş anlamlı bir kelime olarak "hikâye" teriminin kullanılmasını önermiştir.

YANIT: E

5. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi "Türlerin Kanunu" (The Law of Genre) adındaki makalesinde, tür kavramını kuralcı (normative), sınırlayıcı, dışlayıcı bir "kanuna" benzetir?

- A) Vladimir Propp
B) Jacques Derrida
C) William Bascom
D) Richard Bauman
E) Alan Dundes

AÇIKLAMA

Jacques Derrida, "Türlerin Kanunu" adındaki makalesinde, tür kavramını kuralcı, sınırlayıcı, dışlayıcı bir "kanuna" benzetir.

YANIT: B

6. Aşağıdaki hangi araştırmacıya göre tür, tarihsel boyutuyla algılanan, söylemsel olarak bir düzğüye oturtulan ve içinden çıktıkları toplumun yapı, taşlarını aydınlatan metinler bütünüdür?

- A) Georg Lukács
- B) Tzvetan Todorov
- C) Mihail Bahtin
- D) Vladimir Propp
- E) William Bascom

AÇIKLAMA

Todorov'a göre tür, tarihsel boyutuyla algılanan, söylemsel olarak bir düzğüye oturtulan ve içinden çıktıkları toplumun yapı taşlarını aydınlatan metinler bütünüdür.

YANIT: B

7. Metin Ekici'ye göre bağlam ve bağlam içinde oluşan metni ya da bu metinleri oluşturan grubu tamamlamaya yönelik çalışmalarda dört temel dinamiği dikkate almak gerekmektedir.

Aşağıdakilerden hangisi bu dinamiklerden biri değildir?

- A) Metnin yaratım ve aktarım bağlamı özellikleri
- B) Metnin şekil ve yapı özellikleri
- C) Metnin içerik ve konu özellikleri
- D) Metnin işlev özellikleri
- E) Metnin terimsel özellikleri

AÇIKLAMA

Metin Ekici'nin bu dinamikleri A, B, C ve D seçeneklerinde doğru olarak verilmiştir.

YANIT: E

8. Aşağıdaki araştırmacıların hangisine göre tür, önceden terimsel olarak sınıflama manasında kullanılmışsa da "gelenek hâline gelmiş bir sunum şekli"ni ifade eder?

- A) Richard Bauman
- B) Alan Dundes
- C) Tzvetan Todorov
- D) Pertev Naili Boratav
- E) Stihl Thompson

AÇIKLAMA

Richard Bauman'a göre tür, önceden terimsel olarak sınıflama manasında kullanılmışsa da "gelenek hâline gelmiş bir sunum şekli"ni ifade eder.

YANIT: A

9. Her ne kadar masallar "evvel zaman içinde" diye başlayarak zamansızlığı hatırlatsa da yaşadığı dönemin pek çok özelliğini mit ve efsaneye oranla daha çabuk içine alır. Anlatıcının içinde bulunduğu bağlama göre masal metninde dönemin pek çok unsuru yansıtılabilir. Bu konuda Pertev Naili Boratav tarafından derlenen hangi masalı örnek olarak gösterilebilir?

- A) Küçük Şehzade
- B) Nardaniye Hanım
- C) Kıssadan Hisse
- D) Kelile ve Dimne
- E) Kolsuz Hanım

AÇIKLAMA

Bu konuda Pertev Naili Boratav tarafından derlenen "Nardaniye Hanım" masalı örnek olarak gösterilebilir. Masalda Nardaniye öldü zannedilir ancak lalası gelir ve boğazına takılmış olan sakızı elleriyle çıkarır. Buradaki sakız motifi, bize masalın hangi tarihte, nerede ilk olarak ortaya çıktığını anlatmasa da masalın en azından sakız çiğnenen bir kültürde ve dönemde aktarılmış olduğunu düşündürür.

YANIT: B

10. William Bascom'a göre, mitlerin temel karakteri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sadece insanlar
- B) İnsan ve diğer varlıklar
- C) İnsan dışı varlıklar
- D) Kutsal olmayan varlıklar
- E) Kutsal varlıklar

AÇIKLAMA

Mitik kahramanlar çoğunlukla insan dışı varlıklardır ve kutsal olarak kabul edilir.

YANIT: C

11. William Bascom'un, Nesir Anlatılarının Üç Türü tablosuna göre efsanenin zaman dilimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yakın Geçmiş
- B) Uzak Geçmiş
- C) Şimdi
- D) Herhangi Bir Zaman Dilimi
- E) Gelecek Zaman

AÇIKLAMA

Efsaneler yakın geçmiş anlatmaktadır.

YANIT: A

12. Bilmeceye benzer ifadelerin yer aldığı masalların ilk örneklerine M.Ö. I. yüzyılda kaleme alındığı tahmin edilen ve fabl türünün ilk ve en önemli örneği sayılan Kelile ve Dimne kim tarafından kaleme alınmıştır?

- A) Jean de la Fontaine
- B) Aisopos (Ezop)
- C) Beydebâ (Bidpai)
- D) Grimm Kardeşler
- E) Hans Cristian Anderson

AÇIKLAMA

Kelile ve Dimne, Beydebâ tarafından M.Ö. I. yüzyılda kaleme alındığı tahmin edilen ve fabl türünün ilk ve en önemli örneği sayılmaktadır.

YANIT: C

13. Aşağıdakilerden hangisi Hintli Beydebâ (Bidpai) tarafından yazılan ve aslı Sanskritçe Pançatantra'ya dayanan bir ahlâk ve siyaset kitabı olarak kabul edilen eserdir?

- A) Altun Yaruk
- B) Bostan ve Gülistan
- C) Binbir Gündüz Masalları
- D) Binbir Gece Masalları
- E) Kelile ve Dimne

AÇIKLAMA

Kelile ve Dimne, Hintli Beydebâ tarafından yazılan ve aslı Sanskritçe Pançatantra'ya dayanan bir ahlâk ve siyaset kitabıdır. La Fontaine, fabllarının çoğunu bu eserden aldığını söylemiştir.

YANIT: E

14. Esma Şimşek, bazı masalarda bilmecemiş ifadelere rastlandığını söyler. Bu tür masallar, masal kahramanının bilmeceyi çözdüğü takdirde vaat edilen ödülü almasıyla sonuçlanan masallardır.

Aşağıdakilerden hangisi vaat edilen ödüller arasında yer almaz?

- A) Zengin olur.
- B) Ölümden kurtulur.
- C) Sevdiğine kavuşur.
- D) Kutsal varlık olarak kabul edilir.
- E) Padişahın kızıyla evlenme hakkı kazanır.

AÇIKLAMA

Şimşek, vaat edilen bu ödülleri şu şekilde sıralar:

- Ölümden kurtulur.
- Sevdiğine kavuşur.
- Büyük mevkiiler elde eder (padişahlık, beylik vb.)
- Padişahın kızıyla evlenme hakkı kazanır.
- Zengin olur.

YANIT: D

15. Antti Aarne ve öğrencisi Stihl Thompson masalları sınıflandırırken üçüncü sıraya aşağıdaki türlerden hangisini koymuştur?

- A) Atasözü
- B) Alkış
- C) Kargış
- D) Deyim
- E) Fıkra

AÇIKLAMA

Antti Aarne ve öğrencisi Stihl Thompson masalları sınıflandırırken üçüncü sıraya fıkraları koymuşlardır. Bu durum, masalın fıkra ile de tıpkı diğer türlerde olduğu gibi ilişkisi bulunduğunu göstermekle birlikte fıkraların türsel olarak farklı özellikleri olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

YANIT: E

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. **William Bascom'a göre, efsanelerin temel karakteri aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) İnsanlar
 - B) İnsan ve diğer varlıklar
 - C) İnsan dışı varlıklar
 - D) Kutsal varlıklar
 - E) Kutsal olmayan varlıklar
2. **Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav'ın beraber hazırladıkları aşağıda verilen hangi eserde bilmeceli masallar hakkında bilgi vermektedir?**
 - A) Verzeichnis der Marcheantypen
 - B) The Folktale
 - C) Halk Anlatmalarının Epik Yasaları
 - D) Typen Türkischer Volksmärchen
 - E) The Motif-Index of Folk Literature
3. **Normal bilmecedan farklı olan, cevaplanın yanıtı bilememesi durumunda soranın boynunun kesilmekten kurtulduğu bilmecelere ne ad verilir?**
 - A) Anahtar bilmecce
 - B) Ayak bilmecesi
 - C) Boyun bilmecesi
 - D) Ölüm bilmecesi
 - E) Kader bilmecesi
4. **William Bascom'un, Nesir Anlatıların Üç Türü tablosuna göre "mit" in zaman dilimi aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Gelecek zaman
 - B) Herhangi bir zaman dilimi
 - C) Uzak geçmiş
 - D) Yakın geçmiş
 - E) Şimdi

5. **William Bascom, aşağıda verilen terimlerden hangileri arasında bir karşılaştırma yaparak masalların türsel özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır?**
 - A) Atasözü - fıkra - deyim
 - B) Bilmece - ninni - deyim
 - C) Alkış - kargış - atasözü
 - D) Efsane - deyim - atasözü
 - E) Mit - masal - efsane
6. **Masallarla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**
 - A) Masal herhangi bir zaman dilimine kolayca taşınabilir.
 - B) Masal, anlatan ve dinleyen tarafından gerçek olarak kabul edilir.
 - C) Masal kahramanları kimi zaman insan kimi zaman da insan dışı varlıklar olabilir.
 - D) Masalda zaman bilinmeyen bir döneme aittir.
 - E) Masal, mit ve efsanenin türsel olarak birbirleriyle ortak ve ayrı yönleri vardır.
7. **Masalları, kurmaca olarak kabul edilen nesir anlatılar olarak gören araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Stith Thompson
 - B) William Bascom
 - C) Pertev Naili Boratav
 - D) Wolfram Eberhard
 - E) Antti Aarne
8. **Aşağıdaki araştırmacılarından hangisi her millete ait folklor türlerinin envanterinin çıkarılması ve tariflerinin yapılması söyleyerek, masalın veya çeşitli efsane tiplerinin nasıl birbirlerinden farklı olduklarının görülebilir hâle geleceğini belirtir?**
 - A) Wolfram Eberhard
 - B) Vladimir Propp
 - C) William Bascom
 - D) Stith Thompson
 - E) Pertev Naili Boratav

9. I. İletişimsel ürün/sunum ve kabulü düzenleyen karşılıklı münasebetlerin boyutlarını önemseyerek bütün sisteme tesir eden/sistemik bir tür anlayışı
II. Esnek ve düzenlenebilir, araştırma çatıları olarak türlere bakan açık uçlu bir anlayış
III. Sosyal hayatın idaresinde mantıkî olarak sonuca varan uygulamaya odaklanan uygulama merkezli eğilim
- Tür kavramına ilişkin yeni bir bakış açısı getiren yukarıda bahsedilen özellikler aşağıdaki hangi araştırmacıya aittir?**
- A) Richard Bauman
B) Vladimir Propp
C) Tzvetan Todorov
D) Mihail Bahtin
E) Alan Dundes
10. Türkiye’de bilmeceli masallara ilk dikkat çeken isimlerden biri aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Bilge Seyidoğlu
B) Saim Sakaoğlu
C) Ziya Gökalp
D) Mustafa Gültekin
E) Nasih Güngör
11. Bazı türk lehçelerinde ve Anadolu’nun çeşitli yerlerinde aşağıda verilen hangi kavram için “mesel, mesel satma, küçük mesel” denilmektedir?
- A) Fıkra
B) Bilmeceler
C) Hikâye
D) Efsane
E) Destan
12. Masallarla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?
- A) Masal tıpkı bilmeceler türü ile olduğu gibi atasözü, deyim, fıkra ve ninnilerle de iç içe bir türdür.
B) Özellikle atasözü ve deyimler halk edebiyatının sözle aktarılan biçimleri olduğundan masalın içine kolay nüfuz edebilmişlerdir.
C) Masal yalnızca mit ve efsane ile ilişkisi olan bir türdür.
D) Pek çok masal kahramanı deyimlerde yaşamaya devam etmektedir.
E) Alkış (dua) ve kargışlar da (beddua) masallarla ilişkilidir.
13. Aşağıdaki kavramlardan hangisi bir metin olarak kabul edildiğinde, sınırları tam olarak belirlenemeyen ve iç içe geçen unsurlar bütünü olarak yorumlanabilir?
- A) Tekerleme
B) Bilmeceler
C) Tür
D) Motif
E) Fonksiyon
14. “Allah’ım beni ya taş et ya da kuş et”, “taş olası” gibi masallarda sıkça karşılaşılan klişeler aşağıdaki kavramlardan hangisine örnektir?
- A) Atasözü
B) Deyim
C) Bilmeceler
D) Alkış ve kargış
E) Ninni
15. I. Metnin yaratım ve aktarım bağlamı özellikleri
II. Metnin şekil ve yapı özellikleri
III. Metnin içerik ve konu özellikleri
IV. Metnin işlev özellikleri
- Yukarıda bahsedilen dört temel dinamiğe göre “halk bilgisi türlerini tanımlamak mümkündür” diyen araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Saim Sakaoğlu
B) Metin Ekici
C) Esmâ Şimşek
D) Ali Berat Alptekin
E) İlhan Başgöz

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **A** Bascom'a göre, efsanelerin temel karakteri içimizde yaşayan insanlar olarak varlık gösterirler.
2. **D** Ali Berat Alptekin'in aktardığına göre Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratov'in beraber hazırladıkları Typen Türkischer Volksmärchen adlı eserde bilmeceli masallar hakkında bilgi vermektedir.
3. **C** Bu tür bilmecelelere "boyun bilmece" adı verilmektedir.
4. **C** William Bascom'a göre, "mit" zaman dilimi uzak geçmiştir.
5. **E** William Bascom, mit, masal ve efsane arasında bir karşılaştırma yaparak masalların türsel özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır.
6. **B** Masal, anlatan ve dinleyen tarafından gerçek olarak kabul edilmez. Anlatıcı da dinleyici de masalın kurgusal bir tür olduğunu bilir ve anlatılana inanma ihtiyacı hissetmez.
7. **B** Bascom, masalları kurmaca olarak kabul edilen nesir anlatılar olarak görür.
8. **B** Propp, ulusal türlerin derlenmesini de önemli görmüştür. Propp, her millete ait folklor türlerinin envanterinin çıkarılması ve tariflerinin yapılması gerektiğini söylemiştir. Böylece, masalın veya çeşitli efsane tiplerinin nasıl birbirlerinden farklı olduklarının görülebilir hâle geleceğini belirtir.

MURAT YAYINLARI

9. **A** Bauman, türlerin sadece kültürel objelerin organizasyonu için sınıflandırma kategorisi olarak değil, sunum işaretlerinin üretim ve yorum yollarının organizasyonu için de yönlendirici bir çerçeve olduğunu söyler. Çağdaş tür düşüncesi gelişmeye devam etmiş ve bu uygulama ve gösterim merkezli görüşleri de içine almıştır. Eski devirlerin atomistik ve nesnel yaklaşımından belirgin bir şekilde farklı olarak soruda bahsedilen yeni tür konsepti ile tür kavramına yeni bir bakış açısı getirmiştir.
10. **E** Türkiye'de bilmeceli masallara ilk dikkat çeken isimlerden biri Nasih Güngör ve İhsan Ozanoğlu'dur.
11. **B** Dilek Türkyılmaz, masalla bilmece arasındaki ilişkinin bilmececi bazı yerlerde "mesel" şeklinde isimlendirilmesiyle kurulabileceğini söyler. Bazı Türk lehçelerinde ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bilmeceye "mesel, mesel satma, küçük mesel" dendiğini ifade eder.
12. **C** Masal yalnızca mit ve efsane ile ilişkili olan bir tür değildir. Masallar halk edebiyatının diğer ürünleri (destan, hikâye, bilmece, tekerleme, mani, atasözü, deyim, alkış ve kargış, fıkra vb.) ile de ilişkilidir.
13. **C** Bir metin olarak kabul edildiğinde tür sınırları tam olarak belirlenemeyen ve iç içe geçen unsurlar bütünü olarak yorumlanabilir.
14. **D** Alkış (dua) ve kargışlar da (beddua) masallarla ilişkilidir. Kimi dua ve beddualar masalların sözel dokusunda yer alır. "Allah'ım beni ya taş et ya da kuş et", "taş olasin" gibi dua ve beddualar, masallarda sıkça karşılaşılan klişelerdendir.
15. **B** Ekici'ye göre bağlamı ve bağlam içinde oluşan metni ya da bu metinleri oluşturan grubu tanımlamaya yönelik çalışmalarda soruda verilen dört temel dinamiği dikkate almak gerekmektedir. Bu dört temel dinamiğe göre halk bilgisi türlerini tanımlamak mümkündür.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite; dünyada masalların kaynakları hakkında yürütülen tartışmaları takip edebilecek, masalların sınıflandırılması konusunda bilgi ve beceri kazanacak, dünya masal çalışmalarının tarihi hakkında çıkarımlarda bulunabilecek, Türk masal çalışmalarının tarihini genel hatlarıyla açıklayabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

MASALLARIN KAYNAKLARI HAKKINDA TARTIŞMALAR

Masalların Kaynakları Hakkında Dünyadaki Tartışmalar

Dünyada masaları ilk olarak sistematik bir biçimde inceleyen ve masal çalışmalarını belli bir disipline dönüştüren **Alman folklor araştırmacıları Jacob ve Wilhelm Grimm olmuştur**. Günümüzde her ne kadar çalışmaları çok fazla eleştiri olsa da Grimm Kardeşler masalların kaynakları ile ilgili ilk ciddi çalışmaları sayılabilecek **Kinder und Hausmarchen (Çocuk ve Ev Masalları)** adlı kitaplarının önsözünde masalların kaynağı konusunda iki görüş ortaya atmıştır:

- *Hint-Avrupa Teorisi: Hint-Avrupa dil dairesine giren milletlerin masalları, bilinmeyen bir zamandan Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır.*
- *Parçalanmış Mitler Teorisi: Masallar, eski mitlerin parçalanmış hâlleridir. Bunlar ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak açıklanmasıyla anlaşılır.*

Masal araştırmacısı **Laura F. Keady**'nin 1916 yılında yayımlanan **A Study of Fairy Tales** adlı kitabı erken dönem masal araştırmaları ve masal türünün çocuk edebiyatındaki yeri ile ilgili önemli bir çalışma olarak kabul edilir. **Keady kitabında masalların kökeninin temel olarak dört farklı kola ayrıldığı bilgisini aktarır:**

1. Masallar mit döküntüleridir; tanrı ve kahramanlardan arta kalanlardır: Bu teoriye göre masallar mitlerden arta kalan sözler ve hikâyelerdir.

Rigveda: Hinduizm'in kutsal metinleri olan Vedalar'ın ilk bölümü.

Şehname: Firdevsi'nin eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum destanıdır.

Homeros: Antik çağda yaşamış İyonyalı ozan. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen İlyada ve Odyssea destanlarının yazarı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir.

2. Masallar güneş, şafak, gök gürültüsü, yağmur gibi doğa olaylarının anlatıldığı mitlerdir: Bu bazen Güneş-Mit Teorisi veya Aryan Teorisi olarak adlandırılmaktadır ve Max Muller ve Grimm Kardeşler tarafından desteklenen teori de budur.

3. Masalların hepsi Hindistan'da ortaya çıkmıştır: Keady'nin aktardığına göre masallar ortak Aryan mirasının parçasıdır ve dillerindeki kalıntılardan hareketle izlenebileceklerdir. Masallar ilk olarak Vedalarda, Budizm'in Sanskritçe kitaplarında yazılmıştır. Bu teori Güneş-Mit teorisine bir miktar bağlıdır ve Max Muller ile Sir George Cox tarafından benimsenmiştir.

Binbir Gece Masalları: Orta çağda kaleme alınmış Orta Doğu kökenli edebi eserdir. Şehrazad'ın hükümdar kocasına anlattığı hikâyelerden oluşur.

Canterbury Masalları: 14. yüzyılda Geoffrey Chaucer tarafından yazılan eserdir. İngilizce'nin yazılı ilk eserlerinden biri olması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Decameron: Giovanni Boccaccio tarafından yazılmıştır.

4. Masallar kökenlerini erken dönemdeki hayâl dünyasına borçludur.

Masalların dört ana koldan yayıldığı görüşü bazı araştırmacılar tarafından benimsenmiştir. Masalların kaynağı olarak Antik Mısır, Babil ve Asur, Antik Yunan ve Latin kökenlerini göstermek önemli bir hususa dönüşmüştür.

Antik Mısır

Antik Mısır'dan kalan, papirüste muhafaza edilmiş çeşitli masal koleksiyonları bugüne ulaşmıştır. Ayakta kalan Mısır masallarının ilk örneği M.Ö. 2000-1700 yılları arasına tarihlenebilen Shipwrecked Man'dir (Gemi Kazası Geçirmiş Adam). Yaklaşık olarak M.Ö. 1700'e ait halk masallarını içeren bir el yazması eser de mevcuttur. En iyi bilinen Mısır halk masallarından biri, çok iyi tanınan iki motifi de içeren askeri stratejiyle ilgilidir.

Babilliler ve Asurlular

Dicle ve Fırat vadilerinden gelen tarihi kayıtlar Nil vadisindekiler kadar geriye gitmezler ancak yine de bizi beş bin yıl öncesine taşırlar. Kayıtların antik dönemden itibaren Akadlar, Sümerler, Keldaniler, Asurlular ve Babilliler ile etkileşimi neticesinde, birçoğu dönemin sonlarına ait olmak üzere çiviyazısı tablet bolluğu vardı. **Bu eski hikâyelerin en ilginç en azından M.Ö. 2000'lere tarihlenen Gılgamış destanıdır.**

Antik Yunan

Antik Yunan'dan neredeyse her türe ait çok miktarda edebî kayıt bulunur ancak sıradan Yunanların bildiği ve anlattığı şekliyle bir otantik masalı korumaya yönelik tek bir girişim bulunmamaktadır.

İlyada: Homeros'un Troya Savaşını anlatan destanıdır. Yunanca'da Odise ile birlikte en eski edebiyat olduğu düşünülen epik bir şiidir.

Latin

Yunanların bu eski hikâyelerinin, modern dünya tarafından en iyi şekilde tanınması **Ovidius'un Metamorfoz** adlı eseri aracılığıyla mümkün olmuştur.

Stiith Thompson masalların kökeninin Mısır'da olduğunu söylerken Thompson'dan önce 1916 yılında Mısır'da araştırma yapan bir **Mısırolog ve arkeolog Charles Masperro "İki Erkek kardeş" adlı masalı dünyanın ilk masalı olarak ortaya çıkartmıştır.** Bu durum daha sonra pek çok araştırmacı tarafından sorgulanmış ve eleştirilmiştir.

Masalların Kaynakları Hakkında Türkiye'deki Tartışmalar

Türkiye'de masalların kaynakları ve kökenleri hakkında Pertev Naili Boratav, Umay Günay ve Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu gibi araştırmacılar inceleme yapmışlardır. **Sakaoğlu'na göre** farklı birçok anlatma türüyle yakın ilişkisi olan masalın kaynakları konusu ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya kolsa da masal incelemelerinin çoğunda karşımıza üç dönem çıkar:

1. Tarih Öncesi Görüş/Mitoloji Okulu
2. Tarihî Görüş/Hindoloji Okulu
3. Etnografik Görüş/Antropoloji Okulu

Umay Günay Mitolojik Görüş, Hindoloji Görüşü, Antropolojik Görüş; Bilge Seyidoğlu ise Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar adlı çalışmasında **Mitoloji Okulu, Hindoloji Okulu ve Antropoloji Okulu** olarak adlandırır. Sakaoğlu ise, "görüş" kelimesi yanlış olmasa da "school" kelimesi Batılı kaynaklar tarafından öne çıkarıldığından bunu "okul" olarak değerlendirmenin daha uygun olduğunu ifade eder.

Bu noktada her üç araştırmacının aktardıklarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Mitoloji Okulu: Mitoloji Okulu'na göre masalların kökü Hint mitolojisinde (Veda'larda) aranmalıdır. **Bu görüşün savunucuları arasında G. Grimm, Dasent, Max Müler, Angelo de Gubernatis, John Fiske ve Sir George Cox** sayılmaktadır.

Hindoloji Okulu: Hindoloji okulunun temsilcileri de masalların kaynağını Hindistan olarak kabul eder. Bu okulun temsilcileri **Theodor Benfey, Deslougheamps** olarak bilinir. Hindoloji Okulu'na göre masalların kaynağı Pançatantra'dır. Ezop fablları dışındaki bütün masalların kaynağı bu görüşle Pançatantra'ya bağlanır.

Hindistan kaynaklı masallar batıya üç yolla göç etmiştir:

1. Masalların bir kısmı onuncu yüzyıldan önce sözlü gelenekle batıya gelmiş,
2. Bir kısım masallar onuncu yüzyıldan sonra İslamiyet'in etkisiyle Bizans, İtalya ve İspanya yoluyla Avrupa'ya taşınmış,
3. Budist malzeme ise Çin ve Tibet'ten Moğollar yoluyla Avrupa'ya aktarılmıştır. İranlıların Tutiname'si, Arap ve Yahudilerin yazmaları bu yolla geçenler arasındadır.

Atropoloji Okulu: Antropoloji Okulu'nun temsilcileri **Edward Taylor, Andrew Lang ve M. Lenan** gibi araştırmacılardan oluşmaktadır. Bu görüş, ayrı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve adetlere sahip olduğunu, kültürün paralel olarak gelişmesi sonunda benzer masalların ortaya çıktığını savunur.

Masalların Sınıflandırılması

Umay Günay'ın aktardığına göre bu konuda ilk denemeyi J. G. Von Hahn'ın yaptığı düşünülmektedir.

Propp'un aktardığına göre Wundt, masalları kategorilerine göre yediye ayırılır:

- > Konularını mitolojiden alan masal ve fabllar
- > Konuları tamamen olağanüstü olan masallar
- > Biyoloji ile ilgili masal ve fabllar
- > Konuları tamamen hayvanlarla ilgili masallar
- > Konuları "menşei" ile ilgili masallar
- > Güldürü masalları ve fablları
- > Eğitim amaçlı fabllar

MASAL ARAŞTIRMALARI TARİHİ

Dünyada Masal Çalışmaları Tarihi

Dünyada masal çalışmaları 19. yüzyılda sistemli bir hâle gelmiştir. Sigmund Freud masalları bastırılmış isteklerin düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halkbilimci Friedrich von der Leyen de masallardaki düş öğesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud'un yanı sıra Carl Jung ve Bruno Bettelheim gibi, 20. yüzyıl psikologları da masallarda işlenen öğeleri insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır.

Öcal Oğuz, masal araştırmalarının Jacob (1785-1863) ve Wilhelm (1786-1859) Grimm Kardeşlerle başlayan yaklaşık iki yüzyıllık tarihinin en büyüğü ve fantastik sorularından birinin "masalların kökenleri ve yayılma biçimleri" üzerine olduğunu söyler.

Öncülüğünü İngiliz folklorcu Andrew Lang ve E. Tylor'ın yaptığı ve Fransız folklorcuları Arnold Van Gennep ve Paul Saintyves gibi mit-ritüel ilişkisine eğilen araştırmacıların antropolojik veya etnografik kuramı, Jacob Grimm ve Max Mülller'in yayılcı kuramına karşı oluşuyla öne çıkmıştır.

Masal araştırmaları tarihine "Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi", "Karşılaştırmalı Kuram" gibi adlarla giren ve masaldaki varyantlaşmayı "göç" yaklaşımıyla açıklamaya çalışan "dalga kuramı", günümüze kadar etkisini sürdürdü. Bu kurama göre, masal gibi sözel anlatıların doğduğu bir yer ve o yerden suya atılan bir taşın yaratmış olduğu dalga benzeri yayılışı söz konusuydu. Masal araştırmacısı, bu dalgayı tersine izleyerek taşın atıldığı yeri yani masalın doğduğu yeri bulabilir.

Jack Zipes, masal tarihine eleştirel yaklaşan araştırmacılarıdır. Zipes, peri masalları denen türün, genellikle Zaubermaechen ya da conte merveilleux olarak adlandırılan hikâye anlatma geleneğinin farklı bir biçimi olduğunu söyler. Zipes'e göre bu masallar on beş, on altı ve on yedinci yüzyıllarda yazıya geçirilmiştir; böylece yazılı masal geleneği aşamalı olarak kendi tiplerini, motiflerini, karakterlerini ve olay örgülerini oluşturmuştur.

Zipes, masal anlatma ve yazma geleneğinin Avrupa'da ilk önce İtalya'da gelişmesinin nedenini o dönem İtalyan şehirlerindeki ticari hareketliliğe bağlı olarak artan okur yazar oranıyla ilişkilendirir. O dönem İtalya'sında sarayda ve şehir merkezlerinde kültürel etkinliklerin yoğun oluşu da insanlar arasında hikâye ve masal anlatmayı teşvik edici unsurlardan sayılmalıdır. Şehir hayatındaki kültürel zenginlik ve seyahat eden hikâye anlatıcılarının çokluğu bu durumu yaratmış olmalıdır. Ona göre, kesin olarak belgelenmemiş olsa da dönemin İtalyan yazılı masalları tüm Avrupa'da basılı bir biçimde dolaşmaktadır.

Güçlü bir deniz imparatorluğu olan İngiltere'de de 1386-1400'de Chaucer'in Canterbury Tales (Canterbury Hikâyeleri) adlı eseri, 1590-1596'da Spencer'in The Faerie Queen (Periler Kraliçesi) adlı eseri ya da Shakespeare'in kimi eserleri masallardan esinlenilerek kaleme alınmıştır.

Fransa'nın masal geleneğinin güçlenmesinin pek çok nedeni vardır. Her şeyden önce, Fransa o dönem Avrupa'sında güçlü bir ülkedir ve Fransızca, soylular arasında en çok tercih edilen dil konumundadır. Ayrıca matbaanın o dönemde basılı eserlerin dolaşımına olan katkısı ya da o dönem Fransa'sında kültürel faaliyetlerin yoğunluğu da bunu destekleyen unsurlardandır. Tüm bunlar birleştiğinde Fransa, masal geleneğinin gelişebilmesi için en uygun iklime dönüşmüştür. Ama bu türün popülerleşen ismi Charles Perrault olmuştur.

Maria Tatar, The Hard Facts of the Grimm's Fairy Tales adlı çalışmasında Grimmlerin Kinder und Hausmaechen adlı masal derleme çalışmalarının çeşitli baskılarını karşılaştırmalı olarak inceler. Tatar'ın aktardığına göre Grimm Kardeşler yaptıkları her baskıda hem önsözlerini hem de masalların içeriklerini değiştirmişlerdir.

Tatar'ın bu konuda verdiği örneklerden biri ilginçtir. Grimm'ler, 1812'de yaptıkları ilk baskının önsözünde öncelikle kendilerini kutlarlar. Onlara göre, "romantik bir ruhla" ortaya çıkarılan bu masal kitabı oldukça "erdemli" bir iştir. Grimm'ler bu önsözünde, derledikleri masalların son derece saf ve orijinal hâlleriyle bırakıldıklarını ve masallara herhangi bir ekleme ya da çıkartma yapmadıklarını dile getirmişlerdir. 1819 yılındaki baskının önsözü ise biraz daha farklıdır. Bu baskıda Grimm'ler derledikleri masalların aslına gösterdikleri sadakat konusunda o kadar da ısrarcı davranmazlar. Hatta bu baskıda bazı masallardaki birtakım öğelerin çocuklar için uygun olmadığını belirterek uygunsuz yerleri çıkardıklarını ifade etmişlerdir. Bu baskıları takip eden diğerlerinde ise masallar iyiden iyiye aile ve çocuk yaşantısına uygun hâle getirilmiştir.

Tatar'ın bu gözlemlerinden iki yıl sonra **Alan Dundes**, Grimm Kardeşlerin yaptığı şeyin aslında **fakelore yani sahte folklor** olduğunu söyleyecektir. Dundes, "Fakelore Fabrikasyonu" başlıklı makalesinde Grimm'lerin halkbilimine yaptığı katkıların hakkını teslim eder ancak yaptıklarının da sahte folklor olduğunu söylemekten kaçınmaz. Dundes'in iddiaları da Tatar'ınkilere benzerdir.

Grimm Kardeşlerden hemen sonra âdeta onların misyonunun tamamlayıcısı olarak görülen **Hans Christian Andersen** çocuk edebiyatının başyapıtları arasında yer alan **Andersen Masalları'nı** kaleme almıştır. Bunun dışında 1888-1891 yıllarında basılan **Oscar Wilde'in hikâyeleri** de Grimm Kardeşler ve Andersen'den ilham almıştır. **Ancak burada vurgulanmak istenen iki önemli nokta vardır.** Bunlardan biri, Grimm Kardeşlerin popülerleşmesinin daha sonraki yüzyıllarda yazılı masal geleneğinin gelişerek dönüşmesine neden olduğudur. İkinci önemli nokta ise Grimm'ler üzerindeki yürütülen sahte folklor tartışmalarının sahteliğiyle ilgilidir. Grimm Kardeşler, kitaplarının ikinci baskısında masallarını direkt halktan toplamadıklarını itiraf ettiklerine göre bu tartışmanın geçerliliğinin bir an önce sorgulanması gerektiğidir. Grimm Kardeşleri sahte folklor bağlamında ele almak yerine bugün kültür endüstrisi ve çocuk eğitimi gibi pek çok alanın da masallardan faydalandığını kabul etmek gerekir.

Türk Masal Araştırmaları Tarihi

Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, **Fransa Kralı XVI Louis'nin çevirmen ve yazmanı M. Diegon'a aittir.** Nouveaux Contes Turc et Arabes (1781, Yeni Türk ve Arap Masalları) adlı bu yapıtının ikinci cildinde, üç Türk masalı yer alır. **V. Radlof**'un, Türk Halk Edebiyatından yaptığı derlemeleri içeren 10 ciltlik Proben der Volksliteratur der Türkischen Stamme (1866-1907, Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatından örnekler) adlı yapıtıyla, **Macar Türkolog I. Künos**'un 1887-1907 arasında beş cilt olarak yayımlanan masal kitaplarında da, Anadolu ve Rumeli'den derlenmiş çok sayıda masal bulunmaktadır. Türk masallarını derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşmış, **Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu ve Naki Tezel** derledikleri masalları, edebî bir biçim vererek yayınlamışlardır.

Boratav, W. Eberhard'la birlikte hazırladığı Typen Türkischer Volksmärchen adlı çalışmada, 2500 Türk masalını inceleyerek, 378 masal tipine yer verir. Milletlerarası Masal Kataloğu'nda masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır:

1. Hayvan Masalları,
2. Asıl Masallar; Olağanüstü Masallar,
3. Gerçekçi Masallar, Güldürücü Hikâyeler,
4. Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar, Zincirlemeli Masallar

Türkiye'de masal araştırmaları tarihi çoğunlukla sözlü bir tür olarak kabul görmüş ve yazılı bir türe dönüştürülmesi fikri üzerinde çok da fazla durulmamıştır.

Türk coğrafyasında onuncu yüzyıldan itibaren dolaşımda olan pek çok masal ya da anlatı türünün çevirileri ve özgün ürünleri bulunmaktadır. **Altun Yaruk** (VIII-IX yy.), **Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi** (X. yy.), **Kelile ve Dimne** (1260), **Bahar-ı Daniş** (1873), **Tutiname** (1840), **Sinbadname**, **Camasname**, **Binbir Gece Masalları'nın** (15. yy.) çevirileri, **Ferec ba'de's-şidde** (XVI. yy.), **Binbir Gündüz Masalları** (1867), **Kırk Vezir Hikâyeleri** gibi pek çok eser bunlar arasında sıralanabilir. Ayrıca 1796 yılında yazılan **Giritli Ali Aziz Efendi**'ye ait Muhayyelat adlı eser üç uzun masaldan oluşmaktadır. Binbir Gece ve Binbir Gündüz masallarının etkileri görülen bu eser, yazılı masal geleneğine son derece uygun bir örnektir. **Emin Nihat Efendi'nin Müsameratname** adlı eseri de gene bu çerçevede ele alınabilecekler arasındadır.

II. Meşrutiyet sonrasında çocuk yetiştirmeye verilen önemin artmasından da etkilenen Ziya Gökalp, "Kızılelma", "Alageyik", "Yeşil Boncuk", "Küçük Şehzade", "Altun Işık", "Arslan Basat", "Yaradılış", "Alp Arslan", "Türkün Tufanı", "Küçük Tomris", "Kolsuz Hanım" gibi pek çok masal yazmıştır.

Doğu'nun anlatı geleneği düşünüldüğünde de masalın yazıya aktarılma süreçlerini çok erken tarihlere dek götürülebileceği görülür. Örneğin, **Galland**'ın 1704-1717 yılları arasında Osmanlı coğrafyasından derleyerek Fransa'ya götürdüğü Alf Leyle ve Leyle yani Binbir Gece Masalları'nın yazılı izleri araştırmacılar tarafından oldukça erken bir döneme tarihlendirilir.

Sözlü kültürde doğal bir biçimde aktarılan ve anlatılan masallar yazılı ortama öncelikle fabl benzeri türler aracılığıyla girmiştir. Fabl türü masalların ilk örneklerinden biri, **Hint kaynaklı olan Uygurca Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesidir**. Arapça'ya **Kelile ve Dimne** olarak çevrilen bu eser, hayvan masallarından oluşmaktadır. **Kul Mesut tarafından** 14. yüzyılda Türkçeye çevrilen bu eserde hayvanlar insan kimliğinde konuşturulur. Bir başka Hint kökenli masal kitabı da **Tütünâme**'dir. Hint kaynaklarında **Sukasaptati (Çakasaptati)** yani "Papağanın 70 masalı" olarak bilinen Tütünâme'nin bilinen en eski çevirisi 1840 yılına aittir. Ayrıca **Namık Kemal** tarafından çevrilen **Hintli İnayetullah'ın Baharî Dânişi**' de bir Doğu masalıdır. Aynı eser, Tahirü'l Mevlevî tarafından 1919'da kısaltılarak Hint Masalları adıyla yayımlanmıştır. **Bostan ve Gülistan** adlı eser de İranlı Sadi'nin felsefi görüşlerinin kısa öykülerle aktarılmış biçimidir. **Manyaslı Mahmut** tarafından Türkçeleştirilmiştir. Bunların yanı sıra 13. yüzyılda Yunus Emre, 15. yüzyılda Âşık Paşazade ve 16. yüzyılda Ümmi Sinan da eserlerinde masal formunu farklı biçimlerde kullanmışlardır. Kaygusuz Abdal'ın şiirlerinde tekerleme formu dikkat çeker. Tanzimat edebiyatı döneminde La Fontaine'den yapılan çeviriler öne çıkmıştır. İranlıların Bin Bir Gündüz adlı masalları da Ahmet Rasim tarafından Türkçeye çevrilmiş masal kitaplarındandır.

Türk masallarının ilk yayınlayan 16. Lui'nin sekreteri M. Digeon'dur. Digeon, 1781 yılında yayınladığı ve içinde beş masal bulunan eserinin ikinci cildinde; Halil, Şirvanlı Tüccar ve Derviş isimli üç Türk masalına yer vermiştir. **Rus Türkolog F. Wilhelm Radlof** ise 10 ciltlik Proben der Volksliteratur der Türkischen Stamme adlı eserinde Türk masallarına bolca yer vermiştir.

Tanzimat dönemi yazarlarından **Ahmet Mithat, Kıssadan Hisse** adlı eserinde efsane ve fıkraların yanı sıra masallara da yer vermiştir. Ayrıca **Ziya Gökalp** 1922'de Türk masallarını yeniden yazıp önce Küçük Mecmua'da daha sonra da "Altın Işık" adlı kitapta toplamıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde başlayan folklor çalışmaları özellikle 1930'lardan sonra hızlanmış, çeşitli bölgelerden derlenen masallar Halk Bilgisi Haberleri adlı dergide yayımlanmıştır. Daha sonra Pertev Naili Boratav, derlediği masalları bir araya getirerek masal araştırmalarına önemli katkı sağlamıştır. **Türk masalları layıkıyla ilk kez DTCF Türk Edebiyatı ve Folklor kürsüsünde derlenmiş ve kapsamlı bir folklor arşivi oluşturulmuştur. 1946 yılında Türk masalları Pertev Naili Boratav'ın öncülüğünde 378 tip ile sınıflandırılarak Dünya Masal Kataloğuna sokulmuştur.**

Saim Sakaoğlu'nun doktora tezi olarak hazırladığı Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil (1973) adlı çalışması, Gümüşhane ilinden derlenen 70 masal metni ve incelemesinden meydana gelmiştir.

Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar (1975) adlı doktora tez çalışmasında Erzurum'dan derlenen 72 masal metnini vermiş ve bu masalların incelenmesini yapmıştır. **Umay Günay**, Elazığ Masalları: Metin-İnceleme (1975) doktora tez çalışmasında, Elazığ'dan derlediği 70 masal metnini vermiş ve bu metinlerin Vladimir Propp tarafından hazırlanan yapısalcı yöneme göre incelemesini yapmıştır.

Masallarla İlgili Doktora Tezleri

1980'de Ahmet Ali Arsalan tarafından Kuzey Doğu Anadolu Kars Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar; 1982'de Ali Berat Alptekin tarafından Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması; 1982'de Ziyat Abdulmecit Akkoyunlu tarafından Bin Bir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri; 1990'da Esmâ Şimşek tarafından Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması.

Masallarla İlgili Yüksek Lisans Tezleri

1988'de Metin Ergun tarafından Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma, 1991'de Mehmet Yardımcı tarafından Yaşayan Malatya Masalları/ Metinler ve İncelemeler.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Masalların kaynakları ile ilgili ilk ciddi çalışmaları sayılabilecek Kinder und Hausmarchen (Çocuk ve Ev Masalları) adlı kitaplar aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Warren Walker
B) Grimm Kardeşler
C) Peter Naili Boratav
D) Bruno Bettelheim
E) M. Diegon

AÇIKLAMA

Masalların kaynakları ile ilgili ilk ciddi çalışmaları sayılabilecek Kinder und Hausmarchen adlı kitaplar Grimm Kardeşler tarafından kaleme alınmıştır.

YANIT: B

2. 1916 yılında yayımlanan A Study of Fairy Tales adlı kitabı erken dönem masal araştırmaları ve masal türünün çocuk edebiyatındaki yeri ile ilgili önemli bir çalışma olarak kabul edilir.

Eser aşağıdaki masal araştırmacılarından hangisine aittir?

- A) Andrew Lang
B) Theodor Benfey
C) Paul Saintgves
D) Arnold van Gennep
E) Laura F. Kready

AÇIKLAMA

Masal araştırmacısı Laura F. Kready tarafından kaleme alınmış bir çalışma olarak kabul edilir.

YANIT: E

3. Aşağıdakilerden hangisi Firdevsi'nin eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum destanıdır?

- A) Rigveda
B) Homeros
C) Şehname
D) Decameron
E) İlyada

AÇIKLAMA

"Şehname" Firdevsi'nin eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum destanıdır.

YANIT: C

4. Aşağıdakilerden hangisi Giovanni Boccaccio tarafından yazılmıştır?

- A) Binbir Gece Masalları
B) Canterbury Masalları
C) Homeros
D) Rigveda
E) Decameron

AÇIKLAMA

Decameron, Giovanni Boccaccio tarafından yazılmıştır. 10 gün boyunca anlatılan 100 öyküden oluşur. Günde 10 öykü anlatılır. Her günün bir kral ya da kraliçe yönetir. Bunlar veba salgınından kaçmak için toplanan yedi genç kadınla üç erkektir.

YANIT: E

5. Masalın kaynağı konusunda Bilge Seyidoğlu'nun görüşü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mitolojik Görüş-Hindoloji Görüşü-Antropolojik Görüş
B) Mitoloji Okulu-Psikoloji Okulu-Sosyoloji Okulu
C) Antropoloji Okulu-Hindoloji Okulu-Folklor Okulu
D) Mitoloji Okulu-Hindoloji Okulu-Antropoloji Okulu
E) Mitoloji Okulu-Etnografik Görüş-Psikolojik Görüş

AÇIKLAMA

Bilge Seyidoğlu Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar adlı çalışmasında masalın kaynağı konusunda görüşünü "Mitoloji Okulu-Hindoloji Okulu-Antropoloji Okulu" olarak adlandırır.

YANIT: D

6. Mitoloji Okulu'na göre masalların kökü Hint mitolojisinde (Veda'larda) aranmalıdır. **Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi bu görüşün savunucularından biri değildir?**

A) Edward Taylor
B) Max Müller
C) Angelo de Gubernatis
D) John Fiske
E) Sir George Cox

AÇIKLAMA

Bu görüşün savunucuları arasında G. Grimm, Dasent, Max Müller, Angelo de Gubernatis, Jon Fiske ve Sir George Cox sayılmaktadır. Edward Taylor Antropoloji Okulu'nun temsilcisidir.

YANIT: A

7. Theodor Benfey, Deslougheamps, Sylvester Sacy, Emmanuel Qosquin aşağıda verilen hangi okulun temsilcileridir?

A) Mitoloji Okulu
B) Hindoloji Okulu
C) Antropoloji Okulu
D) Sosyoloji Okulu
E) Psikoloji Okulu

AÇIKLAMA

Hindoloji Okulu'nun temsilcileridir.

YANIT: B

8. Hindoloji Okulu'na göre masalların kaynağı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İlyada
B) Homeros
C) Canterbury Masalları
D) Pançatantra
E) Decameron

AÇIKLAMA

Hindoloji Okulu'na göre masalların kaynağı Pançatantra'dır. Ezop fabları dışındaki bütün masalların kaynağı bu görüşle Pançatantra'ya bağlanır.

YANIT: D

9. Aşağıdakilerden hangisi Antropoloji Okulu'nun temsilcilerinden biridir?

A) Max Müller
B) G. Grimm
C) Andrew Lang
D) Sir George Cox
E) John Fiske

AÇIKLAMA

Antropoloji Okulu'nun temsilcileri Edward Taylor, Andrew Lang ve M. Lennan gibi araştırmacılardan oluşmaktadır. A, B, D ve E seçeneğinde verilen araştırmacılar Mitoloji Okulu'nun temsilcileridir.

YANIT: C

10. "Ayrı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve adetlere sahip olduğunu, kültürün paralel olarak gelişmesi sonunda benzer masalların ortaya çıktığını savunur." görüşü aşağıdaki hangi okul tarafından ifade edilmiştir?

A) Antropoloji Okulu
B) Hindoloji Okulu
C) Psikoloji Okulu
D) Sosyoloji Okulu
E) Mitoloji Okulu

AÇIKLAMA

Antropoloji Okulu'nun temsilcileri Edward Taylor, Andrew Lang ve M. Lennan gibi araştırmacılardan oluşmaktadır. Bu görüş, ayrı kültür seviyesindeki insanların ortak inanç ve adetlere sahip olduğunu, kültürün paralel olarak gelişmesi sonunda benzer masalların ortaya çıktığını savunur.

YANIT: A

11. Vladimir Propp'un aktardığına göre Wundt, masalları kategorilerine göre yediye ayrılır. **Aşağıdakilerden hangisi bu kategorilerden biri değildir?**

- A) Konularını mitolojiden alan masal ve fabllar
B) Konuları tamamen olağanüstü olan masallar
C) Psikoloji ile ilgili masallar
D) Konuları tamamen hayvanlarla ilgili masallar
E) Konuları "menşei" ile ilgili masallar

AÇIKLAMA

Propp'un aktardığına göre Wundt, masalları kategorilerine göre yediye ayrılır:

- Konularını mitolojiden alan masal ve fabllar
- Konuları tamamen olağanüstü olan masallar
- Biyoloji ile ilgili masal ve fabllar
- Konuları tamamen hayvanlarla ilgili masallar
- Konuları "menşei" ile ilgili masalar
- Güldürü masalları ve fabllar
- Eğitim amaçlı fabllar

YANIT: C

12. **Dünyada masal çalışmaları hangi yüzyılda sistemli bir hâle gelmiştir?**

- A) 15. yüzyıl B) 16. yüzyıl
C) 17. yüzyıl D) 18. yüzyıl
E) 19. yüzyıl

AÇIKLAMA

Dünyada masal çalışmaları 19. yüzyılda sistemli bir hâle gelmiştir.

YANIT: E

13. "Tarihi Coğrafi Fin Yöntemi", "Karşılaştırmalı Kuram" gibi adlarla giren ve masaldaki varyantlaşmayı "göç" yaklaşımıyla açıklamaya çalışan kurama ne ad verilir?

- A) Yapısalcı Kuram
B) Tarihi - Coğrafi Fin Kuramı
C) Psikanalitik Kuram
D) Dalga Kuramı
E) Mitolojik Kuram

AÇIKLAMA

Masaldaki varyantlaşmayı "göç" yaklaşımıyla açıklamayan çalışan "dalga kuramı"dır.

YANIT: D

14. Milletlerarası Masal Katoloğu'nda masallar ana çeşitlere ayrılmıştır. **Aşağıdakilerden hangisi bu ana çeşitlerden biri değildir?**

- A) Antropolojik ve Psikolojik Masallar
B) Hayvan Masalları
C) Zincirleme Masallar
D) Asıl Masallar; Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar
E) Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar

AÇIKLAMA

Milletlerarası Masal Katoloğu'nda masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır:

- Hayvan Masalları
- Asıl Masallar; Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar
- Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar
- Zincirlemeli Masallar

YANIT: A

15. II. Meşrutiyet sonrasında çocuk yetiştirmeye verilen önemin artmasından da etkilenen, Ziya Gökalp pek çok masal yazmıştır?

Aşağıdakilerden hangisi Ziya Gökalp'in yazdığı masallar arasında yer almaz?

- A) Kızılelma
B) Muhayyelat
C) Alageyik
D) Yeşil Boncuk
E) Türkün Tufanı

AÇIKLAMA

Ziya Gökalp "Kızılelma, Alageyik, Yeşil Boncuk, Küçük Şehzade, Altun Işık, Arslan Basat, Yaradılış, Alp Arslan, Türk'ün Tufanı, Küçük Tomris, Kolsuz Hanım" gibi pek çok masal yazmıştır.

YANIT: B

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI

?

1. Türk coğrafyasında onuncu yüzyıldan itibaren dolaşımda olan pek çok masal ya da anlatı türünün çevirileri ve özgün örnekleri bulunmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bunlara örnek değildir?

- A) Altun Yaruk
B) Prens Kalyanmkara ve Papamkara Hikâyesi
C) Kelile ve Dimne
D) Arslan Basat
E) Bahar-ı Dâniş

2. I. Masallar mit döküntüleridir.
II. Masallar güneş, şafak, gök gürültüsü, yağmur gibi doğa olaylarının anlatıldığı mitlerdir.
III. Masalların hepsi Hindistan'da ortaya çıkmıştır.
IV. Masallar kökenlerini erken dönemdeki hayal dünyasına borçludur.

Masalların kökeninin temel olarak yukarıda verilen dört ana koldan yayıldığını savunan masal araştırmacısı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) M. Diegon
B) V. Radlof
C) I. Kunos
D) Laura F. Kready
E) Barbara Walker

3. Antik Çağ'da yaşamış İyonyalı ozan Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen İlyada ve Odysseia destanlarının yazarı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir.

Yukarıda verilen özellikler aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Firdevsi
B) Giovanni Boccaccio
C) Homeros
D) Geoffrey Chaucer
E) Beydebâ

4. **Canterbury Masalları kim tarafından yazılmıştır?**

- A) Firdevsi
B) Geoffrey Chaucer
C) Beydebâ
D) Homeros
E) Giovanni Boccaccia

5. **Giritli Ali Aziz Efendi tarafından yazılan ve üç uzun masaldan oluşan eser aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Kırk Vezir Hikâyeleri
B) Billur Köşk Masalları
C) Muhayyelat
D) Küssadan Hisse
E) Binbir Gündüz Masalları

6. **"Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil (1973)" adlı doktora tezi kime aittir?**

- A) Umay Günay
B) Saim Sakaoğlu
C) Bilge Seyidoğlu
D) Esmâ Şimşek
E) Mehmet Özçelik

7. **"Kelile ve Dimne" adlı eser aşağıdakilerden hangisi tarafından Türkçeye çevrilmiştir?**

- A) Namık Kemal
B) Ahmet Mithat
C) Kul Mesut
D) Âşık Paşazade
E) Ümmi Sinan

8. **"Boston ve Gülistan" adlı eser Türkçeye kim tarafından çevrilmiştir?**

- A) Kul Mesut
B) Ziya Gökalp
C) Namık Kemal
D) Manyaslı Mahmut
E) Ümmi Sinan

9. "Bahar-ı Dâniş" adlı eser Türkçeye kim tarafından çevrilmiştir?

- A) Namık Kemal
- B) Ümmi Sinan
- C) Kul Mesut
- D) Manyaslı Mahmut
- E) Âşık Paşazade

10. "Elazığ Masalları: Metin-İnceleme (1975)" adlı doktora tezi kime aittir.

- A) Saim Sakaoğlu
- B) Bilge Seyidoğlu
- C) Ahmet Öcal
- D) Ruhi Kara
- E) Umay Günay

11. Türk masallarını ilk yayınlayan 16. Lui'nin sekreteridir. 1781 yılında yayınladığı ve içinde beş masal bulunan eserinin ikinci cildinde; Halil, Şirvanlı Tüccar ve Derviş isimli üç Türk masalına yer vermiştir.

Yukarıda bahsedilen kişi kimdir?

- A) Radlof
- B) M. Diegon
- C) W. Walker
- D) Barbara Walker
- E) I Kunos

12. 10 ciltlik Proben der Volkslitaratur der Türkischen Stamme (1866-1907, Tür Kavimlerinin Halk Edebiyatından Örnekler) adlı eserinde Türk masallarına bolca yer veren araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bruno Bettelheim
- B) I. Kunos
- C) V. Radlof
- D) W. Walker
- E) Carl Jung

13. Masalları bastırılmış isteklerin düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklayan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Carl Jung
- B) Bruno Bettelheim
- C) Jacob Grimm
- D) Wilhelm Grimm
- E) Sigmund Freud

14. Aşağıdakilerden hangisi Hindoloji Okulu'nun temsilcilerinden biridir?

- A) Theodor Benfey
- B) Max Müller
- C) John Fiske
- D) Sir George Cox
- E) Angelo de Gubernatis

15. Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Ayakta kalan Mısır masallarının ilk örneği M.Ö. 2000-1700 yılları arasına tarihlenebilen Shipwrecked Man'dir (Gemi Kazası Geçirmiş Adam).
- B) En iyi bilinen Mısır halk masallarından biri, çok iyi tanınan iki motifi de içeren askeri stratejiyle ilgilidir.
- C) Dünya masalları ilk olarak sistematik bir biçimde inceleyen ve masal çalışmalarını belli bir disipline dönüştüren Alman folklor araştırmacıları Jacob ve Wilhelm Grimm olmuştur.
- D) Dünyada masal çalışmaları 18. yüzyılda sistemli bir hâle gelmiştir.
- E) Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, Fransa Kralı XVI. Louis'nin çevirmen ve yazmanı M. Diegon'a aittir.

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **D** D seçeneğinde verilen eser çeviri bir eser değildir. Eser II. Meşrutiyet sonrasında çocuk yetiştirmeye verilen önemin artmasından da etkilenen Ziya Gökalp tarafından yazılmıştır.
2. **D** Kready, A Study of Fairy Tales adlı kitabında masalların kökeninin temel olarak dört farklı kola ayrıldığı bilgisini aktarır.
3. **C** Homeros, antik çağda yaşamış İyonyalı ozan. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri kabul edilen İlyada ve Odysseia destanlarının yazarı veya derleyicisi olduğu kabul edilmektedir.
4. **B** Canterbury Masalları, 14. yüzyılda Geoffrey Chaucer tarafından yazılmıştır. İngilizcenin yazılı ilk eserlerinden biri olması bakımından büyük önem taşımaktadır.
5. **C** 1796 yılında yazılan Giritli Ali Aziz Efendi'ye ait Muhayyelat adlı eser üç uzun masaldan oluşmaktadır.
6. **B** Saim Sakaoğlu'nun doktora tezi olarak hazırladığı "Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil(1973" adlı çalışması, Gümüşhane ilinden derlenen 70 masal metni ve incelemesinden meydana gelmiştir.
7. **C** Arapça'ya Kelile ve Dimne olarak çevrilen bu eser, hayvan masallarından oluşmaktadır. Kul Mesut tarafından 14. yüzyılda Türkçeye çevrilen bu eserde hayvanlar insan kimliğinde konuşturulur.
8. **D** "Bostan ve Gülistan" adlı eser İranlı Sadi'nin felsefi görüşlerinin kısa öykülerle aktarılmış biçimidir. Manyaslı, Mahmut tarafından Türkçeleştirilmiştir.
9. **A** Namık Kemal tarafından çevrilmiştir. Hintli İnayetullah tarafından yazılmıştır ve Doğu kökenli bir masaldır.
10. **E** Umay Günay, "Elazığ Masalları: Metin-İnceleme (1975)" doktora tez çalışmasında, Elazığ'dan derlediği 70 masal metnini vermiş ve bu metinlerin Vladimir Propp tarafından hazırlanan yapısalci yönetime göre incelemesini yapmıştır.
11. **B** Türk masallarını ilk yayınlayan 16. Lui'nin sekreteri M. Digeon'dur. Digeon, 1781 yılında yayınladığı ve içinde beş masal bulunan eserinin ikinci cildinde; Halil, Şirvanlı Tüccar ve Derviş isimli üç Türk masalına yer vermiştir.
12. **C** V. Radlof 10 ciltlik Proben der Volkslitaratur der Türkischen Stamme adlı eserinde Türk masalarına bolca yer vermiştir.
13. **E** Sigmund Freud masalları bastırılmış iştekinin düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamıştır.
14. **A** Hindoloji Okulu temsilcileri şunlardır:
Theodor Benfey, Deslougheamps, Slyvester Sacy, Emmanuel Qosquin B, C, D ve E seçeneklerinde verilen isimler Mitoloji Okulu'nun temsilcileridir.
15. **D** Dünyada masal çalışmaları 18. yüzyılda değil 19. yüzyılda sistemli bir hâle gelmiştir.

ARA DENEME SINAVI - 1

1. Masalların “inandırmak iddiası olmadığı” görüşünü savunan Pertev Naili Boratav’ın bu görüşünü eleştiren araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Umay Günay
 - B) Bilge Seyidoğlu
 - C) Saim Sakaoğlu
 - D) Mustafa Gültekin
 - E) Evrim Ölçer Özünel
2. Masal kelimesi aşağıda verilen hangi asırdan beri Türkiye’deki çalışmalarda kullanılmaktadır?
 - A) 14
 - B) 19
 - C) 17
 - D) 20
 - E) 16
3. Aşağıdakilerden hangisi Naki Tezel’in masal kelimesi yerine önerdiği kelimedir?
 - A) Ötkünç
 - B) Destan
 - C) Metel
 - D) Hikâ
 - E) Tapmaca
4. “Masal” kelimesinin aslı hangi dilden gelmektedir?
 - A) İbranice
 - B) Farsça
 - C) Soğdça
 - D) Arapça
 - E) Latince
5. Masalarda kullanılan kırk gün, üç gün, üç yıl; “evvel zaman içinde”, “pireler ber develer tellal iken” gibi söz kalıpları masalarda geçen hangi unsurun belirsizliğini vurgulamaktadır?
 - A) Tekerleme
 - B) Anlatıcı
 - C) Olay
 - D) Yardımcı karakter
 - E) Zaman
6. Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson tarafından dünya masallarının motiflerini tasnif etmek için yapılan çalışmanın adıdır?
 - A) The Folktale
 - B) The Motif-Index of Folk Literature
 - C) Typen Türkischer Volksmärchen
 - D) Masalın Biçim Bilimi
 - E) Verzeichnis der Marcheantypen

MURAT YAYINLARI

7. Aşağıdaki kuramlardan hangisi urform (ilk örnek) ile ilişkilidir?
 - A) İşlevsel Kuram
 - B) Psikanalitik Kuram
 - C) Mitolojik Kuram
 - D) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
 - E) Güneş Mitleri Teorisi
8. Metin Ekici tarafından “varyant” terimi yerine önerilen terim aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Çeşitleme
 - B) Ekotip
 - C) Formel
 - D) Oranlama
 - E) Tip
9. Aşağıdakilerden hangisi Wolfram Eberhard ile Pertev Naili Boratav’ın birlikte hazırladıkları Türk masal tipleri üzerine yapılan ilk ciddi çalışmanın adıdır?
 - A) Halk Anlatmalarının Epik Yasaları
 - B) The Motif-Index of folk Literature
 - C) Mythology an Lagend
 - D) The Folktale
 - E) Typen Türkischer Volksmärchen
10. Theodor Benfey’in 1859 yılında yayınladığı M.Ö. III. yüzyıl Hint hikâyelerinden oluşan eserinin adı nedir?
 - A) Sekiz Yükmeç
 - B) Dört Arketip
 - C) Pançatantra
 - D) Binbir Gündüz Masalları
 - E) Binbir Gece Masalları
11. Aşağıdakilerden hangisi masalın anlatı ve anlatma geleneği olarak tanımlanmasının temel nedeni olarak kabul edilir?
 - A) Diğer anlatı türlerine göre masalların geçmişinin daha köklü olması
 - B) Sadece geceleri anlatılıyor olması
 - C) Masalların yazılı ve sözlü edebiyatın yanı sıra gösterime dayalı olması
 - D) Masalların sadece küçüklerle hitap etmesi
 - E) Diğer türlerle karmaşık bir ilişkiler ağı içinde bulunuyor olması
12. William Bascom’un, Nesir Anlatılarını Üç Türü tablosuna göre masalın zaman dilimi aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Herhangi Bir Zaman Dilimi
 - B) Gelecek Zaman
 - C) Şimdiki Zaman
 - D) Yakın Geçmiş Zaman
 - E) Uzak Geçmiş Zaman

13. Bağlam ve bağlam içinde oluşan metni ya da bu metinleri oluşturan grubu tanımlamaya yönelik çalışmaların temel dinamiklerinden biri aşağıdakilerden hangisi değildir?
- A) Metnin işlev özellikleri
B) Metnin içerik ve konu özellikleri
C) Metnin yaratım ve aktarma bağlamı özellikleri
D) Metnin deneme özellikleri
E) Metnin şekil ve yapı özellikleri
14. Bilmeceye benzer ifadelerin yer aldığı masalların ilk örneklerine hangi eserde rastlanmaktadır?
- A) Binbir Gündüz Masalları
B) Kelile ve Dimne
C) Binbir Gece Masalları
D) Riga-Veda
E) Camasbnâme
15. William Bascom'a göre, masalların temel karakterleri aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Sadece periler
B) Sadece insanlar
C) Sadece kutsal varlıklar
D) İnsan veya diğer varlıklar
E) Kutsal olmayan varlıklar
16. Aşağıdakilerden hangisi masalların kaynağı konusunda görüşlerden biri değildir?
- A) Antik Yunan
B) Babilliler ve Asurlular
C) Antik Mısır
D) Latin
E) İran
17. Masalın kaynağı konusunda Saim Sakaoğlu'nun görüşü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Etnografik Okulu-Mitoloji Okulu-Sosyoloji Okulu
B) Mitoloji Okulu-Hindoloji Okulu-Antropoloji Okulu
C) Folklor Okulu-Psikoloji Okulu-Sosyoloji Okulu
D) Hindoloji Okulu-Folklor Okulu-Mitoloji Okulu
E) Sosyolojik Görüş-Hindoloji Okulu-Antropoloji Okulu

18. Kready'nin masalların kökeni konusunda savunduğu dört unsurdan biri aşağıdakilerden hangisi değildir?
- A) Masallar kökenlerini erken dönemdeki hayâl dünyasına borçludur.
B) Masallar mit döküntüleridir.
C) Masalların kökeni insanın sosyolojik durumudur.
D) Masallar güneş, şafak, gök gürültüsü, yağmur gibi doğa olaylarının anlatıldığı mitlerdir.
E) Masalların hepsi Hindistan'da ortaya çıkmıştır.
19. 1887-1907 arasında beş cilt olarak yayınlanan masal kitaplarında da, Anadolu ve Rumeli'den derlenmiş çok sayıda masal bulunmaktadır.
- Yukarıda verilen açıklamaya göre, aşağıdakilerden hangisi burada bahsedilen kişidir?**
- A) Bruno Bettelheim
B) Wilhelm Grimm
C) V. Radlof
D) Barbara Walker
E) I. Kunos
20. Grimm Kardeşler masalların kaynaklarıyla ilgili ilk ciddi çalışmaları sayılabilecek Kinder und Hausmarchen (Çocuk ve Ev Masalları) adlı kitaplarının önsözünde masalların kaynağı konusunda teorileri aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Hint-Aurapa Teorisi/Parçalanan Mitler Teorisi
B) Sosyolojik Görüş
C) Hindoloji Okulu
D) Psikoloji Görüş
E) Etnografik Görüş

YANITLAR

1. C	6. B	11. C	16. E
2. B	7. D	12. A	17. B
3. A	8. A	13. D	18. C
4. D	9. E	14. B	19. E
5. E	10. C	15. D	20. A

ARA DENEME SINAVI - 2

1. Aşağıdakilerden hangisi masalların şekil özelliklerinden biri değildir?

- A) Masalların başında, ihtiyaç duyulan yerlerde, ortasında ve sonunda formellerin kullanılması
- B) Bütün masalarda, iyilik ve kötülüğün güzellik ve çirkinliğin, zenginlik ve yolsuzluğun, bir başka deyişle olumlu ve olumsuzun mücadelesinin anlatılması
- C) Masallar, masalın başı (giriş), masalın kendisi (gelişme), masalın sonu (sonuç) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.
- D) Masallar genellikle nesir (mensur) anlatıdır.
- E) Masalarda kullanılan dil sade, açık ve anlaşılırdır.

2. I. Masallar hem gerçek hem de gerçek olmayan mekânda geçer.
- II. Çok az istisna dışında, masallar genellikle mutlu sonla biter.
- III. Masalcı kimi zaman olayların geçtiği mekânı kendi yakın çevresinden seçer.
- IV. Masallar anonim edebiyatının mensur türlerinden olup içinde manzum örneklerle kesinlikle yer verilmez.
- V. Masalların dinleyici kitlesi her yaşta insanlardır.

Masallarla ilgili yukarıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) IV
- B) V
- C) III
- D) II
- E) I

3. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi “Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı doktora çalışmasında Divanü Lügat-i't Türk'te geçen ötkünç kelimesinin sanıldığı aksine masal yerine değil hikâye anlamına geldiğini ve Naki Tezel'in” **masalın öz Türkçe karşılığı “ötkünçtür” ifadesinin doğru olmadığını söylemiştir?**

- A) Ziya Gökalp
- B) Mustafa Gültekin
- C) Saim Sakaoğlu
- D) Bilge Seyidoğlu
- E) Selami Fedakâr

4. Aşağıdakilerden hangisi masal için; “mesel, hâlâ hikâye, dâsitân, menkabe manasına fıkra ve kazıyyeden gayri” **demektedir?**

- A) Muallim Naci
- B) Namık Kemal
- C) Ziya Gökalp
- D) Ahmet Vefik Paşa
- E) Ferit Devellioğlu

5. **Stiht Thompson'a göre, eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip, masalın en küçük unsuruna ne ad verilir?**

- A) Tip
- B) Urform
- C) Varyant
- D) Motif
- E) Versiyon

6. Aşağıdakilerden hangisi **Binbir Gece Masalları'ndan Türkçe'ye Abdi adlı bir kişi tarafından 1429'da çevirisi yapılan ve Sultan II. Murad'a (1421-1451) sunulan bölümün adıdır?**

- A) Seyfülmlük
- B) Elf Leyla ve'l-Leyla
- C) Camasbnâme
- D) Binbir Gece Masalları
- E) Arketip

7. Aşağıdakilerden hangisi Carl Wilhelm von Sydow'un bir toplumdaki masalları birebir anlatan, şarkılar söyleyenler olarak tanımladığı taşıyıcılarıdır?
- A) Pasif geleneksel taşıyıcılar
B) Aktif geleneksel taşıyıcılar
C) Değişken geleneksel taşıyıcılar
D) Olağanüstü geleneksel taşıyıcılar
E) Değişmeyen geleneksel taşıyıcılar
8. Masallar üzerine Morfolojiya Skazki/Masal Morfolojisi (1928), Olağanüstü Masalların Tarihsel Kökenleri (1946) çalışmaları bulunan Vladimir Propp'un masalların değişmez, sabit unsurları olarak tanımladığı terim aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ekotip
B) Fonksiyon
C) Eylem (Aksiyon)
D) Arketip
E) Protip (Oikotype)
9. Aşağıdakilerden hangisi Saim Sakoğlu tarafından kısaca masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlanan formel sınıflandırmasında yer almaz?
- A) Başlangıç (Giriş) Formelleri
B) Bitiş Formelleri
C) Çeşitli Formel Unsurlar
D) Sade Giriş Formelleri
E) Fıkralı Bitiş Formelleri
10. The Folktale adlı eserinde masalı motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunluktaki anlatılar olarak tanımlamış ve belirli bir mekâna veya belirli karakterlere sahip olmayan masalın gerçek dışı bir dünyada olağanüstülüklerle dolu olduğunu belirten araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Max Lüthi
B) Carl Wilhelm von Sydow
C) Vladimir Propp
D) Stith Thompson
E) Alan Dundes
11. Aşağıdaki türlerden hangisi ile bir masal metninin ilişkisi yoktur?
- A) Deneme
B) Atasözü
C) Destan
D) Efsane
E) Mit
12. Masallar metin açısından tür olarak nasıl üretimler şeklinde ortaya çıkar?
- A) Hem sözlü hem yazılı hem de gösterime dayalı
B) Sadece yazılı
C) Sadece sözlü
D) Hem sözlü hem de gösterime dayalı
E) Sadece gösterime dayalı
13. William Bascom mit, efsane ve masalı kast ederek, her üç türe birden tek bir ad verilebileceğini söyler. Aşağıdakilerden hangisi Bascom'un bu üç tür için önerdiği ortak terimin adıdır?
- A) Metinsel anlatı
B) Gösterimsel anlatı
C) Nesir anlatı
D) Nazım anlatı
E) Bağlamsal anlatı
14. Bazı masalarda bilmeceyi ifade eden rastlanmaktadır. Aşağıdakilerden hangisi bu tür masalarda, masal kahramanının bilmeceyi çözdüğü takdirde vaat edilen ödülleri arasında yer almaz?
- A) Padişahın kızıyla evlenme hakkı kazanır.
B) Uzak diyarlara sürgüne gönderilir.
C) Ölümden kurtulur.
D) Sevdiğine kavuşur.
E) Büyük mevkiler elde eder (padişahlık, beylik vb.)

15. Aşağıda verilen hangi iki isim birlikte hazırladıkları **Typen Türkischer Volksmärchen** adlı eserde bilmeceli imasallar hakkında bilgi verir?

- A) William Bascom ve Anti Aarne
- B) Stith Thompson ve William Bascom
- C) Saim Sakaoğlu ve Esmâ Şimşek
- D) Ali Berat Alptekin ve Umay Günay
- E) Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav

16. Aşağıdakilerin hangisinde dünyada masalları ilk olarak sistematik bir biçimde inceleyen ve masal çalışmalarını belli bir disipline dönüştüren araştırmacılar birlikte verilmiştir?

- A) Bruno Bettelheim ve Sydow
- B) Warren Walker ve Barbara Walker
- C) Boratav ve Laura F. Keady
- D) I. Kunoş ve Carl Jung
- E) Jacob ve Wilhelm Grimm

17. Üç uzun masaldan oluşan "Muhayyelat" adlı eser kime aittir?

- A) Eflatun Cem Güney
- B) Ziya Gökalp
- C) Giritli Aziz Efendi
- D) Namık Kemal
- E) Mehmet Tuğrul

18. **Typen Türkischer Volksmärchen (1953, Türk Halk Masallarının Tipleri)** adlı çalışmada, 2500 Türk masalını inceleyerek, 378 masal tipine yer veren iki araştırmacı aşağıdakilerden hangisinde birlikte verilmiştir?

- A) Pertev Naili Boratav - W. Eberhard
- B) W. Walker - Ahmet Mithat Efendi
- C) Grimm Kardeşler - Naki Tezel
- D) Bruno Bettelheim - Warren Walker
- E) I. Kunos - Barbara Walker

19. Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Wilhelm Grimm
- B) Warren Walker
- C) M. Diegon
- D) Pertev Naili Boratav
- E) W. Eberhard

20. Masalların kaynağı **Pançatantra**'dır. Ezop fabları dışındaki bütün masalların kaynağı bu görüşle **Pançatantra**'ya bağlanır. Burada bahsedilen okul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mitoloji Okulu
- B) Antropoloji Okulu
- C) Psikoloji Okulu
- D) Folklor Okulu
- E) Hindoloji Okulu

YANITLAR

1. B	6. C	11. A	16. E
2. A	7. B	12. A	17. C
3. C	8. B	13. C	18. A
4. D	9. E	14. B	19. C
5. D	10. D	15. E	20. E

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de; erken dönem masal kuram ve kuramcılarını tanıyabilecek, Tarihî Coğrafi Fin Kuramı'nı çeşitli yönleriyle değerlendirebilecek, yapısalcı kuramı Propp ve Masalı Biçimbilimi üzerinden ifade edebilecek, Psikanalitik kuramı yorumlayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 – 4

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI

Erken Dönem Masal Kuram ve Kuramcıları

Avrupa'daki romantik hareket ve sonrasındaki uluslaşma hareketleri halk biliminde, çoğu erken dönemde olmak üzere, **göç** kuramlarının temelini oluşturmuştur. Her şeyden önce göç ticaret aracılığıyla, kavimler aracılığıyla ve kitaplar aracılığıyla kültürleri birbirine yakınlaştırmış ve diyalog ortamı yaratmıştır. Romantizm hareketinde Herder'in attığı tohumlar Grimm Kardeşler'in eserlerinde büyümüş ve sonrasında Max Müller, Theodor Benfey, Bedier, Jung gibi araştırmacıların katkılarıyla gelişmiştir.

Mitolojik Kuram

Avrupa folklor tarihinde Hint Avrupa ile ilişki kurup Ari ırkın saf ve arı hikâyelerine ulaşma fikri tetikleyici olmuştur. Bu nedenle de masal ve mitlerin kaynağını, karşılaştırmalı yöntemlerle en eski olduğu düşünülen mitlerde arama yoluna gidilmiştir. Bu kuram, **Grimm Kardeşler olarak bilinen Wilhelm ve Jacob Grimm** tarafından karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarıyla geliştirilmiş bir bakış açısidir.

Mitlerin Meteorolojik Gelişimi Teorisi

Bu teorinin en büyük savunucusu **Franz Felix Adalbert Kuhn**'dur. Kuhn karşılaştırmalı dilbilim incelemeleriyle bilinir. 1859 yılında yayınlanan "Miras Kalan Ateş ve Tanrıların İçeceği" adlı çalışmasının ardından "Mitlerin Gelişme Evreleri" adlı eserinde birçok mitin temelinde fırtına, yağmur, şimşek, rüzgâr gibi doğal güçlerin yer aldığını savunur.

Güneş Mitleri Teorisi

Avrupa'daki romantik hareket, bilim insanlarını dilsel ve kültürel olarak Hint-Avrupa ortaklığını ara-maya yöneltti. Bu yaklaşım masal çalışmalarının babası olarak bilinen Grimm Kardeşler'i de etkiledi. Max Müller masallara Wilhelm Grimm'in sözlerini tamamlar biçimde yaklaşmıştır. Müller de ulus ve masal arasında sıkı bir ilişki görüyordu. Ayrıca Müller Kuzey ve Güneye göç eden halkların güneş ve şafağı belirten terimleri de parlayan gök varlıkları inanışlarının semboller olarak yanlarında götürdüklerini ileri sürmüştür.

Theodor Benfey ve Masalların Hint Kökenleri

Theodor Benfey (1809-1881) Alman filolog, karşılaştırmalı dilbilimi ve Hint filolojisi araştırmacısıdır. Göttingen Üniversitesi profesörü; ödünçleme, göç ve gezgin nesnelere teorilerinin kurucusudur. Göçün ilk kaynağı olarak Hint edebiyatını kabul etmiştir; ayrıntılı bir şekilde yorumladığı **samaveda** ve **pançatantra**'yı yayımlamıştır.

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı

Kuramın temel kavramları olan **ur-form**, **motif** ve **oikotypes (ekotip)** ifadelerini irdeleyerek kuram hakkında bilgi edineceğiz. Kuramın farklı bir adlandırma ile "Karşılaştırmalı Folklor Kuramı" olarak bilinmesi ise halk bilgisi ve özellikle de halk edebiyatı metinlerini karşılaştırmak suretiyle belli sonuçlara ulaşma düşüncesinin Fin kuramının temelinde var olmasından kaynaklanmaktadır.

Tarihî Coğrafi Fin Kuramının kurucusu Julius Krohn'dur (1835-1888). Julius Krohn kuramın yöntemi üzerinde çalışmaya başlamış ancak erken yaşta ölünce yerine oğlu **Kaarle Krohn** (1863-1933) çalışmaları devam ettirmiştir. 1907 yılında Uluslararası Folklor Federasyonunun kurulması kuramın yönteminin kurumsallaşmasına yönelik önemli bir aşamadır. **Kaarle Krohn, Axel Olrik ve J. Bolte** tarafından kurulan bu federasyonun temel amacı kuramın uluslararası alandaki geçerliliğini ve kullanılabilirliğini kamuoyuna göstermektir.

Yukarıda da dile getirildiği gibi kuramın temel eserleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- *Kaarle Krohn, "Halk Bilimi Yöntemi" (1926)*
- *Axel Olrik " Halk Anlatmalarının Epik Yasaları" (1909)*
- *Antti Aarne "Masalların Tip Kataloğu" (1910)*
- *Stith Thompson "Masal Tip Kataloğu"(1928)*
- *Stith Thompson "Halk Edebiyatının Motif İndeksi" (1968) (1928'de çıkan kitabın genişletilmiş baskısı)*

Tarihî Coğrafi Fin Kuramının temel arayışı her masalın belli bir yer ve zamanda yaratılmış olduğu ispatlanmasıdır. Sözlü kültür ürünlerinin urformik yani ilk hâlinin bulunabileceğini düşünürler. Bunun temel nedeni ise dönemin siyasal ve sosyal fikir dünyasında aranmalıdır.

Tarihî Coğrafi Fin Kuramının Temel İnceleme Yöntemleri

Tarihî Coğrafi Fin Yönteminin kurucuları Krohn'lar Halk Bilimi Yöntemi adlı eserlerinde Fin okulu-nun çalışma yöntemini şu şekilde belirtmişlerdir:

1. Çalışma Alanının Sınırlanması 2. Konunun Seçimi ve Etkinlik Alanı 3. Malzemenin Elde Edilmesi 4. Malzemenin Elenmesi 5. Malzemenin Düzenlenmesi 6. Coğrafi Sınırlandırmanın Yapılması 7. Analiz İşlemi 8. Yanlış Hatırlamanın Etkisi 9. Yayılma (Genişleme) Etkisi 10. Dönüşme Yasaları 11. Ölçütler 12. Epik Yasalar 13. Temel Yapı 14. Özdeşlik (Aynılık) 15. Ana Vatan ve Göç 16. Yayılma Yönü 17. Yayılma Biçimi 18. Çıkış Zamanı (Yaratılış Zamanı) 19. Temeller (Çekirdek Yapı) 20. Son Söz.

"Tarihî-coğrafi yöntemin genişlemesine ve özellikle de halk anlatılarının yapı çözümlenmesine yönelik ilk örneklerinden biri de **Axel Olrik'in "Epik Yasaları"**dır. A. Olrik, bu yasaları ortaya koyarken halk anlatılarının içerik ve yapısal düzenini oluşturan bazı temel kuralları tanımlamayı hedeflemiştir.

"Olrik'in "kural" olarak belirlediği ve biyolojiden kaynaklanması dolayısıyla antropologlar tarafından "Süperorganik" kavramıyla da adlandırılan ve metnin, doğal varlıklar gibi kendine özgü bir yapısallığının esas olduğunu savunup metin dışı unsurları göz ardı etmesi nedeniyle de eleştirilen **epik yasalar şunlardır:**

1. Giriş ve Bitiş Kuralı 2. Yineleme Kuralı 3. Üçler Kuralı 4. Bir Sahnede İki Kuralı 5. Zıtlık Kuralı 6. İkizler Kuralı 7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı 8. Anlatının Her zaman Tek Bir Çizgi Üzerinde Olma Kuralı 9. Kalıplaştırma Kuralı 10. Büyük Tablo Sahneleri Kuralı 11. Anlatı Mantiği Kuralı 12. Entrika Birliği Kuralı 13. Epik Birliği Kuralı 14. İdeal Epik Birliği Kuralı 15. Dikkati Başkahramanın Üzerine Toplama Kuralı"

"**Kaarle Krohn'un öğrencisi olan Antti Aarne**, Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif işini üstlenir. Masallara numaralar vermek suretiyle işe başlayan Aarne, 1910 yılında FFC serisinden yayımlanan "Verzeichnis der Marcheantypen (Masal Tipleri Dizini)" adlı masal tipleri kataloğunda masalları üç ana başlık altında sınıflandırmıştır.

- I. Hayvan Masalları (1-299)
- II. Günlük (Asıl) Masallar (300-1199)
- III. Anekdotlar ve Şakalar (1200-1999)

"**Stith Thompson'ın bugün de kabul edilip uygulanan beşli sınıflandırması şöyledir:**

1. Hayvan Masalları, 2. Asıl Halk Masalları, 3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, 4. Zincirlemeli Masallar, 5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar"

Stith Thompson'un 1961'de yaptığı tip sınıflandırması şöyledir:

- I. Hayvan Masalları
- II. Günlük (Asıl) Masallar
- III. Fıkralar ve Anekdotlar
- IV. Zincirlemeli Masallar
- V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar

"Thompson, "Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif Index of Folk Literature)" adlı altı ciltlik çalışmasında; çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizini vermiştir" "**Stith Thompson motiflerin ana başlıklarını şöyle belirler:**

- A.** Mitolojik Motifler **B.** Hayvanlar **C.** Yasak (Tabu) **D.** Sihir (Büyü) **E.** Ölüm F. Olağanüstülükler (Harikuladeliçler) **G.** Devler **H.** Denemeler (Sınama, İmtihan Etme) **J.** Akıllılar ve Aptallar **K.** Aldatmalar **L.** Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi **M.** Geleceği Belirleme **N.** Şans ve Kader/Talih **P.** Toplum **Q.** Ödüller ve Cezalar **R.** Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar **S.** Anormal Zulümler **T.** Cinsiyet **U.** Hayatın Tabiatı. **V.** Din **W.** Karakter Özellikleri **X.** Mizah **Z.** Çeşitli Motifler.

Türk masallarının sınıflandırılması konusunda **Boratav ve Eberhard'ın yapmış olduğu Typen Türkischer Volksmärchen**; TTY adlı çalışmanın, yani Türk Masal Tipleri Kataloğu'nun önemi ni belirtmekte fayda vardır. Araştırmacılar tarafından kısaca TTV diye adlandırılan Typen Türkischer Volksmärchen (Pertev Naili Boratav'ın Wolfram Eberhard ile birlikte hazırladığı 378 Türk masal tipini içeren çalışma) 1953'te yayımlanır. Bu katalog, 23 ayrı konu üzerine kurulmuştur.

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı ve Ekotipler (Oikotype)

Tarihî-Coğrafi Fin yönteminin takipçilerinden biri de C. Von Sydow'dur. **Sydow, Fin okulunun temel kavramı olan ur-formu eleştirerek yerine "oicotypes" (ekotip) kavramını ilk kez 1927'de öne sürmüştür.** Bu terim, botanikte bir bitkinin yerli veya bölgesel tipine verilen isimden alınmıştır. Sydow'a göre "ekotip" karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır. Von Sydow, folklorun aktarımıyla da ayrıca çok ilgilenmiştir. O, bir halk masalı veya şarkısının bir yerden başka yere tam olarak nasıl geçtiğini araştırmıştır. O, folklorun geleneğin insan taşıyıcıları olmaksızın kendiliğinden aktarıldığını söyleyen mekanik süper organik teorilere karşı çıkmıştır. O, folklorun bir bireyden diğerine aktarıldığını düşünmüştür. **Özel olarak "aktif gelenek taşıyıcıları", "pasif gelenek taşıyıcıları" şeklinde bir ayırım yapmıştır.** İlki, bir toplumda masalları birebir anlatan, şarkılar söyleyenler iken ikincisi, yani pasif gelenek taşıyıcıları veya taşıyıcıları dinleyenlerdir.

Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemine Getirilen Eleştiriler

Sydow, büyük bir çoğunlukla, hayatla hiçbir ilgisi kalmamış olan, özetlerin muhtevasını çalışmaya yoğunlaştığı için gerçekte hiçbir ilişkisi olmayan birtakım formülasyonları boşuna inşa ettiklerini söyleyip Fin Okulunu genel çalışma prensiplerine ve bunların takibiyle oluşturulan monograflara yönelttiği eleştirilerin yanı sıra ana amaç olan "urform"u da eleştirmiş ve urformu bulmanın imkânsızlığını ileri sürmüştür. **Bu terim yerine Sydow "oikotype"ı (ekotip) önerir".**

Fin okulu, kendi döneminde de kimi ekoller tarafından eleştirilmiştir. **Örneğin; Antropolojik Teori**, Fin Metodunun "metin" ağırlıklı çalışmasını tenkit etmiştir. Bu görüşe göre metnin anlatıldığı ortam yani "anlatım ortamı"(context) olmaksızın metnin hiçbir anlamı yoktur. **Dorson**, Norveç'ten **Reidar Christiansen** ve Danimarka'dan **Laurits Bodker** gibi İskandinav folklor çalışmalarının önde gelen diğer araştırmacılarının, Fin monograflarının katılığına ve mekanik doğasına karşı çıktıklarını aktarır.

MASALIN YAPISINA DAİR KURAMLARI

Masalın Biçimbilimi ve Propp

Yapısalcı kuramın temelinde dilbilimi alanındaki çalışmalar bulunur. Ancak bu kuram sosyal bilimlerin pek çok alanını etkilemiştir. Bunların arasında halk bilimi de bulunur. Halk edebiyatının pek çok türü bu kuram aracılığıyla incelenmiştir. Bu kuram, sözlü kültüre ait metinlerin yapısal özelliklerini inceleyip ortaya çıkartmaya çalışır. Yapısal özellikleri derinlemesine incelenen metinlerden; ortaya evrensel formüller çıkartılmak istenmiştir. Yapısalcı kuramı masallar üzerinde uygulayarak kendine has bir yöntem geliştiren **Rus halk bilimci Vladimir Propp** (1895-1970) olmuştur. **Dorson**, Propp'un Morfolojiye Skazki (1928) adlı çalışmasını yapısal deneme çalışmalarında diğer girişimleri gölgede bırakacak olan bir çalışma olarak kabul eder. 1958'de İngilizceye Morphology of the Folk Tale (Masalın Biçimbilimi) adıyla çevrilen bu çalışmasıyla birlikte Propp'un ününün arttığını ve diğer ülkelerde de tanınmaya başladığını aktarır.

Türkiye'de Propp yöntemi ile masalları inceleyen ilk araştırmacı olan Umay Günay, Propp'un dilbilim, edebiyat ve edebî tenkit, göstergebilim, etnografya, halk bilimi gibi alanlarda öncelikli olmak üzere sosyal bilimlerde, metin tahlili alanında 20. yüzyılın başlarında yeni ve orijinal bir yaklaşım olan yapısalcılığın öncü kurucularından olduğunu söyler. Masalın Biçimbilimi adlı bu kitap, masalları yapısal olarak inceler.

Temel olarak Propp, yöntemini iki kavram üzerine oturtmuştur. Bunlar "rol" ve "fonksiyon" kavramlarıdır. Propp'a göre fonksiyonlar bir masalın temel parçalarıdır. Her fonksiyon; belli bir nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve belli sonuçları olan masaldaki bir karakterin bir "hareketi" (aksiyon) dir.

Ayrıca Propp, masallarda çok sayıda işlevin mantıksal olarak bazı alanlara göre kümelendiğini söyler. Bu alanlar, işlevleri yerine getiren kişilere uygun düşen eylem alanlarıdır. Masalda şu eylem alanlarıyla karşılaşılır:

1. Saldırgan (Kötü kişi),
2. Bağışçı (Sağlayıcı),
3. Yardımcı,
4. Prens ve babası (Aranan kişi),
5. Gönderen (Görevlendiren),
6. Kahraman,
7. Sahte kahraman"

"Propp, sabit olan ve bir masaldan diğerine nakledilen bu hareketlere "**fonksiyon**" adını vermiş ve masalları bu sabit unsurlara göre incelemiştir.

“Propp’un çalışmasında tespit ettiği dört grup yardımcı element vardır:

1. Olaylar arasında irtibatı sağlayan bağlayıcı unsurlar.
2. Hareketlerin maksat ve nedenleri.
3. Masal kahramanlarının ortaya çıkış şekilleri.
4. Masal kahramanlarının vasıfları”

Propp Yöntemine Getirilen Eleştiriler

“Propp’u en çok eleştirenlerden biri de, **Fransız yapısalcı/Structuralist Claude LéviStrauss’dur.** Propp’un yaklaşımını masalların hemen hemen bütünüyle sözlü olmasına rağmen, metinleri yazılı sabit metin gibi algılayarak tahlil sürecinde sözlü özellikleri, ses tonu, ruh hâli, karakter gibi masalları birbirinden farklı kılan her şeyi ortadan kaldırmakla eleştirmiştir.

Propp ve yöntemine yurtdışında gelen bu eleştirilerin benzerleri Türkiye’deki halk bilimciler tarafından da yapılmıştır. **İlhan Başgöz bu kişilerin başında gelmektedir.**

Başgöz, masalı formüle indirgeyen bu yaklaşımını eleştirirken “Propp’un yaklaşımı ile, masalın dili incelenemez, masalın kişileri üzerinde yorum yapılamaz, masal toplum ilişkisi ortaya konamaz, masalın bir şaka mı yahut toplumsal eleştiri mi olduğu anlaşılabilir, daha ileri gidilerek denilebilir ki metnin gerçek bir masal mı olduğu yoksa uydurma mı olduğu belirtilemez” diyerek Propp metodunun belirsizliklerine dikkat çekmiştir.

Psikanalitik Kuram

Folklor kuramları arasında en çok bilinen kuramlardan biri olan Psikanalitik Kuram, sadece halk bilimi alanında değil edebî romanlardan sinema filmi çözümlmelerine kadar pek çok alanda sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Kuramın önemli temsilcileri arasında **Sigmund Freud, Wilhelm Wundt ve Carl G. Jung** yer alır. Psikanalitik kuram Dorson’un deyimiyle aynı zamanda en çok karşı çıkan ve tartışılan halk bilimi kuramlarındandır.

Psikolojik yöntemin en önemli temsilcisi olan Sigmund Freud, bilinçaltının nasıl çalıştığını açıklamak için mit, masal, tabu, fıkra ve batıl inançlara yönelmiş ve Rüyaların Yorumları adlı eserinde bilinçaltı ve işleyiş yöntemini açıklamıştır. Oğuz Cebeci’nin aktardığına göre bu eserde Freud şunları söylemektedir: “İnsan zihni üç tabakadan ya da sistemden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla bilinç, ön-bilinç ve bilinçaltıdır.

Erich Fromm da peri masalları üzerine psikanalitik kuramı uygulayan isimlerden biridir. “Erich Fromm peri masallarını, mitleri ve rüyaları psikanalitik açıdan yorumlayan The Forgotten Language (Unutulmuş Dil) adlı öncü kitabını yazmıştır.”

Freud’un ardından kuramın bir diğer önemli temsilcisi ise **Carl Gustav Jung**’tur. Dorson’un aktardığına göre, “C. G. Jung, Freud’la olan entelektüel ilişkisini kopararak 1913’te İsviçre’de kendi analitik psikoloji okulunu kurmuştur. Dorson’a göre, Jung ve takipçileri psikanalizin cinsel sembolizmini ve ismini reddetmesine rağmen her iki grup da folkloru kendi disiplinlerinin ayrılmaz bir parçası olarak görürler ve hem Freud hem de Jung mitleri ve peri masallarını sembolizm metoduyla yorumlarlar.

Jung’un kurama kazandırdığı belki de en yeni kavram “arketip”tir. Jung, Dört Arketip adındaki çalışmasında arketipler hakkında şunları söylemektedir: “Psişik olan her şey önceden biçimlenmiş olduğu için psikenin tek tek işlevleri özellikle de bilinçdışı eğilimlerden kaynaklananlar da önceden biçimlenmiştir.

Jung’un bahsettiği dört arketip şunlardır:

1. Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
2. Yeniden Doğuş Üzerine
3. Masalarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
4. Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

“Jungcu yaklaşımın halk edebiyatı metinleri üzerinde en etkili uygulayıcısı ise Amerikalı bilim adamı **Joseph Campbell**’dir. ‘Bin Yüzlü Kahraman (The Hero with a Thousand Faces, 1949)’ adlı çalışmasında, farklı toplumlardaki mitik anlatıları ele alan Campbell, bu anlatılardaki ‘asıl tür kalıplarını’ evrensel yapılar olarak belirlemiş ve bunda da psikolojik etkinin nasıl ortaya çıktığını göstermiştir”

Metin Ekici, Seyfi Karabaş’ın bu yöntemin Türk halk edebiyatı yaratmalarına uygulanmasında bir öncü olduğunu söylerken Kuramın Türkiye’deki bir başka uygulayıcısı ise Bilgin Saydam’dır. Saydam, Deli Dumrul’un Bilinci adlı kitabında bir psiko-mitoloji denemesi yaptığını belirtir ve Dede Korkut Kitabında yer alan Deli Dumrul hikâyesini bu yöntemle çözümler.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. **Aşağıdakilerden hangisi Tarihi-Coğrafi Fin kuramcıları ve çalışmalarından biri değildir?**
- A) Erich Fromm - Unutulmuş Dil
 B) Kaarle Krohn - Halk Bilimi Yöntemi
 C) Axel Olrik - Halk Anlatmalarının Epik Yansaları
 D) Antti Aarne - Masalların Tip Katoloğu
 E) Stith Thompson - Masal Tip Katoloğu ve Halk Edebiyatının Motif İndeksi

AÇIKLAMA

Erich Fromm - Unutulmuş Dil Coğrafi Fin kuramcıları ve çalışmalarından biri değildir.

YANIT: A

2. **Fin okulunun temel kavramı olan ur-formu eleştirerek yerine "oicotypes" (ekotip) kavramını ilk kez 1927'de öne süren kuramcı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) W. Bascom
 B) C. von Sydow
 C) Vladimir Propp
 D) Sigmund Freud
 E) Axel Olrik

AÇIKLAMA

C. von Sydow, Fin okulunun temel kavramı olan ur-formu eleştirerek yerine "oicotypes" (ekotip) kavramını ilk kez 1927'de öne sürmüştür. Bu terim, botanikte bir bitkinin yerli veya bölgesel tipine verilen isimden alınmıştır.

YANIT: B

3. **Aşağıdakilerden hangisi "Karşılaştırmalı Folklor Kuramı" olarak da adlandırılmaktadır?**
- A) Yapısalcı Kuram
 B) Psikanalitik Kuram
 C) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
 D) Mitolojik Kuram
 E) Güneş Mitleri Teorisi

AÇIKLAMA

Tarihî Coğrafi Fin Kuramı, "Karşılaştırmalı Folklor Kuramı" olarak da adlandırılmaktadır.

YANIT: C

4. **Tarihî Coğrafi Fin Kuramı'nın kurucusu aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Stith Thompson
 B) Antti Aarne
 C) Axel Olrik
 D) Julius Krohn
 E) Dorson

AÇIKLAMA

Tarihî Coğrafi Fin Kuramı'nın kurucusu Julius Krohn'dur.

YANIT: D

5. **Aşağıdakilerden hangisinin temel arayışı her masalın belli bir yer ve zamanda yaratılmış olduğunun ispatlamasıdır?**
- A) Yapısalcı Kuram
 B) Mitolojik Kuram
 C) Güneş Mitleri Teorisi
 D) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
 E) Psikanalitik Kuram

AÇIKLAMA

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı'nın temel arayışı her masalın belli bir yer ve zamanda yaratılmış olduğunun ispatlanmasıdır.

YANIT: D

6. Yapısalcı kuramı masallar üzerinde uygulayarak kendine has bir yöntem geliştiren ve Morfologiya Skazki adlı eserin sahibi Rus halk bilimci aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vladimir Propp
- B) Axel Olrik
- C) Antti Aarne
- D) Stith Thompson
- E) C. von Sydow

AÇIKLAMA

Vladimir Propp, yapısalcı kuramı masallar üzerinde uygulayarak kendine has bir yöntem geliştiren ve Morfologiya Skazki adlı eserin sahibi Rus halk bilimcidir.

YANIT: A

7. Tarihi-Coğrafi yöntemin genişlemesine ve özellikle de halk anlatılarının yapı çözümlemesine yönelişin ilk örneklerinden biri olan "Epik Yasalar" aşağıdaki araştırmacılardan hangisine aittir?

- A) Joseph Camphell
- B) Carl Gustav Jung
- C) Axel Olrik
- D) Stith Thompson
- E) Antti Aarne

AÇIKLAMA

Axel Olrik'in "Epik Yasaları"dır.

YANIT: C

8. Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı ile ilgili temel kavramlar aşağıdakilerden hangisinde birlikte verilmiştir?

- A) Motif → ötkünç → ur-form
- B) ur-form, motif, ekotip
- C) tekerleme, motif, tip
- D) varyant, arketip, formel
- E) formel, ur-form, tip

AÇIKLAMA

Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı ile ilgili temel kavramlar: ur-form, motif ve ekotip (oikotypes)

YANIT: B

9. Aşağıdakilerden hangisi Axel Olrik'in epik yasalarında biri değildir?

- A) İdeal Epik Birliği Kuralı
- B) İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı
- C) Anlatı Mantiği Kuralı
- D) Bir Sahne İki Kuralı
- E) Yediler Kuralı

AÇIKLAMA

"Epik Yasalar" şunlardır: Giriş ve Bitiş Kuralı, Yineleme Kuralı, Üçler Kuralı, Bir Sahne İki Kuralı, Zıtlık Kuralı, İkizler Kuralı, İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı, Anlatının Her Zaman Tek Bir Çizgi Üzerinde Olma Kuralı, Kalıplaştırma Kuralı, Büyük Tablo Sahneleri Kuralı, Anlatı Mantiği Kuralı, Entrika Birliği Kuralı, Epik Birliği Kuralı, İdeal Epik Birliği Kuralı, Dikkati Başkahramanın Üzerine Toplama Kuralı

YANIT: E

10. Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson'un bugün de kabul edilip uygulanan beşli sınıflandırmasından biri değildir?

- A) Hayvan Masalları
- B) Asıl Halk Masalları
- C) Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
- D) Zincirlemeli Masallar
- E) Efsane Tarzındaki Masallar ve Hikâyeler

AÇIKLAMA

Stith Thompson'un bugün de kabul edilip uygulanan beşli sınıflandırması şöyledir:

- Hayvan Masalları
- Asıl Halk Masalları
- Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
- Zincirlemeli Masallar
- Sınıflamaya Girmeyen Masallar

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson'ın sınıflandırdığı motiflerin ana başlıklarından biri **değildir**?
- A) Ödüller ve Cezalar
B) Hayatın Tabiatı
C) Cinsiyet
D) Güzeller ve Çirkinler
E) Din

AÇIKLAMA

Stith Thompson motiflerin ana başlıklarını şöyle belirler:

Mitolojik Motifler, Hayvanlar, Yasak (Tabu), Sihir (Büyü), Ölüm, Olağanüstülükler, Devler, Denemeler, Akıllılar ve Aptallar, Aldatmalar, Talihin Tersine Çevrilmesi, Geleceği Belirleme, Şans ve Kader, Toplum, Ödüller ve Cezalar, Tutsaklar ve Kaçaklar, Anormal Zulümler, Cinsiyet, Hayatın Tabiatı, Din, Karakter Özellikleri, Mizah, Çeşitli Motifler

YANIT: D

12. Folklor kuramları arasında en çok bilinen kuramlardan biridir. Kuram, sadece halk bilimi alanında değil edebî romanlardan sinema filmi çözümlmelerine kadar pek çok alanda sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Kuramın önemli temsilcileri arasında Sigmund Freud, Wilhelm Wundt ve Carl G. Jung yer alır. Bu kuram Dorson'un deyimiyle aynı zamanda en çok karşı çıkılan ve tartışılan halk bilimi kuramlarındandır.

Yukarıda bahsedilen kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yapısalcı Kuram
B) Mitolojik Kuram
C) Psikanalitik Kuram
D) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
E) Güneş Mitleri Teorisi

AÇIKLAMA

Soruda açıklaması verilen kuram "Psikanalitik Kuram"dır.

YANIT: C

13. Aşağıdakilerden hangisi Carl Gustav Jung'un Psikanalitik Kurama kazandırdığı dört arketipten biri **değildir**?

- A) Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
B) Yeniden Doğuş Üzerine
C) Kötü Ruhlarla Yaşama Üzerine
D) Masallarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
E) Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

AÇIKLAMA

Jung'un bahsettiği dört arketip şunlardır:

- Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
- Yeniden Doğuş Üzerine
- Masallarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
- Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine

YANIT: C

14. Kaarle Krohn'un öğrencisi olan aşağıdaki araştırmacılardan hangisi Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif işini üstlenir?

- A) Axel Olrik
B) Stith Thompson
C) Antti Aarne
D) Barbara Walker
E) V. Radlof

AÇIKLAMA

Antti Aarne, Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif işini üstlenir.

YANIT: C

15. Aşağıdaki araştırmalardan hangisine göre "ekotip" (oicotypes) karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır?

- A) Stith Thompson
B) V. Propp
C) Axel Olrik
D) W. Bascom
E) C. von Sydow

AÇIKLAMA

Sydow'a göre "ekotip" karşılaştırmalı yöntemin mantıksal bir uzantısıdır.

YANIT: E

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. Aşağıdakilerden hangisi karşılaştırmalı dilbilimi ve Hint filolojisi araştırmacısı, Göttingen Üniversitesi profesörü; ödünçleme, göç ve gezgin nesnelere teorilerinin kurucusudur?

- A) C. von Sydow
- B) Vladimir Propp
- C) Malinowski
- D) Theodor Benfey
- E) W. Bascom

2. Axel Olrik'in hangi çalışması "kural" olarak belirlediği ve biyolojisinden kaynaklanmasından dolayı antropologlar tarafından "Süperorganik" kavramıyla da adlandırılan ve metnin doğal varlıklar gibi kendine özgü bir yapısallığının esas olduğunu savunup metin dışı unsurları göz ardı etmesi nedeniyle de eleştirilmiştir?

- A) Epik Yasalar
- B) Yayılma Biçimi
- C) Çıkış Zamanı
- D) Temel Yapı
- E) Dönüşüm Yasaları

3. Stith Thompson aşağıda verilen hangi çalışmasında; çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizinini vermiştir?

- A) Türk Masal Tipleri Katoloğu (Typen Türkischer Volksmärchen)
- B) Masal Tipleri Dizini (Verzeichnis der Marchentypen)
- C) Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif Index of Folk Literature)
- D) Masalın Biçimbilimi (Morphology of the Folk Tale)
- E) Unutulmuş Dil (The Forgotten Language)

4. "Arketip" kavramını Psikanalitik Kurama kazandıran kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Erich Fromm
- B) Sigmund Freud
- C) Vladimir Propp
- D) Carl Gustav Jung
- E) Stith Thompson

5. Aşağıdakilerden hangisi Carl Wilhelm von Sydow'un bir toplumdaki masalları birebir anlatan, şarkılar söyleyenler olarak tanımladığı taşıyıcıdır?

- A) Pasif geleneksel taşıyıcılar
- B) Dinleyen geleneksel taşıyıcılar
- C) Aktif geleneksel taşıyıcılar
- D) Değişken geleneksel taşıyıcılar
- E) Geleneksel taşıyıcılar

6. Vladimir Propp, masalarda çok sayıdaki işlevin mantıksal olarak bazı alanlara göre kümelenildiğini söyler. Bu alanlar, işlevleri yerine getiren kişilere uygun düşen eylem alanlarıdır.

Buna göre, masalda aşağıdaki hangi eylem alanlarıyla karşılaşılır?

- A) Saldırgan (Kötü kişi)
- B) Bağışçı (Sağlayıcı)
- C) Yardımcı
- D) Prens ve babası (Aranan kişi)
- E) Yalancı kahraman

7. Vladimir Propp'un çalışmasında tespit ettiği dört grup yardımcı element vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu yardımcı elementlerden biri değildir?

- A) Olaylar arasında irtibatı sağlayan bağlayıcı unsurlar.
- B) Hareketlerin maksat ve nedenleri.
- C) Masal kahramanlarının ortaya çıkış şekilleri.
- D) Kahraman olan bir kadının lâtifeleri.
- E) Masal kahramanlarının vasıfları.

8. Propp, sabit olan ve bir masaldan diğere nakledilen hareketlere ne ad verilmiştir?
- A) Rol
B) Motif
C) Fonksiyon
D) Versiyon
E) Varyant
9. Aşağıdakilerden hangisi “Deli Dumrul’un Bilinci” adlı kitabında bir psiko-mitoloji denemesi yaptığını belirtir ve “Dede Korkut Kitabında” yer alan Deli Dumrul hikâyesini psikanalitik kurumuna göre çözümlendiğini belirterek bu kuramın Türkiye’deki uygulayıcılarından biri olmuştur?
- A) Metin Ekici
B) Saim Sakaoğlu
C) Naki Tezel
D) Bilge Seyidoğlu
E) Bilgin Saydam
10. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi Propp’un Morfolojiya Skazki (Masalın Biçimbilimi) adlı çalışmasını yapısal deneme yazışmalarında diğer girişimleri gölgede bırakacak olan bir çalışma olarak kabul edilir?
- A) Stith Thompson
B) Richard Dorson
C) Malinowski
D) Axel Olrik
E) C. von Sydow
11. Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson’un sınıflandırdığı motiflerin ana başlıklarından biri değildir?
- A) Ölüm
B) Devler
C) Kıskançlık ve İftira
D) Toplum
E) Geleceği Belirleme
12. Aşağıdakilerden hangisi Tarihî-Coğrafi Fin kuramcılarının çalışmalarından biri değildir?
- A) Bin yüzlü Kahraman
B) Halk Bilimi Yöntemi
C) Halk Anlatmalarının Epik Yasaları
D) Masalların Tip Kataloğu
E) Masal Tip Kataloğu ve Halk Edebiyatının Motif İndeksi
13. “Rüyaların Yorumları” (Interpretations of Dreams) adlı eserin sahibi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Erich Fromm
B) Sigmund Freud
C) Carl Gustav Jung
D) Richard Dorson
E) Propp
14. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi “Bin Yüzlü Kahraman (The Hero with a Thousand Faces)” adlı çalışmada, farklı toplumlardaki mitik anlatıları ele alarak, bu anlatılardaki asıl tür kalıplarını evrensel yapılar olarak belirlemiş ve bunda da psikolojik etkinin nasıl ortaya çıktığını göstermiştir?
- A) Erich Fromm
B) Vladimir Propp
C) Carl Gustav Jung
D) Joseph Campbell
E) Sigmund Freud
15. “Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif Index of Folk Literature)” adlı çalışma aşağıdaki araştırmacılardan hangisine aittir?
- A) Malinowski
B) Stith Thompson
C) W. Bascom
D) C. von Sydow
E) Antti Aarne

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **D** Theoder Benfey (1809-1881) Alman filolog, karşılaştırmalı dilbilimi ve Hint filolojisi araştırmacısıdır. Göttingen Üniversitesi profesörü; ödünçleme göç ve gezgin nesnelere teorilerinin kurucusudur.
2. **A** Alex Olrik'in "Epik Yasaları" antropologlar tarafından "Süperorganik" kavramlarıyla da adlandırılan ve metnin, doğal varlıklar gibi kendine özgü bir yapısallığının esas olduğunu savunup metin dışı unsurları göz ardı etmesi nedeniyle de eleştirilmiştir.
3. **C** Stihl Thompson, "Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif Index of Folk Literature) adlı altı ciltlik çalışmasında; çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizinini vermiştir.
4. **D** "Arketip" kavramını Psikanalitik Kurama kazandıran kişi Carl Gustav Jung'tur.
5. **C** Bir toplumda masalları birebir anlatan şarkılar söyleyenler "aktif geleneksel taşıyıcılar"dır.
6. **E** Masalda şu eylem alanlarıyla karşılaşılır:
 - Saldırgan (Kötü kişi)
 - Başışçı (Sağlayıcı)
 - Yardımcı
 - Prenses ve babası (Aranan kişi)
 - Gönderen (Görevlendiren)
 - Kahraman
 - Sahte Kahraman
7. **D** Propp'un çalışmasında tespit ettiği dört grup yardımcı elementler şunlardır:
 - Olayların arasında irtibatı sağlayan bağlayıcı unsurlar.
 - Hareketlerin maksat ve nedenleri
 - Masal kahramanlarının ortaya çıkış şekilleri
 - Masal kahramanlarının vasıfları
8. **C** Propp, sabit olan ve bir masaldan diğerine nakledilen hareketlere "fonksiyon" adını vermiş ve masalları bu sabit unsurlara göre incelemiştir.
9. **E** Bilgin Saydam, psikanalitik kuramının Türkiye'deki uygulayıcılarından biridir. Dede Korkut Kitabında yer alan Deli Dumrul hikâyesini bu yönetime göre çözümler.
10. **B** Richard Dorsan, Propp'un Morfolojiya Skazki (Masalın Biçimbilimi) adlı çalışmasını yapısal deneme çalışmalarında diğer girişimleri gölgede bırakacak olan bir çalışma olarak kabul eder.
11. **C** "kıskançlık ve iftira" Stihl Thompson'un sınıflandırdığı motiflerin ana başlıklarından biri değildir.
12. **A** "Bin Yüzlü Kahraman" Joseph Campbell tarafından yazılmıştır. Psikanalitik Kuram'ın temsilcilerinden Carl Gustav Jung'un yaklaşımının halk edebiyatı metinleri üzerinde etkili uygulayıcısıdır.
13. **B** Sigmund Freud, bilinçaltının nasıl çalıştığını açıklamak için mit, masal, tabu, fıkra ve batıl inançlara yönelmiş ve "Rüyaların Yorumları" adlı eserinde bilinçaltı ve işleyiş yöntemini açıklamıştır.
14. **D** Joseph Campbell, "Bin Yüzlü Kahraman" adlı çalışmasında, farklı toplumlardaki mitik anlatıları ele alarak, bu anlatılardaki asıl tür kalıplarını evrensel yapılar olarak belirlemiş ve bunda da psikolojik etkinin nasıl ortaya çıktığını göstermiştir.
15. **B** Stihl Thompson, "Halk Edebiyatının Motif İndeksi" adlı, altı ciltlik çalışmasında, çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizinini vermiştir.

<p>Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de; Bağlam Merkezli Kuram, İşlevsel Kuram, Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımları, Koruma ve Aktarım Merkezli Kuram, Uygulamalı Halk Bilimi ve Somut Olmayan Kültürel Miras konuları hakkında bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.</p>	Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
	Ara Sınav	Dönem Sonu
	–	3 - 4

BAĞLAM MERKEZLİ KURAMLAR

İlhan Başgöz, Sibirya'dan Bir Masal Anası adlı kitabın önsözünde Richard **Dorson**'un, “Bağlamsalcılar” diye tanımladığı **Roger Abrahams, Dan Ben Amos, Alan Dundes, Robert Georges ve Kenneth Goldstein, Alan Lomax ve Richard Bauman** gibi halk bilimcilerin; dilbilimcilerden “sözel davranış”, antropolojiden “işlevsellik”, sosyolojiden “rol yapma”, psikolojiden “ego mekanizması” kavramını alarak bu görüşleri halk bilimi içinde yeniden yorumladıklarını ve performans teori ile ilgili düşüncelerini bu görüşler etrafında şekillendirdiklerini ifade eder.

Metni bütün olarak görme eğilimindeki bağlamsal kuram, halk bilimi çalışmaları tarihinde önemli bir yapı taşıdır. Öcal Oğuz, günümüzde bağlamın önemine vurgu yapan ve bağlamı ön planda tutan yaklaşımların önem kazandığından söz eder. Bu yaklaşımlar “İşlevsel Kuram”, “Sözlü Kompozisyon Teorisi” ve “Performans Teori”dir.

Dan Ben-Amos, Nijerya'nın Benin kentinde bağlam merkezli bir hikâye anlatımı incelemesi yapmıştır. Çalışma sonucunda bağlam merkezli halk bilimi araştırmaları için bireysel, sosyal ve sözel boyutları içeren üç boyutlu kuramsal bir model önermiştir. Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir.

- > *Bireysel boyut (anlatıcı/icracı-oyuncu)*
- > *Sosyal boyut (dinleyici/izleyici)*
- > *Söz boyutu (anlatılan)”*.

Ben Amos'a göre bireysel boyut, toplum içinde büyüyen kişinin halk bilgisini kullanırken değişen kimliğini temsil eder; **sosyal boyut** iletişim olgularındaki ve her birey tarafından bilinen ve her bireye açık olan halk bilgisi yaratmalarındaki farklılığı vurgular; bu seviyelerden her birinde kişisel gelişimin artışı söz konusudur. **Sözel boyut** ise hayali gerçeklik de dâhil olmak üzere herhangi bir gerçeklik olgusu özelliğinin sözel türlere dönüştürülmesini anlatır.

Bağlam merkezli kuramlarla ilgilenen bir başka araştırmacı **Honko** ise bağlam olgusuna biraz daha farklı bir açıdan yaklaşmış ve inceleme yaparken araştırmacıya daha fazla sorumluluk yüklemiştir.

Onun anlattığı kapsam şöyledir:

1. Kaynak kişinin sosyo-kültürel yapısı ve ortaya koyduğu icraların geçmişi,
2. Ürünün anlamı üzerinde kaynak kişinin yorumları
3. Seyirci ve icracıların davranışlarının görsel ve işitsel dokümanları
4. Otantik icralar hakkında uzman kişinin gözlemleri.

Alan Dundes ise herhangi bir halk bilgisi ürünü incelenirken o ürünün, dokusunun(texture), metnin (text) ve anlatı ortamının (context) birlikte ele alınması gerektiğini savunur.

Bağlam Merkezli Kurama Yönelik Eleştiriler

Bu kuramın araştırmacılar tarafından eleştirilmesinin öne çıkan nedeni arşivdeki halk yaratması ürünlerine nasıl yaklaşılacağı meselesidir. Kurama eleştiri getirenlerin çoğu bu ortak paydada birleşmektedir. **Öcal Oğuz, performans teori adıyla da anılan bağlamsal kuramın** “metni anlayabilmek için metni doğal ortamında izlemek gerekir” şeklindeki yaklaşımının icra ortamında yaratılan halk bilimi metinleri için ne derece uygulanabilir olduğunun sorgulanması gerektiğini belirtir.

Metin Ekici de kurama eleştiri getirenler arasındadır. Ona göre performans yönteminin yazılı halk edebiyatı ürünlerine uygulanması olanaksızdır. Yazar bu metinlerin yazıya aktarılma ortamlarıyla ilgili bilgiler olduğu takdirde inceleme yapılabileceğini ifade etmiştir. Kurama eleştiri getiren bir diğer araştırmacı **D. K. Wilgus** da temel kaygısının performans teorisinin bakış açısının halk bilimi arşivlerini nasıl etkileyeceği olduğunu aktarmıştır.

İşlevsel Kuram

İşlevsel kuram, herhangi bir masalı yalnızca metin olarak görmeyip onu icra edilen bir anlatı sanatı olarak görür ve bu gösterimin toplumdaki işlevini sorgular. **Kuramın temsilcileri arasında “Bronislaw K. Malinowski, Franz Boas, Margerat Mead ve Mellville Herkovits ve Ruth Benedict** gibi ünlü antropologlar bulunur.

İşlevsel kuram denilince akla ilk gelen kuramcı kuşkusuz Malinowski'dir. **Malinowski'ye göre kültür sürecinin tümü şunları içermelidir:**

1. Kültürün maddi temelini, yani emek ürünlerini,
2. İnsanların toplumsal bağlanmalarını, yani standartlaşmış davranış biçimlerini
3. Sembolik eylemleri, yani bir bireyin, refleksleri harekete geçirme yoluyla diğeri üzerinde yaptığı etkileri.

Elliot Oring “Folklorun Üç İşlevi Halk Bilimsel Tanım Olarak Geleneksel İşlevselcilik” adlı makalesinde Malinowski'nin, kültürün tepki verdiği bir biyolojik ihtiyaçlar sistemi oluşturduğunu aktarır.

Halk bilimi çalışmalarında İşlevsel Kuram'ın uygulandığı çalışmalardan biri de Macar halk bilimci **Linda Dégh'in Masallar ve Toplum: Bir Macar Köylü Topluluğunda Hikâye Anlatımı** adlı çalışmadır.

Halk edebiyatı ürünlerinin işlevleri konusundaki araştırmalardan yararlanarak bir model oluşturanlardan biri de **William R. Bascom**'dur. William Bascom, halk edebiyatı ürünlerinin işlevlerini en basit şekliyle şöyle açıklamaktadır:

1. Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi
2. Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi
3. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi
4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Türkiye'de işlevsel kuramı masallar üzerinde deneyen araştırmacılardan biri Muhsine Helimoğlu Yavuz'dur.

Masallara Feminist Yaklaşımlar

Türkiye'de masallara toplumsal cinsiyet bağlamında yaklaşan araştırmacılardan Evrim Ölçer Özünel, **Masal Mekanında Kadın Olmak** adlı eserinde masalların toplumsal cinsiyete bağlı kodlarını çözümlenmiştir.

Masallar, cinsiyet rollerini yeniden üreten metinler olarak son 20-30 yıldır feminist hareketin dikkatini çekmiştir. Özellikle Grimm Kardeşler'in derledikleri masallar üzerinde çalışmaları olan araştırmacılar; Bruno Bettelheim, Betsy Cohen, Mayra Caldecott, Linda Dégh, Jacqueline M. Schetman, James M. Taggart, Maria Tatar, Marina Warner ve Jack Zipes'dir. Bu araştırmacıların çalışmalarına bakıldığında çoğunun masalları feminist bakış açısıyla değerlendirdikleri dikkat çeker. Batıda hem Doğu hem de Batı masalları feministler tarafından çokça incelenmiş ve bu konuda hatırı sayılır bir külliyat oluşturulmuştur. Masalları kadınlar arasındaki kıskançlıklar, evlilik gibi sosyal olaylarla, kadının konumu üzerinde toplumun yarattığı yanılsamalar ekseninde değerlendirmişlerdir. Batıda, özellikle feminist hareket öncülüğünde gelişen bu tür masal araştırmaları ülkemizde yeterince bilinmemektedir. İşin aslı feministler, masalları çocukları toplumsallaşma sürecine dâhil eden cinsiyet rollerini pekiştirdiği için sorunlu bulmaktadırlar.

KORUMA MERKEZLİ KURAMLAR

Uygulamalı Halk Bilimi

“Uygulamalı halk bilimi” kavramı ilk kez 1939 yılında **Benjamin Botkin** tarafından kullanılmıştır. Ancak kuramın kendisinin öncelikle Almanya ve Kuzey Avrupa ülkelerinde **folklife (halkhayatı)** teriminin halk biliminin araştırma sahasını genişletmesi ile başladığını söylemek mümkündür. Almanca “volksleben”, İsveççe “folkliiv” ve İngilizce “folklife” terimleri ile ifade edilen halkhayatı kavramı kapsamındaki çalışmalar 1970’lerde Amerika’da da tartışılmaya başlanmıştır.

Uygulamalı Halk Bilimi kuramı ilk çıkışını İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950’li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal çalkantıların doruğa ulaştığı Almanya’da yapmış ve bu yaklaşım hızla Avrupa’nın diğer ülkelerine yayılmıştır.

Almanya’daki Tubingen Okulu’nun kurucusu olan Bausinger 1960’lara kadar devam eden halk bilimi çalışmalarını eleştirmiştir. Bausinger, basit bir noktayı anlatmak için devam eden ciltler dolusu materyalin bir araya getirilerek yığılması ve asıl konunun unutulması, malzeme derleme ve bunları arşivleme işinin Grimm kardeşlerden beri esas faaliyet olarak görülmesi, folklor malzemelerine hâlâ Grimm kardeşlerin bakış açısıyla yaklaşılması, derlenen malzemelerin halkın ruhunu yansıtacağı düşüncesinin esas mesele olarak görülmesi, Herder ile başlayan halk kültürünü yansıtan folklorik malzemenin ilk şekli veya kaynağını bulma çabasının yetersizliği konularına dikkat çekmiş ve 1960’lara kadar Almanya’da yapılan halk bilimi çalışmalarını eleştirmiştir.

Richard M. Dorson da benzer bir biçimde uygulamalı halk biliminin üç farklı algı etrafından tartışıldığını söyler. Bunlardan birincisi halk bilgisi ve halk bilgeliğinin yığın halinde birikmiş akademik halk bilimi çalışmalarından kopartılarak kültür içinde nasıl kullanıma sokulabileceği, uygulanabileceği meselesidir. Dorson buna örnek olarak işe yarayan halk tedavilerinin ve reçetelerinin modern tıpta kullanılmasını verir. **İkincisi** ise diğer alanlarda eğitim ve araştırma amacıyla halk bilimi kavramlarının ve içeriğinin uygulanmasıdır. **Üçüncü** algı ise halk bilimcilerin halktan derledikleri malzemeyi uygulamaya dökmeye çalışan aktivist halk bilimciler ve akademik halk bilimciler olarak ayrılmaları ve bu iki grup arasında çıkan tartışmalardır.

Uygulamalı halk biliminin ortaya çıkışına dair kuramcılar tarafından yapılan bu tartışmalar genel olarak iki noktanın önemli olduğunu göstermektedir. Uygulamalı halk biliminin ortaya çıkış macerasında hem disiplinin kendisini yeniden canlandırması hem de halk biliminin kültürel ve ekonomik kalkınma için kaynak olması fikirleri vardır. Halk bilimi kimi kuramcılar tarafından küreselleşme karşısında alternatif bir çekim merkezi olmalıydı kimileri için ise halk bilimi yeniden canlandırmayı ve ekonomik kalkınmayı amaçlamalıydı. Birinci yaklaşım halk bilimi disiplininin kendisini ayakta tutmak ve canlandırmak isterken ikinci yaklaşım ise halk bilimi aracılığıyla ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmanın gerçekleşebileceğini söylüyordu.

Uygulamalı halk biliminin Almanya ve ardından tüm Avrupa’da ortaya çıkışından sonra kuşkusuz en derin tartışmaların yaşandığı yer Amerika olmuştur. **Richard Dorson ve Benjamin Botkin** bu tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Botkin, kültürden çağdaş toplum içindeki aktivite, devam etmekte olan bir popülerleştirme süreci olarak söz ederken **Dorson**; kültürden yerel ya da genel olarak paylaşılan tarihsel biçimleriyle bahsetmeyi seçti. **Botkin’in amacı**, halk bilimi disiplinine hizmet eden akademikleriyle çelişen toplumda kullanım için “uygulamalı” bir folklor yaratmaktır. Botkin sıklıkla medya, popüler kültür, yaratıcı sanatlar, ekonomik kalkınma gibi anahtar kelimeleri kullanırken Bronner’in yazısında ayrıca folklorun sadece gösteri ve yeniden canlandırma değil aynı zamanda kültürel –kültürler arası– demokrasi olduğunu söylediği de vurgulanmıştır.

Richard Dorson “fakelore” (sahte folklore) terimini ortaya atmıştır. Richard Dorson “Folklor ve Fake-lore” başlıklı makalesinde folklorun çalışma alanının değiştirilerek kötüye kullanıldığını ifade eder.

Koruma ve Aktarım Merkezli Kültür Kuramı: Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)

Somut olmayan kültürel mirasın korunması dendiğinde ilk aklımıza gelmesi gereken UNESCO’nun 2003 yılında yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gelmelidir. Bu sözleşme halk bilimi için koruma yaklaşımını kuramsal yaklaşımlar üretilmesine vesile olmuştur.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)

UNESCO'nun 17 Ekim 2003 döneminde toplanan 32. Genel Konferansı sırasında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda da 2006 yılında görüşülerek "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" onaylanmış ve 21 Ocak 2006 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin temel amaçları ise şunlardır:

- Somut olmayan kültürel mirası korumak
- İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek,
- Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak,
- Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak.

Sözleşmenin Kuramsal Çerçevesi

Bu yaklaşımın temeli, koruma yaklaşımlarına ve kuşaktan kuşağa aktararak somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasına dayanmaktadır.

Sözleşmenin önem verdiği konular arasında bulunan yeniden canlandırma ise masallar söz konusu olduğunda önem kazanır. Küreselleşme karşısında hızla endüstrileşen ve tek tipleşen geleneksel masalların tekrar dolaşıma sokulması, topluluk tarafından benimsenmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması önemlidir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Bağlam merkezli kurumlarla ilgilenen bir araştırmacı Honko, bağlam olgusuna biraz daha farklı bir açıdan yaklaşmış ve inceleme yaparken araştırmaya daha fazla sorumluluk yüklemiştir.

Aşağıdaki ifadelerden hangisi Honko'nun görüşlerinden biri değildir?

- A) Otantik icralar hakkında uzman kişinin gözlemleri
 B) Metnin motifinin tespiti
 C) Kaynak kişinin sosyo-kültürel yapısı ve ortaya koyduğu icraların geçmişi
 D) Ürünün anlamı içinde kaynak kişinin yorumları
 E) Seyirci ve icracıların davranışlarının görsel ve işitsel dokümanları

AÇIKLAMA

A, C, D ve E seçeneklerinde verilen ifadeler Honko'nun görüşleri arasında yer alır.

YANIT: B

2. Dan Ben-Amos'a göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder.

Aşağıdakilerden hangisinde bu üç dinamik bir arada doğru olarak verilmiştir?

- A) Eğlenme-eğlendirme-hoşça vakit geçirme
 B) Formel-varyant-tip
 C) Formel-sosyal boyut-varyant
 D) Bireysel boyut-sosyal boyut-söz boyutu
 E) Söz boyutu-formel-bireysel boyut

AÇIKLAMA

Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir.

Bunlar:

- Bireysel boyut (anlatıcı/icracı-oyuncu)
- Sosyal boyut (dinleyici/izleyici)
- Söz boyutu (anlatılan)

YANIT: D

3. **Aşağıdakilerden hangisi İşlevsel Kuramın temsilcileri arasında yer almaz?**

- A) Elliot Oring
 B) Malinowski
 C) Linda Dégh
 D) William Bascom
 E) Dan Ben Amos

AÇIKLAMA

Kuramın temsilcileri arasında Elliot Oring, William Bascom Linda Dégh ve Bronislaw K. Malinowski, Franz Boas, Margerat Mead, Mellville Herkovits, Ruth Benedict gibi ünlü antropologlar bulunur.

YANIT: E

4. **Aşağıdaki kuramlardan hangisi herhangi bir masalı yalnızca metin olarak görmeyip onu icra edilen bir anlatı sanatı olarak görür ve bu gösterimin toplumdaki işlevini sorgular?**

- A) İşlevsel Kuram
 B) Bağlam Merkezli Kuram
 C) Feminist Kuram
 D) Psikanalitik Kuram
 E) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı

AÇIKLAMA

İşlevsel Kuram, herhangi bir masalı yalnızca metin olarak görmeyip onu icra edilen bir anlatı sanatı olarak görür ve bu gösterimin toplumdaki işlevini sorgular.

YANIT: A

5. **Aşağıdakilerden hangisi "Performans Teori" adıyla da anılan kuramdır?**

- A) İşlevsel Kuram
 B) Bağlam Merkezli Kuram
 C) Feminist Kuram
 D) Psikanalitik Kuram
 E) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı

AÇIKLAMA

"Performans Teori" adıyla da anılan kuram Bağlam Merkezli Kuram (Bağlamsal Kuram)'dır.

YANIT: B

6. Halk edebiyatı ürünlerinin işlevleri konusundaki araştırmalardan yararlanarak bir model oluşturanlardan biri olan William Bascom'a göre aşağıdakilerden hangisi halk edebiyatı ürünlerinin işlevlerinden biri değildir?

- A) Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi
- B) Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
- C) Toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi
- D) Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
- E) Sosyal ve ekonomik kalkınmada aksayan yönleri protesto etme işlevi

AÇIKLAMA

William Bascom, halk edebiyatı ürünlerinin işlevlerini en basit şekliyle şöyle açıklamaktadır:

- Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
- Toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi
- Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
- Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

YANIT: E

MURAT YAYINLARI

7. Macar halkbilimci Linda Dégh'in Masallar ve Toplum: Bir Macar Köylü Topluluğunda Hikâye Anlatımı adlı çalışmasında masalcıların toplumsal bazı değişikliklerle masal anlatmaktan nasıl vazgeçmek zorunda kaldıklarını, dolayısıyla işlevsizleştiklerini örneklerle açıklamaktadır. Bu görüşü ile Linda Dégh, aşağıda verilen hangi kuramın savunucusu olarak değerlendirilmelidir?

- A) Yapısalcı Kuram
- B) İşlevsel Kuram
- C) Mitolojik Kuram
- D) Psikanalitik Kuram
- E) Bağlamsal Kuram

AÇIKLAMA

Linda Dégh'in bu görüşü "İşlevsel Kuramın" savunucusu olarak değerlendirilmelidir.

YANIT: B

8. Dan Ben-Amos, Nijerya'nın Benin kentinde bağlam merkezli bir hikâye anlatımı incelemesi yapmıştır. Çalışma sonucunda bağlam merkezli halk bilimi araştırmaları için bireysel, sosyal ve sözel boyutları içeren üç boyutlu bir model önermiştir. Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir. Bu görüşü ile Dan Ben-Amos, hangi kuramın savunucusu olarak değerlendirilmelidir?

- A) Feminist Kuram
- B) Yapısalcı Kuram
- C) İşlevsel Kuram
- D) Bağlam Merkezli Kuram
- E) Psikanalitik Kuram

AÇIKLAMA

Dan Ben-Amos'un yaptığı çalışma sonucunda yazarın "Bağlam Merkezli Kuram"ın savunucusu olarak değerlendirilir.

YANIT: D

9. Metin Ekici, aşağıda verilen hangi kuramı yazılı halk edebiyatı ürünlerine uygulanması olanaksızdır ve yazıya aktarıma ortamlarıyla ilgili bilgiler olduğu takdirde inceleme yapılabileceğini ifade ederek eleştirmiştir?

- A) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
- B) Feminist Kuram
- C) Bağlam Merkezli Kuram
- D) İşlevsel Kuram
- E) Yapısalcı Kuram

AÇIKLAMA

Metin Ekici de "Bağlam Merkezli Kurama" eleştiri getirenler arasındadır. Ona göre performans yönteminin (Bağlam Merkezli Kuramın) yazılı halk edebiyatı ürünlerine uygulanması olanaksızdır. Yazar bu metinlerin yazıya aktarıma ortamlarıyla ilgili bilgiler olduğu takdirde inceleme yapılabileceğini ifade ederek kuramı eleştirmiştir.

YANIT: C

10. Aşağıdaki kuramlardan hangisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal çalkantıların doruğa ulaştığı Almanya'da yapmış ve bu yaklaşım hızla Avrupa'nın diğer ülkelerine yayılmıştır?
- A) Uygulamalı Halk Bilimi Kuramı
B) Koruma ve Aktarım Merkezli Kültür Kuramı
C) İşlevsel Kuram
D) Feminist Kuram
E) Yapısalcı Kuram

AÇIKLAMA

Uygulamalı Halk Bilimi Kuramı ilk çıkışını İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da yapmış ve bu yaklaşım hızla Avrupa'nın diğer ülkelerine yayılmıştır.

YANIT: A

11. Richard Dorson aşağıda verilen hangi terimi ortaya atarak, terimin en önemli savunusu olmuştur?
- A) Motif
B) Fakelore
C) Tip
D) Çeşitleme
E) Formel

AÇIKLAMA

Richard Dorson "fakelore" (sahte folklore) terimini ortaya atmıştır. Dorson, "Folklor ve Fakelore" başlıklı makalesinde folklorun çalışma alanının değiştirilerek kötüye kullanıldığını ifade eder.

YANIT: B

12. Aşağıdaki kuramlardan hangisi ilk kez 1939 yılında Benjamin Botkin tarafından kullanılmıştır?
- A) Yapısalcılık
B) İşlevsellik
C) Uygulamalı halk bilimi
D) Performans teori
E) Bireysel boyut

AÇIKLAMA

"Uygulamalı halk bilimi" kavramı ilk kez 1939 yılında Benjamin Botkin tarafından kullanılmıştır.

YANIT: C

13. Muhsine Helimoğlu Yavuz, aşağıda verilen hangi kuramı masallar üzerinde uygulayarak masalların eğitimsel işlevlerine odaklanmış ve tıpkı motif indeks benzeri bir mesaj indeksi sıralaması oluşturmuştur?
- A) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
B) Psikanalitik Kuram
C) İşlevsel Kuram
D) Yapısalcı Kuram
E) Feminist Kuram

AÇIKLAMA

Türkiye'de işlevsel kuramı masallar üzerinde deneyen araştırmacılardan biri Muhsine Helimoğlu Yavuz'dur.

YANIT: C

14. Hem disiplinin kendisini yeniden canlandırmak istemesi hem de halk biliminin kültürel ve ekonomik kalkınma için kaynak olması fikirleri aşağıda verilen hangi halk bilimi yaklaşımının doğuşuna sebep olmuştur?
- A) Yapısalcı Kuram
B) Feminist Kuram
C) İşlevsel Kuram
D) Psikanalitik Kuram
E) Uygulamalı Halk Bilimi Kuramı

AÇIKLAMA

Hem disiplinin kendisini yeniden canlandırmak istemesi hem de halk biliminin kültürel ve ekonomik kalkınma için kaynak olması fikirleri "Uygulamalı Halk Bilimi" yaklaşımının doğmasına sebep olmuştur.

YANIT: E

15. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi" hangi tarihte yürürlüğe girmiştir?
- A) 17 Ekim 2003
B) 10 Nisan 2000
C) 25 Haziran 2001
D) 13 Ekim 2002
E) 18 Mayıs 2004

AÇIKLAMA

UNESCO'nun 17 Ekim 2003 döneminde toplanan 32. Genel Konferansı sırasında yürürlüğe girmiştir.

YANIT: A

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

?

1. Aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlış?

- A) Metni bütün olarak görme eğilimindeki bağlamsal kuram, halk bilimi çalışmaları tarihinde önemli bir yapı taşıdır.
- B) Masal çalışmaları uzun süre metin merkezli yaklaşımları benimsemiş olsa bile bir süre sonra bağlamın önemi fark edilerek yaklaşımlar bu yöne doğru kaymıştır.
- C) Bağlamsal kuram metni doğal çevresinden, metni icra eden kişiden ve onu dinleyenlerden ayırmıyarak bütünsel bir ilişkiler ağı öngörür.
- D) Bağlamsal kuram denilince akla ilk gelen kuramcı kuşkusuz Malinowski'dir.
- E) Bağlam terimi içinde birçok unsuru barındırır ve oldukça kapsamlıdır.

2. Feministler aşağıdakilerden hangisini çocukları toplumsallaşma sürecine dâhil eden cinsiyet rollerini pekiştirdiği için sorunlu bulmaktadırlar?

- A) Atasözü
- B) Deyim
- C) Fıkra
- D) Hikâye
- E) Masal

3. I. Kaynak kişinin sosyo-kültürel yapısı ve ortaya koyduğu icraların geçmişi
- II. Ürünün anlamı üzerinde kaynak kişinin yorumları
- III. Seyirci ve icracıların davranışlarının görsel ve işitsel dokümanları
- IV. Otantik icralar hakkında uzman kişinin gözlemleri

Yukarıda verilen ifadeler bağlam merkezli kuramlarla ilgilenen hangi araştırmacının görüşüdür?

- A) Elliot Oring
- B) Malinowski
- C) Honko
- D) Richard Darson
- E) Simon Bronner

4. Macar halkbilimci Linda Dégh aşağıda verilen hangi kuramın savunucusu olarak değerlendirilir?

- A) Tarihi-Coğafi Fin Kuramı
- B) İşlevsel Kuram
- C) Psikanalitik Kuram
- D) Yapısalcı Kuram
- E) Feminist Kuram

5. I. Somut olmayan kültürel mirası korumak
- II. İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek
- III. Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak
- IV. Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak

Yukarıdaki verilen amaçlar aşağıdakilerden hangisinin temel amaçlarıdır?

- A) UNESCO
- B) ABGS
- C) ABKF
- D) SOKÜM
- E) AGİK

6. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Türkiye'de hangi yılda yürürlüğe girmiştir?

- A) 2002
- B) 2003
- C) 2004
- D) 2005
- E) 2006

7. I. Eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi
- II. Toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi
- III. Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi
- IV. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi yukarıda verilen halk edebiyatı ürünlerinin işlevlerini en basit şekliyle açıklamıştır?

- A) Alan Lomax
- B) Benjamin Botkin
- C) William R. Bascom
- D) Alan Dundes
- E) Simon Bronner

8. “Kültürün maddi temelini, yani emek ürünlerini, insanların toplumsal bağlarını, yani standartlaşmış davranış biçimlerini, sembolik eylemleri, yani bir bireyin refleksleri harekete geçirme yoluyla diğeri üzerinde yaptığı etkileri.” **şeklinde kültür sürecinin içeriklerine belirleyen araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Bronislow K. Malinowski
B) Joseph Campbell
C) Richard Dorson
D) Benjamin Botkin
E) Alan Lomax
9. Dan Ben-Amos bir masal incelenirken üç boyutlu kuramsal bir model önermiştir. Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir. **Aşağıdakilerden hangisi bu üç dinamikten biridir?**
- A) Ekotip
B) Formel
C) Varyant
D) Sosyal boyut
E) Fonksiyon
10. **Alan Dundes herhangi bir halk ürünü incelenirken o ürünün dokusunun (texture), metninin (text) ve anlatı ortamının (eontext) birlikte ele alınması gerektiğini savunur. Bu görüşü ile Alan Dundes, hangi kuramın savunucusu olarak değerlendirilir?**
- A) Feminist Kuram
B) Bağlam Merkezli Kuram
C) İşlevsel Kuram
D) Psikanalitik Kuram
E) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
11. “Bronislaw K. Malinowski, Franz Boas, Margaret Mead, Melville Herkovits ve Ruth Benedict” **gibi ünlü antropologlar aşağıda verilen hangi kuramın temsilcileri arasındadır?**
- A) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
B) Feminist Kuram
C) İşlevsel Kuram
D) Psikanalitik Kuram
E) Yapısalcı Kuram
12. **D. K. Wilgus, temel kaygısının bu kuramın bakış açısının halk bilimi arşivlerini nasıl etkileyeceğini olduğunu aktararak aşağıda verilen kuramlardan hangisini eleştirmiştir?**
- A) Bağlam Merkezli Kuram
B) Feminist Kuram
C) Yapısalcı Kuram
D) İşlevsel Kuram
E) Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı
13. **Türkiye’de masallara cinsiyet bağlamında yaklaşan araştırmacılardan hangisi “Mekânında Kadın Olmak” adlı eserinde masalların toplumsal cinsiyete bağlı kodlarını çözümlenmiştir?**
- A) Bilge Seyidoğlu
B) Evrim Ölçer Özünel
C) Gülin Ögüt Eker
D) Esmâ Şimşek
E) Dilek Türkyılmaz
14. **Aşağıdakilerden hangisi Almanya’daki Tubingen Okulu’nun kurucusudur?**
- A) Richard M. Dorson
B) Benjamin Botkin
C) Hermann Bausinger
D) Simon Bronner
E) Joseph Campbell
15. “Birincisi halk bilgisi ve halk bilgeliğinin yılğın halinde birtakım akademik halk bilimi çalışmalarından kopartılarak kültür içinde nasıl kullanıma sokulabileceğini, uygulanabileceğini meselesidir. İkincisi ise diğeri alanlarda eğitim ve araştırma amacıyla halk bilimi kavramlarının ve içeriğinin uygulanmasıdır. Üçüncü algı ise halk bilimcilerin halktan derledikleri malzemeyi uygulamaya dökmeye çalışan aktivist halk bilimciler ve akademik halk bilimciler olarak ayrılmaları ve bu iki grup arasında çıkan tartışmalardır.” **şeklinde halk biliminin üç farklı algı etrafından tartışıldığını ifade eden araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Benjamin Botkin
B) Hermann Bausinger
C) Linda Dégh
D) Richard M. Dorson
E) Alan Dundes

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **D** Malinowski bağlamsal kuramın değil işlevsel kuramın temsilcisidir.
2. **E** Feministler, masalları çocukları toplumsallaşma sürecine dahil eden cinsiyet rollerini pekiştirdiği için sorunlu bulmaktadırlar.
3. **C** Bağlam merkezli kuramlarla ilgilenen bir araştırmacı olan Honko, bağlam olgusuna biraz daha farklı bir açıdan yaklaşmış ve inceleme yaparken araştırmacıya daha fazla sorumluluk yükleyerek soruda verilen görüşleri ifade etmiştir.
4. **B** Linda Dégh “İşlevsel Kuram”ın savunucusu olarak değerlendirilir.
5. **D** Somut Olmayan Kültürel Mirasın “SO-KÜM) Korunması Sözleşmesi”nin temel amaçlarıdır.
6. **E** 21 Ocak 2006 Cumartesi tarihli ve 26056 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
7. **C** Halk edebiyatı ürünlerinin işlevleri konusunda araştırmalardan yararlanarak bir model oluşturanlardan biri de William R. Bascom’dur. Bascom, halk edebiyatı ürünlerinin işlevlerini soruda verilen dört özellikle en basit şekliyle açıklamıştır.
8. **A** İşlevsel Kuram denilince akla ilk gelen kuramcı kuşkusuz Malinowski’dir. Onun İşlevsel Kuram hakkında söylediklerini kavrayabilmek için öncelikle onun kültür tanımı ile anlatmak istediğini bilmek gerekir. Malinowski’ye göre kültür sürecinin tümü soruda verilen özellikleri içermelidir.

9. **D** Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir. Bunlar:
 - Bireysel boyut (anlatıcı/icracı-oyunayıcı)
 - Sosyal boyut (dinleyici/izleyici)
 - Söz boyutu (anlatan)
10. **B** Alan Dundes bu görüşü ile “Bağlam Merkezli Kuram”ın (Bağlamsal Kuram-Performans Teori) savunucusu olarak değerlendirilir.
11. **C** Malinowski, Franz Boas, Margerat Mead, Mellville Herkovits, Ruth Benedict gibi ünlü antropologları “işlevsel kuram”ın temsilcilerindedir.
12. **A** D. K. Wilgus, temel kaygısının bu kuramın bakış açısının halk bilimi arşivlerini nasıl etkileyeceği olduğunu aktararak “Bağlam Merkezli Kuramı” eleştirmiştir.
13. **B** Türkiye’de masallara cinsiyet bağlamında yaklaşan Evrim Ölçer Özünel, “Mekânında Kadın Olmak” adlı eserinde masalların toplumsal cinsiyete bağlı kodlarını çözümlenmiştir.
14. **C** Almanya’daki Tübingen Okulu’nun kurucusu Hermann Bausinger’dır.
15. **D** Richard M Dorson uygulamalı halk biliminin üç farklı algı etrafından tartışıldığını söyler.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite; “Kültür Endüstrisi, Masal, Sinema, Radyo, Televizyon, Turizm” konuları anlatılarak masalarla ilgili yeni uygulama fikirleri üretebilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 - 4

MASAL VE KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ

Nebi Özdemir içerik endüstrileri, yaratıcı endüstri, kültür endüstrisi gibi adlarla anılan film, müzik, televizyon, video oyunları, reklam, tasarım, gösteri sanatları gibi belli başlı sektörlerin edebiyat alanını temel içerik kaynağı olarak gördüklerini ve kullandıklarını söyler. Özdemir herhangi bir edebi eserin yazma veya basma olarak kayıtlı ürün hâline geldiği andan itibaren aynı zamanda ekonomik yanı da bulunan bir ürüne dönüştüğünü ve ürüne dönüşen bu edebi eserlerin bir yandan da sinema, radyo, televizyon yapımı ve animasyonun beslendiği kaynaklar hâline geldiğini belirtir. Masalların günümüzde yeni icra ortamları sinema, radyo, televizyon gibi görsel kültüre dayalı sektörlerdir. Ancak Türkiye’de bu sektörlerin beslendiği edebi kaynaklar genellikle batılıdır.

Kültür endüstrisi özünde tüm dünyanın bilgi ve belleğini bir araya getiren ve bunları birbirine karıştırarak farklı ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir mekanizmadır. **Theodor Adorno**’dan takip etmek mümkündür. **Adorno**, kültür endüstrisinin eski olanla tanıdık olanı yeni bir nitelikte birleştirdiğinden söz eder. Ona göre insanların tüketim biçimine göre düzenlenen ve büyük ölçüde o tüketim biçiminin yapısını belirleyen ürünler, tüm sektörlerde az çok bir plana göre üretilir. Tüm sektörler yapısal olarak benzerdir ya da en azından birbirinin açıklarını kapatarak, sağlam bir sistem oluştururlar. Adorno’nun düşüncesi Grimm Masallarından Walt Disney’in filmlerine kadar kendini her alanda gösteren masal kahramanlarının endüstrileşmesinde görmek mümkündür. Üstelik bu tüketim biçimi her bütçe için uygun hâle getirilmekte ve dünyanın her yerinde pazarlanabilmektedir. Bu da halk bilimi unsurlarının kültür endüstrisi aracılığıyla bir tüketim nesnesine dönüştürülmesi demektir.

Kültür endüstrisi ve folklor arasındaki ilişkinin başka bir boyutu da **telif hakları meselesidir**. **Nebi Özdemir**’in bu konu hakkında söyledikleri dikkate değerdir. **Özdemir**, fıkra, masal, efsane vb. türlerdeki kitapların yayıncılık sektöründeki ekonomik büyüklüğünün tahminlerin çok üzerinde olduğunu söyler ve Nasreddin Hoca fıkralarının bütün yayıncıların herhangi bir telif ödemediği yararlandıkları temel kaynak durumunda olduğunu aktarır. Özdemir’in ifade ettiği gibi halk kültürü ürünlerinin endüstriyel ağda bu kadar serbest dolaşabilmesinin **en önemli nedeni anonim bir kaynak sayılması ve telif hakkı açısından bir sorun yaşanmamasıdır**. Bu durum bir taraftan unutulmaya yüz tutmuş kimi sözlü ürünlerin yeniden hatırlanması sürecini kolaylaştırırken diğer taraftan da popüler olan kimi folklor ürünlerinin hızlı bir biçimde tüketilen birer nesneye dönüşümüne sebep olmaktadır.

Masalların ve diğer folklor ürünlerinin kuşaktan kuşağa aktarımının can alıcı noktalarından biri de usta çırak ilişkisidir. Usta masal anlatıcısının bilgi ve deneyimini kendinden sonrakilere aktarması, geleneğin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda “çağımızın masal anlatıcıları” olarak nitelendirilebilecek radyo, televizyon gibi medya aygıtlarının bu usta-çırak ilişkisini ne derece yürütebileceği tartışmalıdır.

DİNLENEN MASALLAR

Plak/Kayıt Sektöründe Masallar

Türkiye’de masal endüstrisi tam olarak oluşmamıştır. Ancak tüm dünyaya paralel olarak Türkiye’de de bir takım kıyırıl olmuştur. Masalların bu yeni icra ortamlarına örnek olabilecek konulardan biri **1966-67-68 yıllarında çıkmış olan masal plaklarıdır. Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankası’nın** çıkardığı iki plak Pedagog Dr. Nuran Şener tarafından hazırlanmıştır. **Bu plaklarda yer alan masalların adları şu şekildedir:** İyilik Kazanır, Kurnaz Tilki ile Akıllı Horoz, Tılsımlı Altınlar, Yaramaz Tavşan. Plağın içeriğine dair Milliyet Gazetesi’nde yer alan tanıtım yazısında masalların “temsil tarzında, müzikli ve etkili” olduğu yazmaktadır.

Milliyet Gazetesi’nde masallara yönelen 1966 yılındaki bu dikkat sonraki birkaç yıl daha devam etmiştir. **Garanti Bankası ile birlikte hazırlanan ikinci seri masal plaklarında ise şu masallara yer verilmiştir:** Tekir ile Bıdık, Altın Yumurta, Sihirli Davul, Kınalı Kuzu, Akıllı Pire, Tonton Sıpa, Parmak Çocuk, Yaralı Kus

Söz konusu plakların stüdyo ortamında müzikli ve etkili olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu plaklar masalların metin, anlatici, dinleyici odaklı kurgusuna uymamaktadır. Masalların bu biçimde çocuklar için eğitim seti hâline dönüştürülmesi önemlidir fakat hem seçilen masalların niteliği hem de sunulma biçimi tartışmalıdır. Bu plaklardan sonra masallarla ilgili farklı firmaların hazırladığı benzer tarzda plaklar ve daha yakın dönemde CD’ler ve kasetler bulunmaktadır. 60’lı yıllarda başlayan ve günümüzde İnternetteki video platformlarından da rahatlıkla ulaşılabilecek bu sesli kayıtlar yaygın bir biçimde kullanılmakta ve masalların içerik sektörü için önemini ortaya koymaktadır. Kültür endüstrisinde hızla yayılan masalların aynı hızla geleneksel aktarım ortamlarında aktarıldığını söylemek mümkün değildir.

Radyoda Masallar

1960’lı yıllarda sinemada ve plak sektöründe masala yönelen dikkat aynı şekilde radyo programlarında da başlamıştır. Bunun ilk örneklerinden biri “**masalci teyze**” olarak da tanınan **Günseli Güleç**’in TRT radyosunda masal anlattığı **Masal Saati** adlı programdır. Günseli Güleç’le yapılan bir görüşme 1971 yılında Ses Dergisi’nde yayımlanmıştır. Görüşmede Güleç’e bu masal programının amacının ne olduğu sorulmuştur. Güleç bu soruya: “**Masal Saati’nin iki gayesi var.** Biri çocuklara belirli bir saatte yatma alışkanlığını vermek. İkincisi ve daha önemlisi ise onlara bir şeyi görmeden, sadece duyarak akılda tutma, hayâlde canlandırma yeteneğini kazandırmak. Güleç’in o dönem için söylediği bu cümleler masalların daha çok eğitici bir amaçla kullanıldığını göstermektedir.

1965 yılında TRT radyosunda başlayan bu programdan sonra özellikle TRT’de günümüze kadar farklı adlar altında programlar yapılmıştır. **Bunlardan 2016 yılında yayınlanan “Bir Varmış Bir Yokmuş”** isimli program haftada bir kez önce masal konusunda uzmanların masallarla ilgili bazı konularda bilgi verdiği ardından da bir masalın anlatıldığı formattadır. Programın TRT İnternet sitesindeki tanıtımında şu ifadeler yer verilmiştir: “Masalların kültürümüze katkılarını, içeriklerini, kültürel mirasımızdaki önemini vurgulayacağız. Masalların eğitici, şifa verici, eğlendirici taraflarını kullanarak dinleyicimizle keyifli dakikalar geçireceğiz” **TRT’nin son dönemlerde yayınlanmış Masal Kutusu, Türk Masalları** isimli radyo programları da benzer amaçlarla ortaya çıkmıştır. **Örneğin NTV Radyo’da masal anlatıcısı Judith Liberman’in hazırlayıp sunduğu “Masal Bu Ya”** isimli program yayın hayatına devam etmektedir. Bu program da TRT Radyonun Bir Varmış Bir Yokmuş yayınında olduğu gibi önce masal konusunda bir uzman ile sohbet ve ardından masal anlatımı ile devam etmektedir.

İZLENEN MASALLAR

Türk Sinemasında Masallar

Masallar **Nebi Özdemir**’in aktardığına göre 1950’li yıllardan beri Türk sinemacıları tarafından değerlendirilmeye başlanmıştır. Sinemanın özellikle 1970’li yıllardan itibaren film serileri hâlinde masalı kullandığını söyleyen Özdemir: “1970’li yıllar, masal kökenli fantastik filmlerin ortaya çıktığı, buna karşılık da masal anlatma geleneğinin (önce yazılı kültür, sonra televizyonun da etkisiyle) ortadan kalkmaya başladığı bir dönemdir. Artık radyo, sinema ve televizyon yeni masal anaları olarak işlev görmektedir” der. **Ezgi Plak** tarafından 1966 yılında çıkarılan bir masal plağının iç sayfasında şu ifadeler yer almaktadır: “Öte yandan çocuklarına masal anlatma zorluğundan kurtulacakları için bu plakların anne ve babalara da yararlı olacağını umuyoruz.”

Türk sinemasında masallardan uyarlanan birçok film bulunmaktadır. Bu filmlerden bazıları şunlardır:

Prensesin Uykusu (2010), Keloğlan Kara Prense Karşı (2005), Kül Kedisi (2002), Şahmaran (1993), Ben Bir Garip Keloğlanım (1976), Atını Seven Kovboy (1974), Keloğlan ile Cankız (1972), Alaeddin'in Lambası (1972), Keloğlan Aramızda (1971), Sinderella Kül Kedisi (1971), Şehzade Sinbad Kaf Dağında (1971), Ali Baba ve Kirk Haramiler (1971), On Küçük Şeytan (1971), Ayşecik ve Sihirli Cüceler Rüyalar Ülkesinde (1971), Kül Kedisi (1971), Keloğlan (1971), Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (1970), Cıralı İbo Kirk Haramiler (1964), Ayşecik Fakir Prenses (1963), Kül Kedisi (1961),

Özgüç sinemada asıl masal filmleri furçasının 1970 yılında gösterime giren **Zeynep Değirmecioğlu'nun oynadığı Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler isimli filmle başladığını söyler. Özgüç'e göre Walt Disney çizgi roman uyarlaması olan bu film Türk sinemasında ödül alan ilk masal filmidir.** Özgüç'ün aktardığına göre masal filmleri 1970-1972 arasındaki iki yıllık dönemde rekor kırmış ve Alaeddin'in Sihirli Lambası, Şehzade Sinbad Kaf Dağında gibi Doğu masallarından esinlenen filmlerin yanı sıra Ayşecik Yedi Cüceler Ülkesinde, On Küçük Şeytan, Sinderella, Kül Kedisi gibi Batı dünyasının masallarından toplam 14 uyarlama film çekilmiştir.

1971 yılında Türk sinemasında Keloğlan filmleri serisi başlamıştır. Bu filmlerin tamamında Rüştü Asyalı, Keloğlan rolünü canlandırmıştır. Keloğlan filmleri Turgut Özakman'ın radyo oyunlarını sinema filmi senaryosuna çevirmesi ile çekilmiştir. Bu da radyo ve sinema arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir. En önce sözlü kültürde var olmuş, sonrasında yazılı kültüre aktarılmış, ardından radyoda kendine yer bulmuş ve nihayetinde sinema filmi olarak karşımıza çıkmış olan Keloğlan masallarının bu yolculuğu bir türün sözlü kültürden kültür endüstrisine yaptığı yolculuğa örnektir.

Dünya Sinemasında Masallar

Dünya sineması, özellikle Walt Disney aracılığıyla pek çok Grimm masalını ve Binbir Gece Masallarından bazı örnekleri sinemaya uyarlamıştır. Tüm dünya sinemasının listesini vermek zor olsa da bu tarz filmlere örnek olabilecek bazı filmler şunlardır:

Güzel ile Çirkin (2014), Sindirella (2015), Malefiz (2014), Hansel ve Gretel: Cadı Avcıları (2013), Dev Avcısı Jack (2013), Muhteşem ve Kudretli Oz (2013), Pamuk Prenses ve Avcı (2012), Pamuk Prensesin Maceraları: Ayna Ayna Söyle Bana (2012), Pamuk Prenses (2012), Kız ve Kurt (2011), Karmakarışık (2010), Alice Harikalar Diyarında (2010), Spiderwick Günceleri (2008), Pan'ın Labirenti (2006), Kırmızı Başlıklı Kız (2005), Shrek (2001), Grinç (2000)

Bu filmlerin çoğu Amerikan sineması ve özellikle de Walt Disney yapıımıdır. Masal yalnızca sinema filmlerini değil aynı zamanda çocuklar için animasyon ve dizi serileri aracılığıyla da bu sektörü desteklemektedir.

Televizyonda Masallar

Televizyonların etkisi diğer tüm medya aygıtlarının etkisinden daha fazladır. Televizyon daha önceden sinemada yer almış filmleri tekrar gündeme getirebilir. Örneğin 1970'lerin Keloğlan filmleri 90'lı yıllardan günümüze gelinceye kadar defalarca televizyon ekranında yer almıştır. Bu sayede her kuşaktan izleyicinin bu filmleri bilmesi ve en azından Keloğlan masalları hakkında farkındalıklarının artması sağlanmıştır. Böylelikle Keloğlan masalları Türkiye'de diğer masallara oranla daha fazla bilinen bir masal hâline gelmiştir. Bu durum bir taraftan olumluysen diğer taraftan eleştirilecek bir konu olarak karşımızda durmaktadır. 1970'lerden 2000'li yıllara gelene kadar masal ve sinema arasındaki ilişkinin yerinde saydığına kanıtıdır.

Televizyonun bu etkisi dışında diğer bir yanı da bu konuda araştırma yapan araştırmacıların da değindiği gibi günümüzün masal ve hikâye ihtiyacını karşılıyor olmasıdır. Özellikle televizyon dizileri bu durumun bir örneğidir. Bu dizilerin etkisi ve 90'lı yıllarda başlayarak 2000'li yıllarda iyice artan dizi sayısı insanların hikâye ve masal dinleme ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu da geleneksel masal anlatıcılığının daha fazla unutulmasına neden olmaktadır. Medya bir taraftan masal metinlerini kullanırken diğer yandan geleneğin kendisinin yaşatılması konusunda bazı sorunların oluşmasına neden olmaktadır.

UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde 32. Genel Konferansı sırasında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi toplanan Genel Kurul'da onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede korunması gereken somut olmayan kültürel miraslar arasında Dilin, Somut Olmayan Kültürel Miras'ın aktarılmasında bir araç işlevi gördüğü sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler bulunmaktadır. Masal da türsel olarak UNESCO'nun sözünü ettiği sözlü anlatımlar ve sözlü geleneklerden biridir.

Diziler dışında masalların televizyonda yer bulduğu bir diğer alan ise çizgi filmler ve çocuk kanallarıdır.

Masalların Yeni Mekânı: İnternet

Kültürün ulusal ve uluslararası düzeyde bireylere ulaştırılması noktasında önemli bir görev de üstlenen İnternet, özellikle toplumsal hayatta bireylerin çeşitli sosyal ihtiyaçlarını gidermek için sık sık başvurdukları önemli bir kaynaktır.

İnternetin bu küresel etkisinin varlığının kabul edilmesine karşın İnternette geçiş herhangi bir geleceğin kullanılması ise uygulama yapmadan sadece görüntü ile bu ihtiyacın karşılanması demektir. İnternetle birlikte alan, kaynak kişi, metin değişirken bunların tüketim ve aktarım ortamlarının da değiştiği görülmektedir. Eskiden alışık olduğumuz imgeler, karakterler, kahramanlar, anlatılar yeniden üretilerek değişmeye başlamıştır. En saf en bozulmamış diye gidilen herhangi bir köyde bile İnternet, telefon, televizyon gibi medya araçları vardır. Kaynak kişiler kendi geleneklerini bu medya araçları sayesinde yeniden şekillendirirler. Masallar da bu yeni üretim ağına dâhil olan folklor ürünlerindedir.

İnternetteki bu folklor üretimini, son zamanlarda türetilmiş bir terim olan “**netlore**” kavramı ile açıklamak da mümkündür. **Gail Arlene De Vos’un “Folklor ve İnternet: Netlore” başlıklı yazısında netlore şu şekilde tanımlanmaktadır:** “Netlore sözlü olmayan, yüz yüze iletilmeyen ve kuşaktan kuşağa aktarılmayan folklorudur. Pek fazla varyasyon da sergilemez. Folklorudur çünkü “anamlı davranış olarak, medya gibi iletişimin ‘yetkili’ kanallarına paralel giden, genelde onları parodileştiren, onlarla dalga geçen ve onlar üzerine yorumlar yapan iletişimli bir yer altı dünyasında yayılan yıkıcı bir oyun çeşididir”

Son dönemlerde “netlore”, “netnografi”, “newslore” gibi terimler de folklorcular arasında tartışılmaktadır.

Günümüzde İnternetin hızlanması ile ses ve görüntü teknolojisinde yaşanan gelişmeler; cep telefonları, tabletler ve bilgisayarlar üzerinden masallara ulaşımı kolaylaştırmıştır. Plaklardan başlayarak radyo, sinema, televizyon ve İnternet üzerinde yolculuk yapan masallar kimi zaman bünyelerine yeni unsurlar katarak dönüşmüşler, kimi zaman da anlatıcısız birer metin olarak karşımıza çıkmışlardır.

MASAL VE TURİZM

Gezilebilen Masal Diyarları

Masalın sinema ve medya sektöründe yaptığı bu yolculuk eş zamanlı olarak başka içerik sektörlerine de yansımıştır. Tema parklar bunlardan biridir. Türkiye’de masal ile ilgili uygulama örneklerinden biri Ankara’da bulunan Harikalar Diyarı isimli parktır.

Türkiye’den bir diğer örnek ise Eskişehir’de kurulan Masal Şatosu’dur. Masal Şatosu’nun İnternet sitesinde şato içinde bulunan bölümlere düzenlenen turlardan bahsedilmektedir.

Türkiye’de görülen bu iki örnek aklımıza masal turizmi kavramını da getirmektedir. Masallar kültür endüstrisinin bir parçasıyken diğer yandan turizmle de yakından ilişkilidir. Avrupa ülkelerinin bazılarında dünyaca bilenen kimi masalların anlatıldıkları yerler üzerinden bir masal yolu turizmi oluşturulmuştur. **Bu bilinçli üretimin güzel örneklerinden biri de Alman turizmine kazandırılan Masal Yolu’dur.** Almanya’da milyonlarca turistin ziyaret ettiği ve Grimm Kardeşlerin derleme için gezdiği 600 km’lik rotayı takip eden «masal yolu» bunlardan yalnızca biridir.

Masal Yolu, Hanau’dan başlayarak Bremen’e kadar, sadece “Bremen Mızıkacıları” ya da “Fareli Köyün Kavalcısı” gibi masallarla değil, kardeşlerin iz bıraktıkları çok sayıda Grimm mekânları boyunca uzanıyor.

Günümüzde bu seyahat yolu Almanya’nın en önemli turizm destinasyonlarından birini oluşturmaktadır. Alman Masal Yolu turu adı altında bir haftalık ya da daha uzun sürelik paket turların satışı gerçekleştirilmektedir. Bu turlar Grimmilerin doğduğu evi ziyaretten Uyuyan Güzeli’nin kalesi Sababurg’a kadar ayrıntılı bir rota ile gerçekleştirilmektedir.

Görüldüğü gibi masallar kültür endüstrisi ile iç içe bir türdür. Dünyada eğlence; seyahat ve sinema sektörünün önemli bir yakıtı durumundadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika ve Avrupa’da yükselişe geçen kültür endüstrisi yukarıda belirtildiği gibi küreselleşmeye kurban edilmeden ve sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek biçimde kullanıldığında, masalların kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlayacaktır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Masalların kültür endüstrisinde fazlasıyla yer alması ve tüketilmesine karşın masal anlatma geleneğinin giderek yok olmasının nedenlerinden biri aşağıdakilerden hangisi değildir?

- A) Radyo programlarının banttan yapılması
- B) Hükümetin masal anlatıcısını yetiştirmek ve masal anlatıcılarını desteklememesi
- C) Usta çırak ilişkisi ile öğrenme ve aktarma durumunun kültür endüstrisi içinde yaşam alanı bulmakta zorlanması
- D) İnternette erişilebilen masal anlatma uygulamaları
- E) Televizyon dizileri ve sinema filmlerinin masal dinleme ihtiyacını karşılıyor olması

AÇIKLAMA

Hükümetin masal anlatıcısını yetiştirmek ve masal anlatıcılarını desteklememesi masal anlatma geleneğinin giderek yok olmasını nedenlerinden biri değildir.

YANIT: B

2. Aşağıdakilerden hangisi masalları ve masal anlatma geleneğini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için imzalanan uluslararası bir sözleşmedir?

- A) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- B) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
- C) Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi
- D) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi
- E) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi

AÇIKLAMA

“Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” masalları ve masal anlatma geleneğini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için imzalanan uluslararası bir sözleşmedir.

YANIT: E

3. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de radyo yayıncılığında var olan masallarla ilgili programların öne çıkan önemli hedefidir?

- A) Masal anlatıcılarını desteklemek
- B) Kültürü kuşaktan kuşağa aktarmak
- C) Çocukların hoşça vakit geçirmesine yardımcı olmak
- D) Masallar ile çocukların eğitimine katkı sağlamak
- E) Radyo programlarını banttan yapmak

AÇIKLAMA

Türkiye’de radyo yayıncılığında varolan masallarla ilgili programların öne çıkan önemli hedefi masallar ile çocukların eğitimine katkı sağlamaktır.

YANIT: D

4. Aşağıdakilerden hangisi Keloğlan masallarının Türk masalları arasında diğerlerinden daha fazla bilinmesinin nedenidir?

- A) Masalların radyo programlarında sıklıkla anlatılması
- B) 1970’lerde çekilen filmlerin televizyonlarda sıklıkla gösterilmesi ve gösterilmeye devam edilmesi
- C) Masal anlatıcıları tarafından en çok anlatılan masal olması
- D) Birçok çocuk kitabında yer alması
- E) Telif haklarının olmaması

AÇIKLAMA

1970’lerde çekilen filmlerin televizyonda sıklıkla gösterilmesi ve gösterilmeye devam edilmesi Keloğlan masallarının Türk masalları arasında diğerlerinden daha fazla bilinmesine neden olmuştur.

YANIT: B

5. Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankasının çıkardığı iki plak aşağıdakilerden hangisi tarafından hazırlanmıştır?

- A) Nuran Şener
- B) Günseli Güleç
- C) Agah Özgüç
- D) Nebi Özdemir
- E) Bilge Seyidoğlu

AÇIKLAMA

Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankasının çıkardığı iki plak Pedagog Dr. Nuran Şener tarafından hazırlanmıştır.

YANIT: A

6. Herhangi bir edebî eserin yazma veya basma olarak kayıtlı ürün hâline geldiği andan itibaren aynı zamanda ekonomik yanı da bulunan bir ürüne dönüştüğünü ve ürüne dönüşen bu edebî eserlerin bir yandan da sinema, radyo, televizyon yapımı ve animasyonun beslendiği kaynaklar hâline geldiğini belirten isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nebi Özdemir
- B) Agah Özgüç
- C) Mehmet Çevik
- D) Günseli Güleç
- E) Bilge Seyidoğlu

AÇIKLAMA

Nebi Özdemir, herhangi bir edebî eserin yazma veya basmak olarak kayıtlı ürün hâline geldiği andan itibaren aynı zamanda ekonomik yanı da bulunan bir ürüne dönüştüğünü ve sinema, radyo, televizyon yapımı ve animasyonun beslendiği kaynaklar hâline geldiğini belirtir.

YANIT: A

7. Aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Masalların günümüzde yeni icra ortamları sinema, radyo, televizyon gibi görsel kültüre dayalı sektörlerdir.
- B) Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de destan, efsane, masal, halk hikâyesi, ağıt, türkü gibi sözlü üretim ortamında doğan ürünler çok sayıda filmin senaryosunu oluşturmaktadır.
- C) Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de yazılı edebiyatın roman, öykü, deneme, şiir gibi türler çok sayıda filmin senaryosunu oluşturmaktadır.
- D) Türkiye’de de diğer ülkelerde olduğu gibi masal endüstrisi tam olarak oluşmuştur.
- E) Kültür endüstrisi özünde tüm dünyanın bilgi ve belleğini bir araya getiren ve bunları birbirine karıştırarak farklı ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir mekanizmadır.

AÇIKLAMA

Türkiye’de masal endüstrisi tam olarak oluşmuş-tur ifadesi yanlıştır. Çünkü Türkiye’de masal endüstrisi tam olarak oluşmamıştır.

YANIT: D

8. 1966 yılında Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankası tarafından hazırlanan masal plaklarında aşağıdaki masallardan hangisi yoktur?

- A) Yaramaz Tavşan
- B) Tılsımlı Altınlar
- C) Parmak Çocuk
- D) Kurnaz Tilki ile Akıllı Horoz
- E) İyilik Kazanır

AÇIKLAMA

1966 yılında Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankası tarafından hazırlanan masal plaklarında yer alan masalların adı şu şekildedir: İyilik Kazanır, Kurnaz Tilki ve Akıllı Horoz, Tılsımlı Altınlar, Yaramaz Tavşan.

YANIT: C

9. Milliyet Gazetesi ve Garanti Bankası ile birlikte hazırlanan ikinci seri masal plaklarında aşağıdaki masallardan hangisi yoktur?

- A) Tekir ile Bıdık
- B) Altın Yumurta
- C) Nardaniye Hanım
- D) Sihirli Davul
- E) Kınalı Kuzu

AÇIKLAMA

Milliyet Gazetesi’nde masallara yönelen 1966 yılındaki bu dikkat sonraki birkaç yıl daha devam etmiştir. Milliyet Gazetesi ve Garanti Bankası (1968) ile birlikte hazırlanan ikinci seri masal plaklarında şu masallara yer verilmiştir: Tekir ile Bıdık, Altın Yumurta, Sihirli Davul, Kınalı Kuzu, Akıllı Pire, Tonton Sıpa, Parmak Çocuk, Yaralı Kuş.

YANIT: C

10. 1960’lı yıllarda sinemada ve plak sektöründe masala yönelen dikkat aynı şekilde radyo programlarında da başlamıştır. Bunun ilk örneklerinden biri “masalcı teyze” olarak da tanınan kim tarafından TRT radyosunda anlatılmıştır?

- A) Nuran Şener
- B) Bilge Seyidoğlu
- C) Evrim Ölçer Öznel
- D) Günseli Güleç
- E) Gülin Öğüt Eker

AÇIKLAMA

“masalcı teyze” olarak da tanınan Günseli Güleç tarafından TRT radyosunda anlatılmıştır.

YANIT: D

11. Aşağıdakilerden hangisi “masalci teyze” olarak da tanınan Günseli Güleç’in TRT radyosunda masal anlattığı programın adıdır?

- A) Masal Yolu
- B) Masal Saati
- C) Masal Haberleri
- D) Masal Ağacı
- E) Masal Teyzesi

AÇIKLAMA

1960’lı yıllarda sinemada ve plak sektöründe masala yönelen dikkat aynı şekilde radyo programlarında da başlamıştır. Bunun ilk örneklerinden biri “masalci teyze” olarak da tanınan Günseli Güleç’in TRT radyosunda masal anlattığı Masal Saati adlı programdır.

YANIT: B

12. Aşağıdakilerden hangisi 2016 yılında Türkiye’deki radyo kanallarında yayınlanan bir masal programının adıdır?

- A) Yaramaz Tavşan
- B) Evvel Zaman İçinde
- C) Anlatan Bakalım
- D) Bir Varmış Bir Yokmuş
- E) İyilik Kazanır

AÇIKLAMA

2016 yılında yayınlanan “Bir Varmış Bir Yokmuş” isimli programdır. Bu program haftada bir kez önce masal konusunda uzmanların masallarla ilgili bazı konularda bilgi verdiği ardından da bir masalın anlattığı formattadır.

YANIT: D

13. Aşağıdakilerden hangisi NTV Radyo’da masal anlatıcısı Judith Liberman’ın hazırlayıp sunduğu programın adıdır?

- A) Masalci Teyze
- B) Masal Kutusu
- C) Türk Masalları
- D) Masal Bu Ya
- E) Bir Varmış Bir Yokmuş

AÇIKLAMA

NTV Radyo’da masal anlatıcısı Judith Liberman’ın hazırlayıp sunduğu “Masal Bu Ya” isimli programdır ve yayın hayatına devam etmektedir.

YANIT: D

14. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’deki radyo kanallarında yayınlanan masal programlarından biri değildir?

- A) Bir Varmış Bir Yokmuş
- B) İyilik Kazanır
- C) Masal Kutusu
- D) Türk Masalları
- E) Masal Saati

AÇIKLAMA

“İyilik Kazanır” bir program adı değil bir masal adıdır.

YANIT: B

15. “Bir Varmış Bir Yokmuş” isimli programın TRT İnternet sitesindeki tanıtımında aşağıdaki ifadelerden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Masalların kültürümüze katkılarını vurgulayacağız.
- B) Masalların içeriklerini, kültürel mirasımızdaki önemini vurgulayacağız.
- C) İnternette erişilebilen masal anlatma uygulamalarını belirteceğiz.
- D) Masalların eğitici, şifa verici taraflarını kullanacağız.
- E) Masalların eğlendirici taraflarını kullanarak dinleyicimizle keyifli dakikalar geçireceğiz.

AÇIKLAMA

“Bir Varmış Bir Yokmuş” isimli program TRT İnternet sitesindeki tanıtımında şu ifadelerle yer verilmiştir: Masalların kültürümüze katkılarını, içeriklerini, kültürel mirasımızdaki önemini vurgulayacağız. Masalların eğitici, şifa verici, eğlendirici taraflarını kullanarak dinleyicimizle keyifli dakikalar geçireceğiz.

YANIT: C

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. **Aşağıdakilerden hangisi Türk sinemasında masallardan uyarlanarak çekilmiş bir film değildir?**
 - A) Masal Kutusu
 - B) Keloğlan
 - C) Cilalı İbo Kırk Haramiler
 - D) Atını Seven Kovboy
 - E) Şahmaran
2. **Sinemada asıl masal filmleri furyası 1970 yılında gösterime giren Zeynep Değirmencioğlu'nun oynadığı hangi filmle başlar?**
 - A) On Küçük Şeytan
 - B) Prensesin Uykusu
 - C) Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler
 - D) Ayşecik Fakir Prenses
 - E) Kül Kedis
3. **Aşağıda verilen hangi yılda Türk sinemasında Keloğlan filmleri serisi başlamıştır?**
 - A) 1967
 - B) 1968
 - C) 1969
 - D) 1970
 - E) 1971
4. **En önce sözlü kültürde var olmuş, sonrasında yazılı kültüre aktarılmış, ardından radyoda kendine yer bulmuş ve nihayetinde sinema filmi olarak karşımıza çıkmış olan Keloğlan masallarının bu yolculuğu aşağıdakilerden hangisine örnektir?**
 - A) Kültürün kuşaktan kuşağa yaptığı yolculuğa
 - B) Bir türün sözlü kültürden kültür endüstrisine yaptığı yolculuğa
 - C) Keloğlan'ın masal anlatıcıları tarafından en çok anlatılan masal olmasına
 - D) Masalları ve masal anlatma geleneğinin korunmasına
 - E) Çocukların eğlenmesine yardımcı olmasına

MURAT YAYINLARI

5. **Aşağıdakilerden hangisi dünya sinemasında masallardan uyarlanarak çekilmiş bir film değildir?**
 - A) Güzel ve Çirkin
 - B) Pamuk Prenses ve Avcı
 - C) Masal Masal İçinde
 - D) Pan'ın Labirenti
 - E) Kız ve Kurt
6. **Avrupa ülkelerinin bazılarında dünyaca bilinen kimi masalların anlatıldıkları yerlerinden bir turizm oluşturulmuştur. Aşağıdakilerden hangisi turizm ve masal ilişkisine örnek olabilecek bir uygulamadır?**
 - A) Masal Kutusu
 - B) Masal Yolu
 - C) Masal Masal İçinde
 - D) Bir Varmış Bir Yokmuş
 - E) Masal Bu Ya
7. **Aşağıdakilerden hangisi küreselleşmeye kurban edilmeden ve sürdürülebilir kalınmaya hizmet edecek biçimde kullanıldığında, masalların kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlayacaktır?**
 - A) Kültür turizmi
 - B) Görsel kültür
 - C) Kültür endüstrisi
 - D) Geleneksel taşıyıcı
 - E) Yazılı kültür
8. **Sözlü olmayan, yüz yüze ileilmeyen ve kuşaktan kuşağa aktarılmayan folklor ne ad verilir?**
 - A) Netlore
 - B) Arketip
 - C) Motif
 - D) Tem
 - E) Formel

9. I. Çocuklara belirli bir saatte yatma alışkanlığı vermek.
II. Çocuklara bir şeyi görmeden, sadece duyarak akılda tutma, hayâlde canlandırma yeteneğini kazandırmak.
- Yukarıda verilen özellikler TRT radyosunda yayınlanan hangi masal programının gagesidir?**
- A) Bir Varmış Bir Yokmuş
B) Masal Kutusu
C) Türk Masalları
D) Masal Bu Ya
E) Masal Saati
10. **TRT radyosunda başlayan “Bir Varmış Bir Yokmuş” isimli program hangi yılda yayımlanmaya başlamıştır?**
- A) 1912
B) 1913
C) 1914
D) 1915
E) 1916
11. **Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**
- A) Masallar, 1950’li yıllardan beri Türk sinemacıları tarafından değerlendirilmeye başlanmıştır.
B) Sinema özellikle 1970’li yıllardan itibaren film serileri hâlinde masalı kullanmıştır.
C) 1970’li yıllar, masal kökenli fantastik filmlerin ortaya çıktığı, buna karşılık da masal anlatma geleneğinin ortadan kalkmaya başladığı bir dönemdir.
D) “Keloğlan Kara Prensese Karşı” Türk sinemasında ödül alan ilk masal filmidir.
E) Türk sinemasında masalardan uyarlanan birçok film bulunmaktadır.
12. **UNESCO’nun 17 Ekim 2003 tarihinde toplanan Genel Kurul’da aşağıda verilen hangi sözleşme onaylanarak yürürlüğe girmiştir?**
- A) Kyoto Protokolü
B) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
C) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi
D) Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
E) Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi
13. **Turgut Özakman’ın radyo oyunlarını sinema filmi senaryosuna çevrilmesi ile aşağıdaki filmlerden hangisi çekilmiştir?**
- A) Güzel ve Çirkin filmi
B) Cılalı İbo Kırk Haramiler filmi
C) Şehzade Sinbad Kaf Dağında filmi
D) Keloğlan filmleri
E) Prensesin Uykusu filmi
14. **Aşağıdakilerden hangisi “Pamuk Prens ve Yedi Cüceler” isimli filmin Türk sinemasında diğer filmlere göre önemli özelliğidir?**
- A) Kolay uyarlanabilir olması
B) Seyircinin taleplerinin çok olması
C) Maliyetinin düşük olması
D) Telif haklarının olmaması
E) Ödül alan ilk ve tek masal filmi olması
15. **Aşağıdakilerden hangisi dünya sinemasında masalardan uyarlanarak çekilmiş bir film değildir?**
- A) Dev Avcısı Jack
B) Bir Varmış Bir Yokmuş
C) Karmakarışık
D) Muhteşem ve Kudretli
E) Grinç

**ÇÖZÜMLÜ DENEME
SORULARI YANITLARI**

1. **A** Türk sinemasında masallardan uyarlanan birçok film bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Prensesin Uykusu (2010), Keloğlan Kara Prense Karşı (2005), Kül Kedisi (2002), Şahmaran (1993), Ben Bir Garip Keloğlanım (1976), Atını Seven Kovboy (1974), Keloğlan ile Cankız (1972), Alaeddin'in Lambası (1972), Keloğlan Aramızda (1971), Sinderella Kül Kedisi (1971), Şehzade Sinbad Kaf Dağında (1971), Ali Baba ve Kırk Haramiler (1971), On Küçük Şeytan (1971), Ayşecik ve Sihirli Cüceler Rüya Ülkesinde (1971), Kül Kedisi (1971), Keloğlan (1971), Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (1970), Cıllı İbo Kırk Haramiler (1964), Kül Kedisi (1961), Ayşecik Fakir Prenses (1963)
2. **C** Sinemada asıl masal filmleri furçası 1970 yılında gösterime giren Zeynep Değirmencioğlu'nun oynadığı "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" isimli filmle başlamıştır.
3. **E** 1971 yılında Türk sinemasında Keloğlan filmleri serisi başlamıştır. Bu filmlerin tamamında Rüştü Asyalı, Keloğlan rolünü canlandırmıştır.
4. **B** Keloğlan masallarının bu yolculuğu bir türün sözlü kültürden kültür endüstrisine yaptığı yolculuğa örnektir.
5. **C** Tüm dünyad sinemasının listesini vermek zor olsa da bu tarz filmlere örnek olabilecek bazı filmler şunlardır: Güzel ve Çirkin (2014), Sinderella (2015), Malefiz (2014), Hansel ve Gretel: Cadı Avcıları (2013), Dev Avcısı Jack (2013), Muhteşem ve Kudretli Oz (2013), Pamuk Prenses ve Evcı (2012), Pamuk Prensesin Maceraları: Ayna Ayna Söyle Bana (2012), Pamuk Prenses (2012), Kız ve Kurt (2011), Karmakarışık (2010), Alice Harikalar Diyarında (2010), Spiderwick Günceleri (2008), Kırmızı Başlıklı Kız (2005) Pan'ın Labirenti (2006), Shrek (2001), Grinç (2000).
6. **B** Avrupa ülkelerinin bazılarında dünyaca bilinen kimi masalların anlatıldıkları yerler üzerinden bir masal yolu turizmi oluşturulmuştur. Bu bilinçli üretimin güzel örneklerinden biri de Alman turizmine kazandırılan "Masal Yolu"dur.
7. **C** "Kültür endüstrisi" masalların kuşaktan kuşağa aktarılmasına katkı sağlayacaktır.
8. **A** Gail Arlene De Vos'un "Folklor ve İnternet: Wetlore" başlıklı yazısında netlore, sözlü olmayan, yüz yüze iletilmeyen ve kuşaktan kuşağa aktarılmayan folklorudur.
9. **E** "Masal Saati" adlı programın iki gayesi var. Biri çocuklara belirli bir saatte yatma alışkanlığını vermek. İkincisi ve daha önemlisi ise onlara bir şeyi görmeden, sadece duyarak akılda tutma, hayâlde canlandırma yeteneğini kazandırmak
10. **E** "Bir Varmış Bir Yokmuş" isimli program 1916 yılında TRT radyosunda yayınlanmaya başlamıştır.
11. **D** Türk sinemasında ödül alan ilk masal filmi "Keloğlan Kara Prense Karşı" değil "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" isimli filmidir.
12. **C** UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde 32. Genel Konferansı sırasında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi toplanan Genel Kurul'da onaylanarak yürürlüğe girdi.
13. **D** Keloğlan filmleri Turgut Özakman'ın radyo oyunlarını sinema filmi senaryosuna çevrilmesi ile çekilmiştir. Bu da radyo ve sinema arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir.
14. **E** Bu filmin diğer filmlere göre Türk sinemasındaki en önemli özelliği ödül alan ilk ve tek masal filmi olmasıdır.
15. **B** "Bir Varmış Bir Yokmuş" 2016 yılında TRT radyosunda yayınlanan bir masal programın adıdır.

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de; Masal anlatma geleneği hakkında yapılan tartışmaları değerlendirecek, masal anlatıcısının özellikleri ve bir masalı günümüzde yeniden canlandırarak anlatma tekniğini ifade edebilecek bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 – 4

Halk Bilimcilerin Anlatıcıya Yönelen Dikkatleri

Halk bilimi kuramları içerisinde masala yönelen ilk dikkatler genellikle masalın metnine yönelik olmuştur. Masal metnine yönelik tanımsal, türsel ve daha önemlisi köken arayışları meselelerinden sonra masalın yalnızca bir metin olmadığı bir gösterim olduğu fark edilmiştir. **İlhan Başgöz**, bunu ilk fark edenler arasında **Carl Wilhelm von Sydow** ve sonrasında Rus halk bilimi araştırmacılarını, özellikle de **Mark Azadovski**'yi gösterir. Rus Halk Bilimciler ise masal anlatıcısının dış görünüşü, yaşadığı muhit, hayat hikâyesi, masala karşı ilgisi, psikolojisi, yaratıcılık üslubu, masalı anlatma zamanı gibi özelliklere dikkat çekmişlerdir.

Fin Okulu'nun takipçilerinden **von Sydow** masal anlatıcılarını “aktif gelenek taşıyıcıları”, “pasif gelenek taşıyıcıları” olarak ikiye ayıracaktır. **Rus halk bilimci Azadovski**, masalın yaratılmasında, biçimlenmesinde, yayılmasında ve değişmesinde masal anlatıcısının önemini vurgulamıştır.

Azadovski'nin masalcıya dikkatini yönelttiği önemli bir isim olarak tanınmasının sebebi kuşkusuz onun **Sibirya'dan Bir Masal Anası** adlı eseridir. **Söz konusu yazı Türkçeye İlhan Başgöz tarafından çevrilmiştir. Başgöz kitabına yazdığı Giriş** kısmında Azadovski'nin bu küçük ama önemli çalışmasından sonra masalcının folklor çalışmalarında layık olduğu yeri aldığını söylemiş, diğer halk bilimcilerin de Azadovski'yi takip ederek görüşlerini geliştirdiklerini ve böylece antropolojide beliren “**hayat hikâyesi yöntemi**”nin folklor da yankı bulduğunu aktarmıştır. Başgöz'ün Azadovski'nin masal çalışmalarına en önemli katkısı olarak bahsettiği “hayat hikâyesi yöntemi” şüphesiz folklorun bağlamsal kuramlarının geldiği önemli noktalardan biridir. Azadovski Sibirya'dan Bir Masal Anası isimli bu yazısını 1925 yılında Rusça olarak Verkholensk Bölgesinden Masallar adlı kitabına önsöz olarak yazmış, 1926 yılında yazı Almancaya, 1974 yılında ise İngilizceye çevrilmiştir.

Azadovski'ye göre masalın yaşadığı yerlerin, masaldaki olayların ve masalda görülen başka değişmelerin ve çeşitlenmelerin incelenmesi masal anlatıcısının yaratıcılığını anlamak için yetersizdir. Azadovski bu düşüncesini **Natalla Osipovna Vinokurova** adlı masal anlatıcısının hayat hikâyesini başka bir deyişle onun ahlaki değerlerini, başından geçen olayları, masal seçimindeki prensiplerini derinlemesine çalışarak uygulamaya çalışır. Bir masalcının masal anlatımı esnasındaki şartlara ve çevreye göre masalını şekillendirmesi dışında masalcının tüm hayatı boyunca başından geçenler de masalı etkileyen önemli unsurlardan biridir.

Walter Benjamin “**Hikâye Anlatıcısı: Nikolay Leskov'un Eserleri Üzerine Düşünceler**” adlı makalesinde hikâye anlatıcısının beslendiği kaynağın ağızdan ağıza aktarılan deneyim olduğunu vurgular ve hikâye anlatıcılarını iki farklı grupta ele alarak ya yerleşik bir çiftçiye ya da ticaret yapan bir denizciye benzetir. Benjamin makalesinde romanın doğuş süreciyle hikâye anlatıcısının yok oluşu arasında bir bağ kurar ve roman okuyucusunun en yalnız bırakılmış dinleyici olduğunu söyler.

Görüldüğü üzere masal üzerine çalışan araştırmacılar masalların önemli unsurlarından birinin masal anlatıcısı olduğu üzerinde fikir birliğindedir. Masal anlatıcısının masalın metni ve motifleri üzerinde önemli etkileri vardır. Masal anlatıcısının yaşı, cinsiyeti, eğitimi, bulunduğu ortamın koşulları, dinleyicilerin yaşları ve cinsiyetleri bir masalın metnini şekillendiren unsurların başında gelir.

MASAL ANLATICISININ ÖZELLİKLERİ

Geleneksel Masal Anlatıcısının Özellikleri

Geleneksel masal anlatıcısının belirli bir tipolojisi olmamakla birlikte bazı anlatım özellikleri bulmak mümkündür.

Kitap güncellemelerini ve değişikliklerini “www.muratyayinlari.com” internet sitemizin DUYURULAR bölümünden takip edebilirsiniz.

Masalcı masalına “bir varmış bir yokmuş” diyerek başladığında anlatacaklarının inandırma gayesi olmadığını hatta gerçek bile olmadıklarını anlatmak ister. Masalların anonim bir tür olması yani ilk söyleyeni ya da yazanının belli olmayışı da masalçıya serbest bir alan sağlamaktadır. Bu noktada yukarıda söylenenleri akılda tutarak masalçının anlatma biçimine dair bilgilere yer vermek gerekir.

Anadolu’da masallar genellikle ev içinde anlatılır. Bu nedenle de masal anlatan kişilere “**masal anası**”, “**masalçı**”, “**masal ebesi/ninesi**”, “**masal atası**” gibi isimler verilmiştir. **Masal anlatıcısı** masalına başlamadan önce tekerlemeler söyler bu sayede masal başlayacağını haber verir ve sessizliği sağlamış olur. Masalların dinleyicileri ise her yaşta insan olabilir. Evde çocuklara ve ev halkına anlatılan masallar kimi zaman yetişkinlere ve köy odalarında köy halkına da anlatılmaktadır. Dolayısıyla masalçı, dinleyicisinin yaşına, cinsiyetine ve statüsüne göre anlattığı masalı biçimlendirebilir. **Masal anlatıcısı** masalını anlatırken kendinden bir şeyleri de masalına katar, böylelikle her masal bir önceki anlatılan masaldan farklı bir masala dönüşebilir. **Anlatıcı** ana çatıyı bozmayacak şekilde motiflerin uzunluklarını, kısalıklarını ayarlayabilir veya bir motifi masaldan tamamen atabilir. Bulunan ortamın koşullarına, taleplerine uygun olarak masalını şekillendirir ve adeta yeniden yaratır. **Masal anlatıcısı** şapka, battaniye, mendil, baston, tespih gibi bazı nesnelere kullanarak masalına görsel imgeler katar ve böylece anlatımını kuvvetlendirebilir. Ayrıca masalçının kendi yöresinin örf ve adetlerinin masal metnine yansması da doğal bir süreçtir.

Metin Ekici, masalların belirli bir anlatıcı tipolojisi olmadığını aktarır. Ekici’ye göre bir masal yere ve zamana bağlı olmadan belli bir anlatıcı tipine bağlı olmaksızın anlatılır ve bu anlatmaların kendilerine ait bir tür geleneği oluşmakla birlikte belli bir anlatıcı grubuna bağlı bir gelenek oluşturmaları söz konusu değildir.

Masal anlatıcısının özelliklerine değinen Linda Dégh, sözlü kültürü yaymak için gerekli faktörlerden birinin hafıza yani ezber olduğunu söyler. Dégh, masalçının pek çok masalı hafızasında tutabilmesi gerektiğini ve repertuarının kişisel bölümlerini uzun süre hafızasından anlatabilmesi gerektiğini söyler. Dégh ayrıca, masalçının en önemli erdeminin masalını değiştirmeden hafızasında tutmak olduğunu aktarır. Mustafa Gültekin’ de Dégh’in bu görüşüne Karl Reichl’in fikirlerine atıf yaparak karşı çıkmıştır. Gültekin “oysaki günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar, oldukça uzun destanların bile anlatıcılar tarafından ezberlenmediğini, temel bazı hikâye kalıplarının kullanımıyla anlatım anında yeniden yaratıldığını göstermektedir” demiştir.

Selami Fedakâr, Özbek Millî Ansiklopedisi’ndeki sınıflandırmaya göre masal anlatıcılarının iki başlık altında toplanmasının uygun olacağını belirtir. Birincisi “yaratıcı masal anlatıcıları” ikincisi ise “aktarıcı masal anlatıcıları”. Yaratıcı masal anlatıcılarının Özbek geleneğinde masal anlatıcılığını meslek olarak seçen ve masalları her defasından yeniden üretmeyi ustalıklı başarabilen kişiler olduğunu söyleyen Fedakâr, bu tarz kişilerin masal anlatmaya hevesli ve yetenekli olan ve bir usta anlatıcının yanında belirli bir süre eğitim için duranlardan oluştuğunu aktarır. **Fedakâr, aktarıcı masal anlatıcılarının** ise bunu bir meslek olarak icra etmeyen daha amatör olan ve bildikleri, duydukları masalları hiç değiştirmeden anlatan kişiler olduğunu söyler.

Fedakâr’ın bahsettiği yaratıcı masal anlatıcıları arasında Ziya Gökalp’in sözünü ettiği “ocaktan gelme” masalcılara benzemektedir. Gökalp bu konu hakkında şunları söylemektedir: “Halk masalı her masal söyleyenden alınmaz. Çünkü masalın kendine mahsus tabirleri, kendine mahsus lisanı vardır. Masalları hususi tabirleriyle, hususi şivesiyle nakleden ancak ocaktan yetişme masalcılardır. Masalcılar eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır. Ozanlık, babadan oğula kaldığı gibi masalcılık da anadan kıza intikal eder. Erkek masalcılar varsa da, ekseriya masalcılar kadın cinsindedir.

Masal anlatıcısı bir destancı, meddah ya da âşık gibi usta çirak ilişkisine bağlı bir biçimde yetişen kişiler değildir. Masalları anlatanlar sözlü gelenek içerisinde önce dinleyerek sonra da anlatarak masalları öğrenirler.

Masal anlatıcılığının usta çirak ilişkisi ile öğrenilen bir sürece tabi olmamasına rağmen bazı durumlarda yakın çevrede veya aile içinde bir masal anlatıcısının olması, geleneğin devamına katkı sağlamaktadır.

Masalların anlatılma zamanı tarif edilirken genellikle uzun kış geceleri ve ateş, tandır veya ocak başında anlatıldığından söz edilir. Oysaki masalların anlatıldığı zamana dair bir kısıtlama söz konusu değildir. “Masalları, her zaman dinlemek mümkündür.

Masal anlatıcıları konusunda tartışmalı olan konulardan biri de anlatıcıların cinsiyeti meselesidir. Birçok araştırmacı masal anlatıcılarının genellikle kadınlardan oluştuğunu söylemektedir. Bu konuda Sakaoğlu şu görüşleri savunur: “Masallarımızın başlıca anlatıcıları kadınlardır; erkekler arasında da anlatıcılar var ise de bu işin önde gelen yaratıcıları kadınlardır.

Günümüzde Masal Anlatıcıları ve Anlatıcılığı

Masal anlatılır bir tür olmaktan çok artık dinlenir, izlenir, okunur bir türe dönüşmüştür. Ancak 1970’li yıllar ve sonrasında özellikle Avrupa ve ABD’de canlı performansla dayalı profesyonel bir meslek olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Radyo ve televizyon aracılığıyla masal anlatma faaliyetleri ivme kazanmıştır. 2000’li yıllardan sonra ise masal ve hikâye anlatıcılığı dünyada reklam, liderlik, yöneticilik ve pazarlama sektörlerinin önemli bir parçasına dönüşmüştür.

Ünlü şirketler, reklam ajansları masallardan faydalanarak pazarlama ve büyüme stratejilerini geliştirmişlerdir. Türkiye’de ise masallar anlatıcılarıyla birlikte neredeyse kaybolmaya yüz tutmuş bir türe evrilmiştir. Ancak UNESCO, (2003) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve onun getirdiği yeni farkındalık ve açılımlarla masal yeniden anlatılır bir türe dönüşmeye başlamıştır.

Masalların yaşatılmaya ve kuşaktan kuşağa aktarılmaya çalışıldığı bir mekân olarak müzeler önemlidir. Bu bağlamda 28 Mayıs 2013 tarihinde Gazi Üniversitesi, Altındağ Belediyesi ve Ankara Kalkınma Ajansı ortaklığında hizmete açılan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, somut olmayan kültürel miras ürünlerinin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına hizmet etmektedir.

Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi masalların yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için günlük ve dönemsel çalışmalar yapmaktadır. Müzede masalların ziyaretçilere aktarımı için özel olarak oluşturulmuş masal odası bulunmaktadır. Deneyimli masal anlatıcıları tarafından bu odada gelen ziyaretçi gruplarına Nardaniye Hanım, Küllü Fatma, Fesleğenci Kızı, Ütelek, Sitti Nusret, Ahu Melek gibi masallar anlatılmaktadır.

Bir Model Olarak Masal Anlatma Tekniği

Modern çağda masallar sözlü olarak yayılma ortamlarını hızla yitirmektedirler. Dolayısıyla gündelik hayatında masal anlatan birini görmeyen bir insan masal anlatmayı görerek, masalı duyarak anlatıcı olmayı öğrenme şansını elde edemez. Dolayısıyla modern masal anlatıcıları için pratik bir kılavuz gereklidir. Modern masal anlatıcılarının yalnızca profesyonel masal anlatıcısı olmaları gerekmez. Bu bölümde modern masal anlatma teknikleri birer öneri olarak getirilecek ve masal anlatırken herkesin kolayca uygulayabileceği aşamalar verilecektir.

1. Masalını Seç

➤ *Masalıcı anlatacağı yere ve hitap edeceği dinleyici kitlesine göre masalını seçmelidir. Masalıcı masalını geleneksel masallar arasından seçebilir ya da annesinden, anneannesinden büyüklelerinden duyduğu bir masalı yeniden canlandırmak istiyor olabilir.*

2. Masalın Üzerinde Düşün

➤ *Masalıcı masalın sevdiği noktalarını tespit etmeli ve bunun nedenini bulmalıdır. Masalıcı öncelikli olarak anlatacağı masalı özümsemeli ve üzerinde düşünmelidir. Bu aşama masalı anlatırken masalla dinleyiciler arasında bağ kurmasını sağlayacaktır.*

3. Nasıl Anlatacaksın Karar Ver

➤ *Dinleyicilerle güçlü bir bağ kurabilmek için gerektiği zaman olayı birebir yaşıyormuş, kendi başından geçmiş gibi anlatma yoluna gidebilir. Kimi zaman olayları uzak bir geçmişte olmuş olaylar gibi anlatabilir. Kimi karakterlerin ses, beden ve mimiklerini taklit edebilir. Kapı gıcirtısı, rüzgâr sesi, çocuk kahkahası gibi efektleri taklit yöntemiyle masalın içine katabilir.*

4. Tekerlemeni Seç

➤ *Türk masal anlatma geleneğinde, masalın başlangıcında, ortasında ve sonunda tekerleme ve formellere başvurmak geleneksel bir uygulamadır. Tekerleme, masalın uzun ya da kısa oluşuna göre seçilmeli ve dinleyicinin masaldan uzaklaşmasına neden olmamalıdır. Tekerleme, masalıcı ve dinleyicileri birlikte çıkacakları yola hazırlayan bir araç olarak görülmeli ve işlevsel bir biçimde kullanılmalıdır.*

5. Yardımcılarını Belirle, Heybeni Doldur

➤ *Formülistik sayılar bunun iyi bir örneğidir. Masalını anlatırken heybeni onlarla rahatlıkla doldurabilirsin. 3’ler, 7’ler, 40’lar masal anlatırken başvurabileceğin sayılardır*

6. Masal Kahramanlarını Belirle, Onlarla Tanış

7. Masalının Motiflerini Belirle, İskelet Yapısını Ortaya Çıkart

➤ *Masalıcının anlatımı esnasında değiştiremeyeceği motif, tip ve olay örgüsü gibi unsurlara masalın iskelet yapısı denilir. Masallarda geçen aşamaları ve eylem adımlarını tek tek belirlemek ve listelemek önemlidir.*

8. Masalına Yeni Bir Elbise Dik ve Giydir

9. Anlatırken Dinlet

➤ *Bu aşama masal, masalıcı ve dinleyenin ilk kez bir araya geleceği andır. Bu nedenle de iletişim, bu aşamanın anahtar kelimesidir. Masalıcı masalını anlatırken gözleriyle, vücut diliyle, mimikleri aracılığıyla dinleyiciyle temas hâlinde olmalıdır. Masalıcının ses tonu ve beden dili de güçlü iletişim araçlarından birisidir.*

10. Anlatırken Canlandır

➤ *Masal her ne kadar gördürtme sanatı olsada dinleyiciye yaşatma sanatıdır da. Dinleyiciye masalı yaşatmak için işitme, tatma, hissetme, görme ve koklama olmak üzere beş duyu organından istifade edilebilir. Masalıcı, dinleyicilere masalı üç boyutlu göstermeye çalışmalıdır.*

11. Üç Elma Düşürmeyi Unutma

➤ *Geleneksel masal anlatıcıları masallarını sonlandırırken “gökten üç elma düştü” “biri bana, biri bu masalı anlatana, biri de size” ifadelerini kullanırlar. Bununla amaç masalla birlikte bir hayal dünyasına seyahat eden dinleyiciyi gerçek dünyaya geri çağırmaktır.*

AÇIKLAMALI SORULAR

1. “Masalını hiç değiştirmeden aktarır. Masal anlatıcılığını meslek olarak icra etmez ve daha amatördür.”

Yukarıda bahsedilen özellikler hangi tip masal anlatıcısına aittir?

- A) Usta masal anlatıcısı
B) Aktarıcı masal anlatıcısı
C) Modern masal anlatıcısı
D) Amatör masal anlatıcısı
E) Yaratıcı masal anlatıcısı

AÇIKLAMA

Bu tip masal anlatıcısına “aktarıcı masal anlatıcısı” adı verilir.

YANIT: B

2. I. Tekerlemeler sıklıkla kullanılır.
II. Genellikle kısa anlatılardır.
III. Anlatıcı tipolojisine sahip değildir.
IV. Kadın ve erkek olmak üzere herkes tarafından anlatılır.

Yukarıda verilen özellikler aşağıdaki türlerden hangisine aittir?

- A) Roman
B) Destan
C) Masal
D) Deneme
E) Biyografi

AÇIKLAMA

Verilen özellikler “masal” türüne aittir.

YANIT: C

3. **Aşağıdakilerden hangisi halk bilimi çalışmaları tarihinde masalçıya dikkatini yöneltten öncü isimdir?**

- A) Richard Dorson
B) Benjamin Botkin
C) Mark Azadovski
D) Pertev Naili Boratav
E) Joseph Campbell

AÇIKLAMA

Mark Azadovski, halk bilimi tarihinde masalçıya dikkatini yöneltten öncü isimdir.

YANIT: C

4. **Aşağıdakilerden hangisi masal anlatıcısının özelliklerinden biri değildir?**

- A) Masal anlatıcısının masalına başlamadan önce tekerlemeler söylemesi
B) Masal anlatıcısının masalındaki motifleri değiştirebilmesi
C) Masal anlatıcısının söz eşliğinde masalını anlatması
D) Masal anlatıcısının dinleyiciyi masalına katması
E) Masal anlatıcısının masalına şapka, tespih gibi görsel imgeler katarak anlatımını kuvvetlendirmesi

AÇIKLAMA

Masal anlatıcısı saz eşliğinde masalını anlatmaz. Ancak şapka, battaniye, mendil, baston, tespih gibi bazı nesnelere kullanarak masalına görsel imgeler katar ve böylece anlatımını kuvvetlendirir.

YANIT: C

5. **Aşağıdaki araştırmacılarından hangisi masal anlatıcılarını “aktif gelenek taşıyıcıları” ve “pasif gelenek taşıyıcıları” olarak ikiye ayırır?**

- A) Carl Wilhelm von Sydow
B) Pertev Naili Boratov
C) Mark Azadovski
D) Walter Benjamin
E) Alan Dundes

AÇIKLAMA

Fin Okulu'nun takipçilerinden Sydow, masal anlatıcılarını “aktif gelenek taşıyıcıları” ve “pasif gelenek taşıyıcıları” olarak ikiye ayırır.

YANIT: A

6. **Rus halk bilimci Azadovski, masalın yaratılmasında, biçimlenmesinde, yayılmasında ve değişmesinde aşağıdakilerden hangisinin önemini vurgulamıştır?**

- A) Masalın anlatıldığı ortamın
B) Masal kahramanlarının
C) Masal anlatıcısının
D) Masal dinleyicisinin
E) Masalın içeriğinin

AÇIKLAMA

Rus halk bilimci Azadovski, masalın yaratılmasında, biçimlendi, yayılmasında ve değişmesinde masal anlatıcısının önemini vurgulamıştır.

YANIT: C

7. **Aşağıdakilerden hangisi modern masal anlatma tekniklerinin kurallarından biri değildir?**

- A) Anlatırken canlandır
- B) Üç elma düşürmeyi unutma
- C) Yardımcıları belirle, heybeni doldur
- D) Masalın nerede anlatıcılığına karar ver
- E) Masalının motiflerini belirle, iskelet yapısını ortaya çıkart

AÇIKLAMA

Modern masal anlatma teknikleri şunlardır:

- Masalını seç
- Masalın üzerinde düşün
- Nasıl anlatacaksın karar ver
- Tekerlemeni seç
- Yardımcılarını belirle, heybeni doldur
- Masal kahramanlarını belirle, onlarla tanış
- Masalının motiflerini belirle, iskelet yapısını ortaya çıkart
- Masalına yeni bir elbise dik ve giydir
- Anlatırken dinlet
- Anlatılırken canlandır
- Üç elma düşürmeyi unutma

YANIT: D

8. **Amaç; masalla birlikte bir hayâl dünyasına seyahat eden dinleyiciyi gerçek dünyaya geri çağırarak olduğunda, masal anlatıcısı aşağıdaki ifadelerden hangisini kullanır?**

- A) Bir varmış bir yokmuş
- B) Gökten üç elma düştü, biri bana, biri bu masalı anlatana, biri de size
- C) Evvel zaman içinde
- D) Pireler berber develer tellal iken
- E) Sözüm meclisten dışarı

AÇIKLAMA

Geleneksel masal anlatıcıları masallarını sonlandırırken bu ifadeleri kullanırlar. Bununla amaç masallarla birlikte bir hayâl dünyasına seyahat eden dinleyiciyi gerçek dünyaya geri çağıraktır.

YANIT: B

9. **Masalıcı, masalı anlatırken işitme, tatma, hissetme, görme ve koklama olmak üzere beş duyu organından istifade etmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Masalın üzerinde düşündürmek için
- B) Masalın motiflerini belirlemek için
- C) Anlatırken dinletmek için
- D) Dinleyiciye masalı yaşatmak için
- E) Dinleyiciyi gerçek dünyaya çağırarak için

AÇIKLAMA

Masalıcı, masalı anlatırken, dinleyiciye masalı yaşatmak için işitme, tatma, hissetme, görme ve koklama olmak üzere beş duyu organından istifade edilebilir.

YANIT: D

10. I. Bu aşama masal, masalıcı ve dinleyenin ilk kez bir araya geleceği andır.
II. Bu nedenle de iletişim, bu aşamanın anahtar kelimesidir.
III. Masalcının ses tonu ve beden dili de güçlü iletişim araçlarından biridir.
IV. Masalıcı masalını anlatırken gözleriyle, vücut diliyle, mimikleri aracılığıyla dinleyiciyle temas hâlinde olmalıdır.

Yukarıda verilen özellikler modern masal anlatma tekniklerinin hangi aşamasının özelliğidir?

- A) Anlatırken dinlet
- B) Tekerlemeni seç
- C) Masalın üzerinde düşün
- D) Masalını seç
- E) Anlatırken canlandır

AÇIKLAMA

Verilen özellikler modern masal anlatma tekniklerinden "anlatırken dinlet" aşamasının özelliğidir.

YANIT: A

11. Geleneksel masal anlatıcıları masallarını sonlandırırken aşağıdaki ifadelerden hangisini kullanırlar?

- A) Evvel zaman içinde
- B) Sözüm yabana
- C) Bir varmış bir yokmuş
- D) Pireler berber devler tellal iken
- E) Gökten üç elma düştü, biri bana, biri bu masalı anlatana, biri de size

AÇIKLAMA

Geleneksel masal anlatıcıları masallarını sonlandırırken “gökten üç elma düştü, biri bana, biri bu masalı anlatana biri de size” ifadelerini kullanırlar.

YANIT: E

12. Aşağıdakilerden hangisi “Rus Halk Bilimcileri”nin masal anlatıcısına yönelik dikkat çektiği özelliklerden biri değildir?

- A) Dış görünüşü
- B) Masalın kahramanı
- C) Yaşadığı muhit
- D) Hayat hikâyesi
- E) Psikolojisi

AÇIKLAMA

Rus Halk Bilimciler masal anlatıcısının dış görünüşü, yaşadığı muhit, hayat hikâyesi, masala karşı ilgisi, psikolojisi, yaratıcılık üslubu, masalı anlatma zamanı gibi özelliklere dikkat çekmişlerdir.

YANIT: B

13. Aşağıdakilerden hangisi Rus halk bilimci Mark Azadovski'nin masal anlatıcısının önemini vurguladığı ifadelerden biri değildir?

- A) Masalın yaratılmasında
- B) Masalın biçimlenmesinde
- C) Masalın zamanından
- D) Masalın yayılmasında
- E) Masalın değişmesinde

AÇIKLAMA

Rus halk bilimci Mark Azadovski, masalın yaratılmasında, biçimlenmesinde, yayılmasında ve değişmesinde masal anlatıcısının önemini vurgulamıştır.

YANIT: C

14. “Sibiryadan Bir Masal Anası” adlı çalışma aşağıdaki araştırmacılardan hangisine aittir?

- A) Mark Azadovski
- B) Linda Dégh
- C) Carl Wilhelm von Sydow
- D) Peter Naili Boratav
- E) Walter Benjamin

AÇIKLAMA

“Sibiryadan Bir Masal Anası” adlı çalışma Mark Azadovski'ye aittir.

YANIT: A

15. Aşağıdaki araştırmacılardan hangisi hikâye anlatıcılarını iki farklı grupta ele alarak ya yerleşik bir çiftçiye ya da ticaret yapan bir denizciye benzetir?

- A) Vladimir Propp
- B) Stith Thompson
- C) Mark Azadovski
- D) Axel Olrik
- E) Walter Benjamin

AÇIKLAMA

Walter Benjamin “Hikaye Anlatıcısı: Nikolay Leskov'un Eserleri Üzerine Düşünceler” adlı makalesinde hikâye anlatıcısının beslendiği kaynağın ağızdan ağıza aktarılan deneyim olduğunu vurgular ve hikâye anlatıcılarını iki farklı grupta ele alarak ya yerleşik bir çiftçiye ya da ticaret yapan bir denizciye benzetir.

YANIT: E

**ÇÖZÜMLÜ
DENEME SORULARI**

1. **Masalcının anlatımı esnasında değiştiremeyeceği motif, tip ve olay örgüsü gibi unsurlara ne ad verilir?**
 - A) Masalın psikolojik yapısı
 - B) Masalın iskelet yapısı
 - C) Masalın geleneksel yapısı
 - D) Masalın düşünce yapısı
 - E) Masalın işlevsel yapısı
2. **Aşağıdakilerden hangisi masalın metni ni şekillendiren unsurlardan biri değildir?**
 - A) Masal anlatıcısının yaşı ve cinsiyeti
 - B) Dinleyicilerin yaşları ve cinsiyetleri
 - C) Masal anlatıcısının eğitimi
 - D) Masal anlatıcısının masalında geçen tekerlemeler
 - E) Masal anlatıcısının bulunduğu ortamın koşulları
3. **Aşağıdakilerden hangisi masal anlatıcılığında hafızanın önemine değinerek masalcının masalını olduğu gibi değiştirmeden aktarmasının önemli bir erdem olduğunu söyleyen araştırmacıdır?**
 - A) Walter Benjemin
 - B) Stith Thompson
 - C) Vladimir Propp
 - D) Axel Olrik
 - E) Linda Dégh
4. Anadolu'da masallar genellikle ev içinde anlatılır. Bu nedenle de masal anlatanlara bazı isimler verilmiştir. **Aşağıdakilerden hangisi verilen bu isimlerden biri değildir?**
 - A) Masal anası
 - B) Masalcı ebesi/ninesi
 - C) Masal perisi
 - D) Masal atası
 - E) Masalcı

5. **Aşağıdakilerden hangisi masal anlatıcısının özelliklerinden biri değildir?**
 - A) Dinleyicisinin yaşına, cinsiyetine ve statüsüne göre anlatıcı masalı biçimlendirilir.
 - B) Masalındaki motifleri değiştirilebilir veya bir motifi masaldan tamamen atabilir.
 - C) Bulunan ortamın koşullarına, taleplerine uygun olarak masalarını şekillendirir ve adeta yeniden yaratır.
 - D) Masal anlatıcısı masalını anlatırken kendinden bir şeyleri ele masalına katmaz, böylelikle her masal bir önceki anlatılan masaldan farklı bir masala dönüşmez.
 - E) Masal anlatıcısı masalına başlamadan önce tekerlemeler söyler.
6. **Masal anlatıcısı aşağıdakilerden hangisini yaparak, masal başlayacağını haber verir ve sessizliği sağlamış olur?**
 - A) Tekerlemeler söyleyerek
 - B) Türkü söyleyerek
 - C) Mendil, baston gibi görsel simgeler kullanılarak
 - D) Masal kahramanlarının adını söyleyerek
 - E) Saz çalarak
7. **"Yaratıcı masal anlatıcıları" ve "aktarıcı masal anlatıcıları" terimleri kim tarafından kullanılmıştır?**
 - A) Saim Sakaoğlu
 - B) Selami Fedakâr
 - C) İlhan Başgöz
 - D) Ali Berat Alptekin
 - E) Bilge Seyidoğlu

8. I. Masal anlatıcılığını meslek olarak seçen
 II. Masalları her defasında yeniden üretmeyi ustalikle başarabilen
 III. Masal anlatmaya yetenekli ve hevesli olan
 IV. Usta anlatıcının yanında belirli bir süre eğitim için duran

Yukarıda bahsedilen özellikler hangi tip masal anlatıcısına aittir?

- A) Aktarıcı masal anlatıcısı
 B) Yaratıcı masal anlatıcısı
 C) Usta masal anlatıcısı
 D) Ocaktan gelme masal anlatıcısı
 E) Modern masal anlatıcısı

9. I. Masalcı masalın sevdiği noktalarını tespit etmeli ve bunun nedenini bulmalıdır.
 II. Masalcı özellikle anlatacağı masalı özümsemeli ve üzerinde düşünmelidir.
 III. Bu aşama masalı anlatırken masalla dinleyiciler arasında bağ kurmasını sağlayacaktır.

Yukarıda verilen özellikler modern masal anlatma tekniklerinin hangi aşamasının özelliğidir?

- A) Masalını seç
 B) Nasıl anlatacağın karar ver
 C) Tekerlemeni seç
 D) Anlatırken dinlet
 E) Masalın üzerinde düşün

10. **Aşağıdakilerden hangisi masalarda kullanılan tekerlemelerin özelliklerinden biri değildir?**

- A) Masalın uzun ya da kısa oluşuna göre seçilmeli
 B) Dinleyicinin masaldan uzaklaşmasına neden olmamalı
 C) Masala ve dinleyicileri birlikte çıkacakları yola hazırlayan bir araç olarak görülmeli
 D) İşlevsel bir biçimde kullanılmalı
 E) Masalın sadece başlangıcında kullanılmalı

11. **Linda Dégh, masalcının masalını olduğu gibi değiştirmeden aktarmasının en önemli bir erdem olduğunu söyleyerek masal anlatıcılığında aşağıdakilerden hangisinin önemine değinmiştir?**

- A) Hafazının
 B) Eğitimin
 C) İletişimin
 D) Kültürün
 E) Taklit etmenin

12. **Masalcı masalına aşağıdakilerden hangisiyle başladığında anlatacaklarının inandırma gayesi olmadığını hatta gerçek bile olmadıklarını belirtmek ister?**

- A) Evvel zaman içinde
 B) Pireler berber develer tellal iken
 C) Bir varmış bir yokmuş
 D) Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza
 E) Gökten üç elma düştü biri bana, biri bu masalı anlatana, biri de size

13. **Aşağıda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?**

- A) Günümüzde masal anlatılır bir tür olmaktan çok artık dinlenir, izlenir ve okunur bir türe dönüşmüştür.
 B) Radyo ve televizyon aracılığıyla masal anlatma faaliyetleri ivme kazanmıştır.
 C) Modern çağda masallar sözlü olarak yayılma ortamlarını korumaktadırlar.
 D) Masalların yaşatılmaya ve kuşaktan kuşağa aktarılmaya çalışıldığı bir mekân olarak müzeler önemlidir.
 E) Ünlü şirketler, reklam ajansları masallardan faydalanarak pazarlama ve büyüme stratejilerini geliştirmişlerdir.

14. **Aşağıdakilerden hangisi yaratıcı masal anlatıcısının özelliklerinden biri değildir?**
- A) Masal anlatıcılığını meslek olarak seçer.
 B) Masalları hiç değiştirmeden anlatır.
 C) Masal anlatmaya hevesli ve yeteneklidir.
 D) Bir usta anlatıcısının yanında belirli bir süre eğitim için durur.
 E) Masalları her defasında yeniden üretmeyi ustalıkla başarır.

ÇÖZÜMLÜ DENEME SORULARI YANITLARI

1. **B** Masal anlatıcısının anlatımı esnasında değiştiremeyeceği motif, tip ve olay örgüsü gibi unsurlara masalın iskelet yapısı denilir.
2. **D** Masal anlatıcısının yaşı, cinsiyeti, eğitimi, bulunduğu ortamın koşulları, dinleyicilerin yaşları ve cinsiyetleri bir masalın metnini şekillendiren unsurların başında gelir.
3. **E** Linda Dégh, masal anlatıcılığında hafızanın önemine değinerek masal anlatıcısının masalını olduğu gibi değiştirmeden aktarmasının önemli bir erdem olduğunu söyleyen araştırmacıdır.
4. **C** Anadolu'da masallar genellikle ev içinde anlatılır. Bu nedenle de masal anlatan kişilere "masal anası, masal ebesi-ninesi, masalçı, masal atası" gibi isimler verilmiştir.
5. **D** Masal anlatıcısı masalını anlatırken kendinden bir şeyleri de masalına katar, böylelikle, her masal bir önceki anlatılan masaldan farklı bir masala dönüşebilir.
6. **A** Masal anlatıcısı masalına başlamadan önce tekerlemeler söyler ve bu sayede masal başlayacağını haber verir ve sesizliği sağlamış olur.

7. **B** Selami Fedakâr, "Özbek Millî Ansiklopedisi"ndeki sınıflandırmaya göre masal anlatıcılarının iki başlık altında toplanmasının uygun olacağını belirtir. Bunlardan birincisi "yaratıcı masal anlatıcıları" ikincisi ise "aktarıcı masal anlatıcıları"dır.
8. **B** "Yaratıcı masal anlatıcısının masal anlatıcılığını meslek olarak seçen ve masalları her defasında yeniden üretmeyi ustalıkla başarabilen, masal anlatmaya hevesli ve yetenekli olan ve bir usta anlatıcının yanında belirli bir süre eğitim için duranlardan oluşmaktadır.
9. **E** "Masalın üzerinde düşün" aşamasında masalçı masalın sevdiği noktalarını tespit etmeli ve bunun nedenini bulmalıdır. Masalçı özellikle anlatacağı masalı özümsemeli ve üzerinde düşünmelidir. Bu aşama masalı anlatırken masalla dinleyiciler arasında bağ kurmasını sağlayacaktır.
10. **E** Türk masal anlatma geleneğinde, masalın başlangıcında, ortasında ve sonunda tekerleme ve formellere başvurmak geleneksel bir uygulamadır. Bu nedenle sadece masalın başlangıcında kullanılmaz.
11. **A** Masal anlatıcısının özelliklerine değinen Linda Dégh, sözlü kültürü yaymak için gerekli faktörlerden birinin hafıza yani ezber olduğunu söyler. Dégh, ayrıca, masal anlatıcısının en önemli erdeminin masalını değiştirmeden hafızasında tutmak olduğunu aktarır.
12. **C** Masalçı masalına "bir varmış bir yokmuş" diyerek başladığında anlatacaklarının inandırma gayesinin olmadığını hatta gerçek bile olmadıklarını anlatmak ister.
13. **C** Modern çağda masallar sözlü olarak yayılma ortamlarını koruyamamaktadır. Bu nedenle sözlü olarak yayılma ortamlarını hızla yitirmektedirler.
14. **B** Masalları hiç değiştirmeden anlatan kişiler yaratıcı değil aktarıcı masal anlatıcısıdır.

DÖNEM SONU
DENEME SINAVI - 1

1. **Masal için** “terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye” **diyen araştırmacı aşağıdaki-lerden hangisidir?**
 - A) Ahmet Vefik Paşa
 - B) Muallim Naci
 - C) Ferit Devellioğlu
 - D) Umay Günay
 - E) Saim Sakaoğlu
2. **Motiflerle ilgili olarak en geniş ve en önemli çalışma olan ve ilk baskısı 1932-36 yıllarında yapılan Motif Index of Folk Literature** adlı eser aşağıda verilen hangi araştırmacı tarafından yazılmıştır?
 - A) Kaarle Krohn
 - B) Stith Thompson
 - C) Antti Aarne
 - D) Pertev Naili Boratav
 - E) Wolfram Eberhard
3. **Masalın en küçük yapı unsuru olarak tanımlanan “motif” kavramı Vladimir Propp tarafından aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılmıştır?**
 - A) Tem
 - B) Motif
 - C) Urform
 - D) Fonksiyon
 - E) Varyant
4. **Alman masal araştırmacısı Max Lüthi tarafından** “Kendisi gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâye etmenin en küçük unsurudur.” **biçiminde tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Motif
 - B) Ekotip
 - C) Versiyon
 - D) Varyant
 - E) Urform
5. **William Bascom’un, Nesir Anlatıcıların Üç Türü Tablosuna göre masalın mekânı aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Farklı bir dünya
 - B) Günümüz dünyası
 - C) Herhangi bir yer
 - D) Dağların zirvesi
 - E) Gökyüzü

MURAT YAYINLARI

6. **Edward Taylor, Andrew Lang ve M. Lenan aşağıda verilen hangi okulun temsilcileridir?**
 - A) Mitoloji Okulu
 - B) Hindoloji Okulu
 - C) Sosyoloji Okulu
 - D) Psikoloji Okulu
 - E) Antropoloji Okulu
7. **Aşağıdakilerden hangisi Homeros’un Troya Savaşı’nı anlatan destanıdır?**
 - A) Rigveda
 - B) İlyada
 - C) Şehname
 - D) Decameron
 - E) Pançatantra
8. **Tarihî Coğrafi Fin Kuramı’nın kurucusu Julius Krohn ölünce, yerine aşağıdakilerden hangisi geçerek çalışmaları devam ettirmiştir?**
 - A) Axel Olrik
 - B) Antti Aarne
 - C) Kaarle Krohn
 - D) Stith Thompson
 - E) Vladimir Propp
9. **Bilinçaltının nasıl çalıştığını açıklamak için mit, masal, tabu, fıkra ve batıl inançlara yönelmiş “Rüyaların Yorumları” adlı eserinde bilinçaltı ve işleyiş yöntemini ele alan Psikolojik yöntemin en önemli temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Joseph Campbell
 - B) Erich Fromm
 - C) Malinowski
 - D) Sigmund Freud
 - E) Claude Levi-Strauss
10. **Carl Gustav Jung’un, Psikanalitik Kurama kazandırdığı kavram aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Varyant
 - B) Versiyon
 - C) Ekotip
 - D) Arketip
 - E) Motif
11. **Bir halk masalı veya şarkısının tam olarak nasıl bir yerden başka yere geçer. Yani folklorun bir bireyden diğerine aktarıldığını düşünen ve bunu “aktif geleneksel taşıyıcılar”, “pasif geleneksel taşıyıcılar” diye bir ayırım yaparak ele alan araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) C. von Sydow
 - B) Malinowski
 - C) Claude Levi-Strauss
 - D) V. Propp
 - E) Erich Fromm

12. Uygulamalı halk biliminin II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıktığı ve tüm Avrupa'ya yayıldığı ülke aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Hollanda B) İspanya
C) İngiltere D) Finlandiya
E) Almanya
13. Evrim Ölçer Özünel, masalları kadınlar arasında kıskançlıklar, evlilik gibi sosyal olaylarla, kadının konumu üzerinde toplumun yarattığı yansımalar ekseninde değerlendirildiğini ve Batıda, özellikle bu hareket öncülüğünde gelişen bu tür masal araştırmalarının ülkemizde yeterince bilinmediğini ifade ederken bahsettiği kurum aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Mitolojik Kuram
B) Feminist Kuram
C) Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı
D) Performans Teori
E) Psikanalitik Kuram
14. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de İşlevsel Kuramı masal üzerine uygulayan araştırmacılarından biridir?
- A) Öcal Oğuz
B) Evrim Ölçer Özünel
C) Simon Bronner
D) Umay Günay
E) Muhsine Helimoğlu Yavuz
15. Aşağıdakilerden hangisi turizm ve masal ilişkisine örnek olabilecek bir uygulamadır?
- A) Masal Yolu
B) Anlat Bakalım
C) Taş Devri
D) Shrek
E) Masal Masal İçinde
16. Türk sinemasında ödül alan tek masal filmi aşağıdakilerden hangisidir?
- A) On Küçük Şeytan (1971)
B) Şehzade Sinbad Kaf Dağında (1971)
C) Şahmaran (1993)
D) Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (1970)
E) Keloğlan Kara Prense Karşı (2005)
17. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de radyo kanallarında yayınlanan bir masal programının adıdır?
- A) Yakın Geçmiş
B) Pireler Berber Develer Tellal İken
C) Sözüm Meclisten Dışarı
D) Anlat Bakalım
E) Bir Varmış Bir Yokmuş
18. Halk bilimi çalışmaları tarihinde masalcıya dikkatini yönelten öncü isim aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Mark Azadovski
B) Alan Dundes
C) Otto Rank
D) Stith Thompson
E) Antti Aarne
19. "Sibirya'dan Bir Masal Anası" başlıklı yazıyı Türkçeye çeviren ve aynı yazıya "Giriş" bölümü yazan halk bilimci aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Umay Günay
B) Naki Tezel
C) İlhan Başgöz
D) Bilge Seyidoğlu
E) Saim Sakaoğlu
20. Aşağıdakilerden hangisi modern masal anlatma tekniklerinin kurallarından biri değildir?
- A) Anlatırken dinlet
B) Dinleyicilerinin kaç kişi olacağını belirle
C) Masalına yeni bir elbise dik ve giydir.
D) Üç elma düşürmeyi unutma.
E) Anlatırken canlandır.

YANITLAR

1. C	6. E	11. A	16. D
2. B	7. B	12. E	17. E
3. D	8. C	13. B	18. A
4. A	9. D	14. E	19. C
5. C	10. D	15. A	20. B

DÖNEM SONU
DENEME SINAVI - 2

1. Masallarla ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?
 - A) Masalların başında, ihtiyaç duyulan yerlerde, ortasında ve sonunda formeller kullanılmaz.
 - B) Masalarda kullanılan dil sade, açık ve anlaşılırdır.
 - C) Masal, yazılı literatürden çok sözlü kültüre aittir.
 - D) Bazı masalların nazım (manzum) kısımları da bulunmaktadır.
 - E) Masallar, masalın başı, masalın kendisi, masalın sonu olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.
2. Masal terimi yerine öz Türkçe karşılığı olarak ödkünc/ötkünc terimini öneren araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Mustafa Gültekin
 - B) Şükrü Elçin
 - C) Mustafa Arslan
 - D) Mehmet Naci Önal
 - E) Naki Tezel
3. Türkiye’de masal türünün adının “kıssa, destan, hikâye, mesel” olarak geçtiğini ifade eden araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Saim Sakaoğlu
 - B) Bilge Seyidoğlu
 - C) Umay Günay Türkeş
 - D) Pertev Naili Boratav
 - E) Naki Tezel

MURAT YAYINLARI

4. Aşağıdakilerden hangisi Masal Araştırmaları adlı kitabında masalı kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cerayan eden, hayâl mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü olarak tanımlamıştır?
 - A) Esmâ Şimşek
 - B) Umay Günay
 - C) Saim Sakaoğlu
 - D) Öcal Oğuz
 - E) Metin Ekici
5. William Bascom’un, Nesir Anlatıların Üç Türü tablosuna göre “efsane”nin mekânı aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Farklı bir dünya
 - B) Herhangi bir yer
 - C) Günümüz dünyası
 - D) Denizlerin derinliği
 - E) Gökyüzü
6. Mitoloji Okulu’na göre masalların kökü nerede aranmalıdır?
 - A) İran mitolojisinde
 - B) Arap mitolojisinde
 - C) Antik Mısır’da
 - D) Antik Yunan’da
 - E) Hint Mitolojisinde
7. “Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar (1975)” adlı doktora tezi kime aittir?
 - A) Saim Sakaoğlu
 - B) Pertev Naili Boratav
 - C) Stith Thompson
 - D) Vladimir Propp
 - E) Bilge Seyidoğlu

8. Aşağıdakilerden hangisi Axel Olrik'in "Epik Yasaları"ndan biri değildir?

- A) Büyük Tablo Sahneleri Kuralı
- B) Anlatı Mantığı Kuralı
- C) Entrika Birliği Kuralı
- D) Sadece Son Durumun Önemi Kuralı
- E) Epik Birliği Kuralı

9. Türkiye'de Propp yöntemi ile masalları inceleyen ilk araştırmacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Umay Günay
- B) Bilge Seyidoğlu
- C) Naki Tezel
- D) Şükrü Elçin
- E) Metin Ekici

10. Thompson, "Halk Edebiyatının Motif İndeksi" adlı, altı ciltlik çalışmasında, çeşitli dünya anlatılarında, tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altınca ciltte ise konu ve kavramların dizini vermiştir.

Aşağıdakilerden hangisi Stith Thompson'un sınıflandırdığı motiflerin ana başlıklarından biri değildir?

- A) Ölüm
- B) Cüceler ve Periler
- C) Talihin (Kaderin) Tersine Çevrilmesi
- D) Mizah
- E) Tutsaklar (Esirler) ve Kaçaklar

11. I. Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalların tasnif işini üstlenir. Masallara numaralar vermek suretiyle işe başlar.
- II. 1910 yılında FFC serisinden yayımlanan Verzeichnis der Marcheantypen (Masal Tipleri Dizini)" adlı masal tipleri kataloğunda masalları üç ana başlık altında sınıflandırmıştır.
- III. Bu tasnifi Finlandiya, Danimarka ve Almanya'dan derlenmiş (Grimm Masalları) masallardan hareketle hazırlamıştır.

Yukarıda bahsedilen kişi ve benimsediği kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Antti Aarne - Yapısalcı Kuram
- B) Axel Olrik - Tarihî - Coğrafi Fin Kuramı
- C) Antti Aarne - Tarihî - Coğrafi Fin Kuramı
- D) V. Propp - Yapısalcı Kuram
- E) V. Propp - Tarihî - Coğrafi Fin Kuramı

12. I. Folklor disiplinini yeniden canlandırmak
- II. Kültür ve ekonomik kalkınmada folkloru kullanmak

Yukarıda verilen sebepler hangi halk bilimi yaklaşımının doğmasına sebep olmuştur?

- A) Tarihî - Coğrafi Fin Kuramı
- B) Yapısalcı Kuram
- C) Mitolojik Kuram
- D) Uygulamalı Halk Bilimi
- E) Feminist Kuram

13. Aşağıdaki kuramcılardan hangisi "fakelore" teriminin en önemli savunucusudur?

- A) William Bascom
- B) Elliot Oring
- C) Joseph Campbell
- D) Alan Dundes
- E) Richard Dorson

14. Uygulamalı Halk Bilimi terimi ilk kez kim tarafından kullanılmıştır?

- A) Benjamin Botkin
- B) Alan Dundes
- C) Alan Lomax
- D) Malinowski
- E) Joseph Campbell

15. 1966 yılında Milliyet Gazetesi ve Türk Ticaret Bankası tarafından çıkarılan masal plaklarında aşağıdaki masallardan hangisi yer almamıştır?

- A) Yaramaz Tavşan
- B) On Küçük Şeytan
- C) İyilik Kazanır
- D) Tılsımlı Altınlar
- E) Kurnaz Tilki ile Akıllı Horoz

16. Aşağıdakilerden hangisi Türk sinemasında masallardan uyarlanarak çekilmiş bir film değildir?

- A) Keloğlan Kara Prense Karşı (2005)
- B) Leyla ile Mecnun (1982)
- C) Alaeddin'in Lambası (1972)
- D) Sinderella Kül Kedisi (1971)
- E) Ayşecik Fakir Prenses (1963)

17. Aşağıdakilerden hangisi kültür endüstrisi alanında masalların dolaşımını kolaylaştıran en önemli unsurdur?

- A) Masalları koruma politikaları
- B) Seyirci istekleri
- C) Uyarlanabilir olması
- D) Telif haklarının olmaması
- E) Maliyetinin düşük olması

18. Aşağıdakilerden hangisi "Hayat Hikâyesi Yöntemi" ile anlatılmak istenenlerden biri değildir?

- A) Masalcının yaşadığı yerlere ait özellikler
- B) Masalcının tüm hayatı boyunca başından geçen olaylar
- C) Masalcının doğduğu yer
- D) Masalcının masalında geçen motifler
- E) Masalcının eğitimi

19. "Aktif gelenek taşıyıcıları", "pasif gelenek taşıyıcıları" terimleri kim tarafından kullanılmıştır?

- A) Otto Rank
- B) Alan Dundes
- C) Carl Wilhelm von Sydow
- D) Mark Azadovski
- E) Walter Benjamin

20. Aşağıdakilerden hangisi modern masal anlatma tekniklerinin kurallarından biri değildir?

- A) Dinleyicilerinin kim olacağını seç
- B) Tekerlemeni seç
- C) Yardımcılarını belirle, heybeni doldur
- D) Anlatırken dinlet
- E) Masal kahramanlarını belirle, onlarla tanış

YANITLAR

1. A	6. E	11. C	16. B
2. E	7. E	12. D	17. D
3. C	8. D	13. E	18. D
4. C	9. A	14. A	19. C
5. C	10. B	15. B	20. A

YARARLANILAN KAYNAKLAR

